

Nyköpings årum

Ett gestaltungsförslag av ett stråk längs Nyköpingsån.

Johannes Karlsson och Christopher Mörk

Självständigt arbete • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och
jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Landskapsarkitekturprogrammet - Ultuna
Uppsala 2022

Sveriges lantbruksuniversitet, Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala
Examensarbete för yrkesexamen vid landskapsarkitekturprogrammet, Ultuna
Kurs: EX0860, Självständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E -
landskapsarkitekturprogrammet – Uppsala, 30 hp
Kursansvarig institution: Institutionen för stad och land
Nivå: Avancerad A2E
© 2022 Johannes Karlsson och Christopher Mörk
Titel på svenska: Nyköpings årum, ett gestaltungsförslag av ett stråk längs Nyköpingsån
Titel på engelska: A design proposal of a river walk along Nyköpingsån
Handledare: Gudrun Rabenius, SLU, Institutionen för stad och land
Examinator: Carola Wingren, SLU, Institutionen för stad och land
Biträdande examinator: Anna Lundvall, SLU, Institutionen för stad och land
Omslagsbild: "NKBFA DS369 - Nyköpings gamla badhus år 1925." Nyköpings kommuns
Bildarkiv, hämtad 29 november 2021, <https://bildarkiv.nykoping.se/items/show/35862>.
Fotograf: Dan Samuelsson (1925)
Upphovsrätt: Samtliga bilder i examensarbetet publiceras med tillstånd från
upphovsrättsinnehavaren. Där inget annat anges är de författarnas egna.
Originalformat: A3
Nyckelord: Årum, stråk, gestaltning, kulturhistoria, tillgänglighet, harmoni
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i JA, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i NEJ, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

SAMMANDRAG

Arbetet syftar till att visa hur ett utsnitt av Nyköpings årum kan gestaltas för att skapa ett enhetligt och sammanhängande parks-tråk längsmed Nyköpingsån, parkstråket ska både vara tillgängligt och upplevas som tryggt. Arbetet tar avstamp i Nyköpings kommuns Utvecklingsprogram för Årummet från 2015. Utvecklingsprogrammet avser en sträcka längsmed Nyköpingsån på drygt sju kilometer, där kommunen har ett önskemål om att skapa ett tydligt sammanhängande parkstråk. Inom ramen för examensarbetet finner vi det lämpligt att begränsa oss till en del av denna sträcka. Projektområdet vi valt är en sträcka på ca 300 m, centralt beläget mellan Stadsbron i söder och Repslagarbron i norr.

Projektområdet angränsar till S:t Nicolai kyrka, Culturum (bibliotek och kulturcentrum), Barnkulturcentrum, bostäder och historiska Fors Industriens lokaler som idag hyrs ut som kontor. Området upplevs idag som bortglömt och otryggt, entréerna in i området är anonyma och sträckan är på sina håll otillgänglig.

Inför gestaltningen har vi gjort en litteraturoversikt av kommunens dokument, områdets historia, begreppet harmoni, ekologi och vad som upplevs tilltalande. Referens-projekt har studerats både digitalt och fysiskt för att hitta inspiration och intressanta lösningar. De städer vi besökt är Norrtälje, Uppsala och Berlin. Genom större delen av arbetet är skissande i olika former vårt huvudsakliga arbetsredskap.

Gestaltningförslaget för projektområdet syftar till att tydliggöra entréerna, skapa ett sammanhängande stråk med tydlig koppling till vattnet. Vi vill genom att addera en brygga och en bro, tillgänglig göra platsen samt skapa mer rörelse genom området. Den ökade rörelsen hjälper tillsammans med belysning och ökad visibilitet till med att öka den upplevda tryggheten. Växtligheten planeras så att det ska bli en större dynamik mellan öppna och slutna rum längs med stråket. Genom att placera flera olika aktivitetsytor riktade mot vattnet är förhoppningen att Årummet ska komma att upplevas mer som en framsida.

SUMMARY

INTRODUCTION

The idea for this thesis was formed by our personal observations of the riverwalk in Uppsala. During the last couple of years, the city has made an uplift of the space along the river Fyrisån. We both grew up in cities with a river going through it and experienced that the rivers have been more of a backyard than the potential resource as a green space it could be. The history of industries contaminating the waters and grey water diverted to the river have made them to big sewage systems. The thesis is a design proposal of a river walk next to Nyköpingsån (the name of the river) in Nyköping that is approximately 300 meters long.

AIM

The aim of this thesis is to make a design proposal of Nyköpingåns river walk to make it more safe, more accessible and make a more coherent river walk. The proposal seeks to improve the understanding of the river and make a linkage between the river and the river walk and by that increase the motivation of keeping the river clean from polluted water.

PROBLEM

The identified problems the thesis is answering to:

- How can the river walk between Fors industries and Stadsbron be designed to be experienced as more accessible, safer and a more coherent path with a clear linkage to the river?

- What historical values is there in the project area and how can they be incorporated into the design?

METHOD

The design proposal was created by using a variety of methods. The methods are presented as linear process, although it has been an interactive process. This means that we have been going back and forth between the presented methods. We have been using research by design as an overall meta-method, going back and forth between sketching and gathering information to be able to continuously answer the questions coming up during the working process.

PRE-STUDY

We started to summarise the pre-study of the city of Nyköping, the municipality's development program of Nyköpingsån and the master plan of the centre of Nyköping. Then we visited the project

area, took photos, notes and sketches while walking through the area. We talked to Pat Radestedt, city gardener of Nyköping and Lisbeth Sommarström, head of the child culture centre. They helped us to understand the aim for the municipality and the aim for the children culture centre that is located in the project area. To get a historical background on the area we have been analysing old photographs and read historical texts about the space.

LITTERATUR REVIEW

The literature review contains of four parts that we found important to substantiate our design proposal. The parts are (1) Harmony, it is a word that we have been in contact with while reading Nyköping municipality's written policies and during our years at the school of landscape architecture. It

is a subjective word that we wanted to map out the meaning of and see if we could implement it in our design. The next part is (2) Vegetation as a tool. It is based on the Planting Design Handbook and shows how vegetation can help create harmony, balance and being a physical but not visual barrier in a city space. The next part is (3) Attractive city space, based on Jan Gehls Cities for people and Life between buildings. It has gathered practical examples of what makes citizens enjoy the city space. The last part is (4) Ecology, is based on the Routledge Handbook of Urban Ecology. Which has gathered ecological efforts that could boost the ecology in the project area.

INSIGHTS BROUGHT TO THE DESIGN

- Harmony in opposites, as between even and odd numbers, squares and rectangles, straight line and curve, love and hate, movement, calm etc.
- Beauty can be to understand the whole.
- Medium-height plantings can prevent movement between two places but do not break the view.
- The amount of people and eyes at the place increases the feeling of security.
- Broken lines of sight can preserve interest along the river walk.
- High ecological values along rivers coincide with what humans visually appreciate.

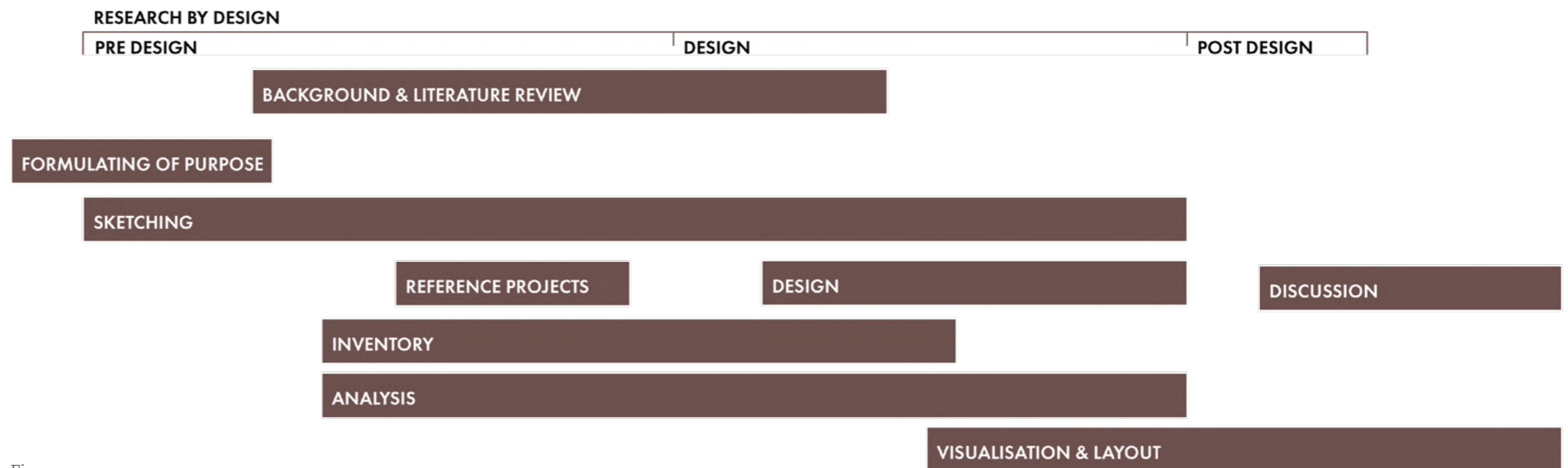

Figure
The diagram illustrates our working process with research by design as an overall meta-method

REFERENCE PROJECTS

We have visited reference projects to gather inspiration to our design. We have been looking at movements, spatial qualities, meetings between materials and been taking measurements of benches, stairs, sidewalks etc. We have been gathering the information by taking photos, notes and making sketches. To help us analyse the special qualities we have been using our own bodies as a reference. We choose to visit three different cities with connections to a river, they varied in size and have undergone a renovation or design change next to the water in the last couple of years. The cities we have visited are:

1. Norrtälje with approximately 20 000 inhabitants. There have been two greater design projects along the Norrtälje river during the last five years.
2. Uppsala with approximately 177 000 inhabitants which has undergone a large renovation during the last couple of years and made the river more available for the citizens.
3. Berlin with approximately 3 700 000 inhabitants. The city has the river Spree and a number of branching canals that go through the city.

Before we visited the reference projects, we visited the project area to identify the situations we would focus on. Situations we identified in the project area were activities under bridges, lightning, bridges designated for bikes and pedestrians, different levels, ground materials, meetings between old and new areas, entrances and how to make the water accessible.

SITE ANALYSIS

The site analysis is a combination of Kevin Lynch, Jan Gehl and the Swedish

Transport Administrations landscape analysis. Kevin Lynch's analysis is looking at landmarks, nodes, edges, districts, and paths. It helped us to get a bigger perspective of the movements through and around the area. The method of Jan Gehl is more detailed and focusing on how the human is experiencing city space. The Swedish Transport Administrations Landscape Analysis (ILKA) checklist is comprehensive with wider focus on ecology and works as a checklist not to miss any fundamental parts.

After the analysis of the site, we found that we had to go back and make an additional inventory of the retaining wall, which has collapsed in several places along the project area. This led to the decision to either remove the trees, which is the cause of the collapses, and renovate the wall or keep the existing trees and not renovate the wall.

DESIGN

We used the idea generator Lotus blossom, the digital moodboard, Conceptboard and a variety sketching techniques in our design process. The variety sketching techniques helped us study different spatial situations. We built physical models, drew sections, and used sketching to communicate with each other.

INSIGHTS BROUGHT TO THE DESIGN

- No suspected contamination in the project area.
- Some trees that deform the retaining wall.
- Clarifies the entrances to the project area.
- Take advantage of views and lines of sight.
- Clarify the dynamics between open and closed in the project area.

Figure
This is examples of our method of highlighting elements that we bring into our design proposal.

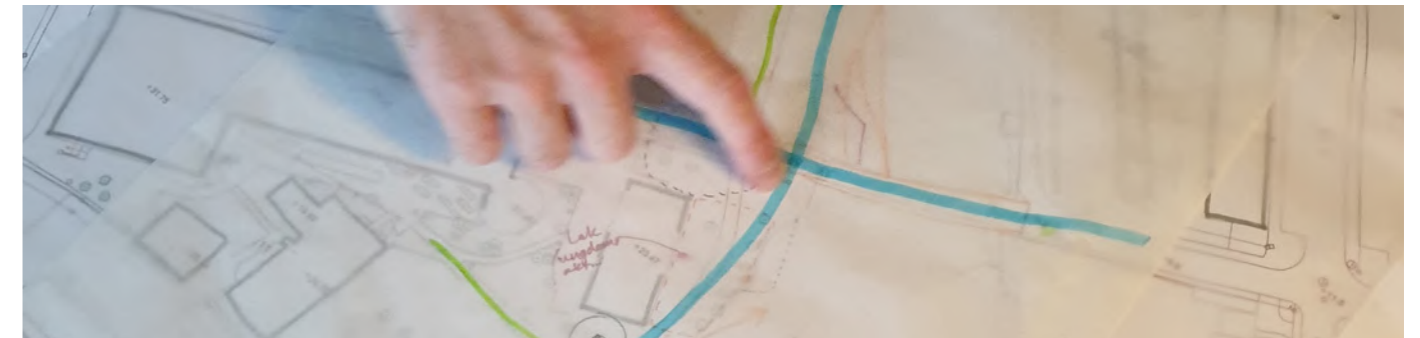

Figure
This is showing our sketches from the site analysis, in this picture we are looking at movements between different blocks.

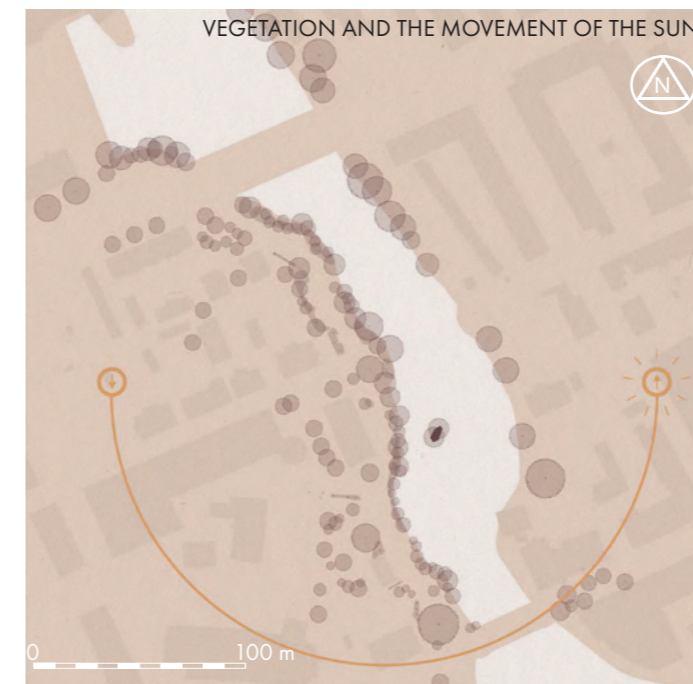

Figure
The map is showing the movement of the sun and the inventory of the vegetation in the project area.

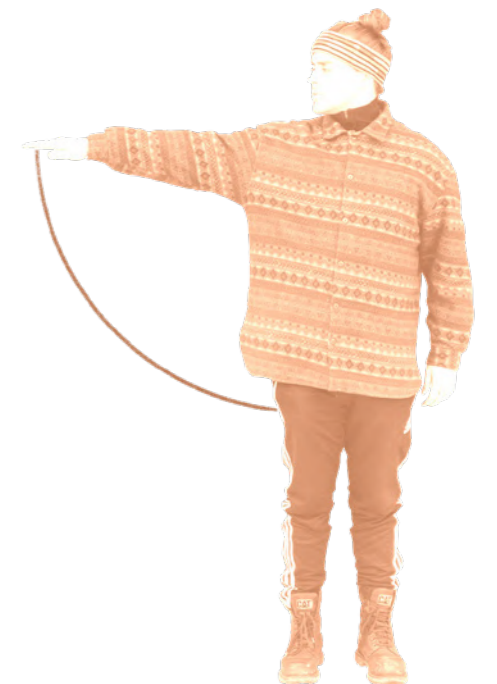

Figure
This illustrates the method of using our own bodies as reference.

DESIGN PROPOSAL

CONCEPT

The concept of the design is to accentuate Nyköpingsån and by that emphasize the human and ecological connections to the river. Today the river can be experienced more of a backyard than the resource it could become in an ecological and social aspect.

The aim of the proposal is to change the approach on how we take care of our waters connected to cities. We want to make the river walk safer, increase the physical and visual accessibility, communicate the historical background, and make the river walk more coherent.

ACCESSIBILITY

We have identified three important main entrances. We design them in a coherent way by using the same ground material and decorate them with sculptures

that have a connection to the river. The changes in the area around the Children Culture Centre has been developed and turned it into a node along the river. A cycle- and footbridge is built to connect Nyköpings most densely populated area with the city centre. The area Fors industries and Prästgatan connects with a pier along the water's edge. Which makes it possible to keep the contact with the water along the whole river walk. The main path is widened to 2,5 m and there are benches deployed every 50 meters.

FEELING OF SECURITY

To experience the river walk more safe, we have increased the number of visitors in the area by better accessibility, more activities, and better lighting. Overgrown vegetation has been removed to give better line of sight.

ECOLOGY

We have removed some ecological values in the project area to renovate the retaining wall as we found it an important cultural heritage. We have decided to remove the trees that are a potential future threat of demolishing the wall. We have located other sites in our project area where we can compensate for the removed trees with new trees.

PEDAGOGICAL PATH

To emphasize Nyköpingsån, we focus on the pedagogical approach. Along the riverwalk there is information stations with a variety of designs that reaches out to wide range of people.

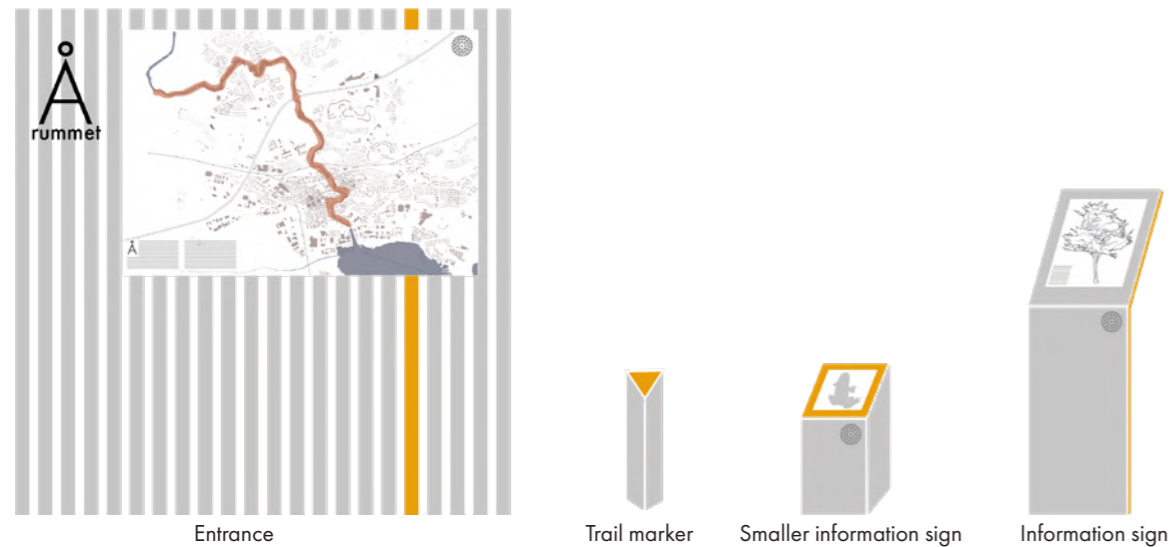

Figure
Illustrations of the signs along the river walk. The entrance sign to the left is placed at the important entrances to the river walk. The trail markers clarifies that you are moving on the main trail. The smaller information sign is mainly addressed to children. The information sign to the right contains of deeper information about Nyköpingsån.

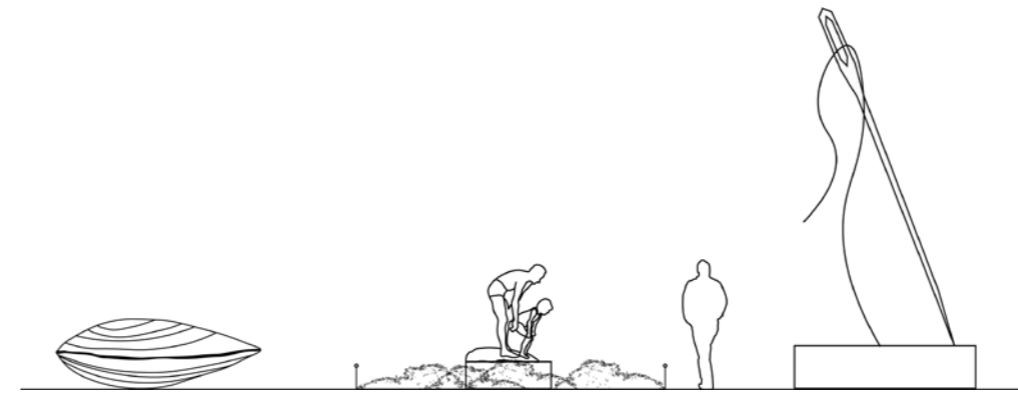
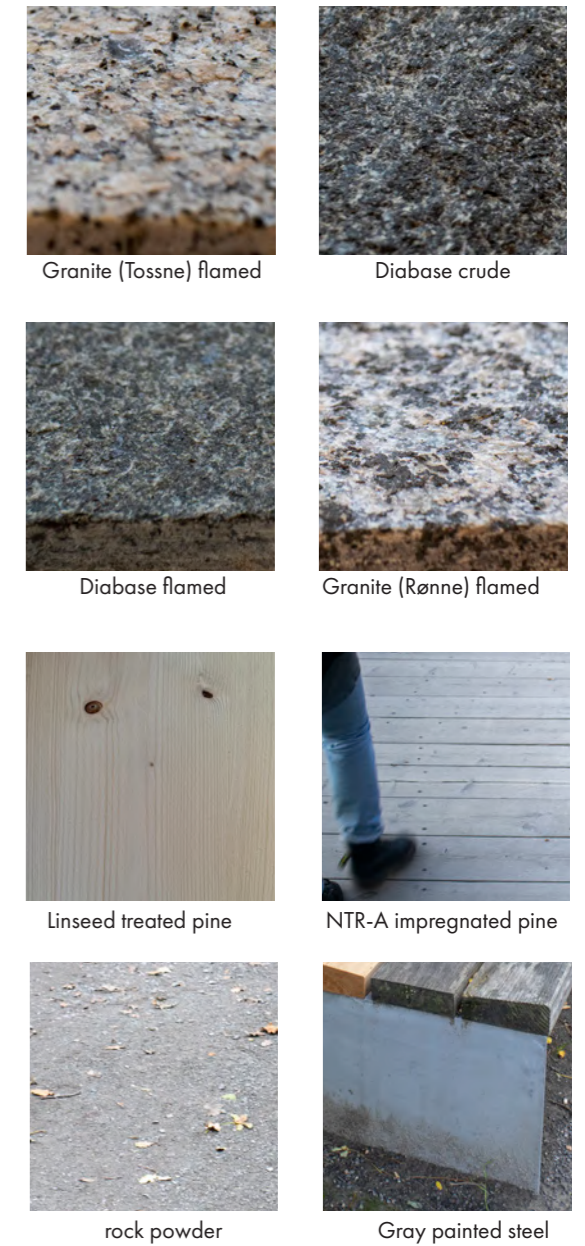

Figure
To the left: A section of the sculptural bench that is located at Entré Musslan. In the middle: A section of the sculpture of two enthusiastic bathers. To the right: A section of the needle, a reference to Fors industries.

Figure
This is a palette of the material used in our design. The use of continuous materials increase the feeling of a coherent path

For better detail the proposal has been divided into four sub-areas.

1. ENTRÉ MUSSLAN

This is the most important entrance of the river walk. The entrance has been widened to lead the pedestrians into the river walk. The adjacent road is made to a pedestrian street all year round.

2. BKC

The Children Culture Centre is an important node, it is transformed into a creative plaza that is open for events, workshops, and plays. To reach out to a wider crowd, the area is non programmed and adjustable. A jetty makes the river accessible for bathing.

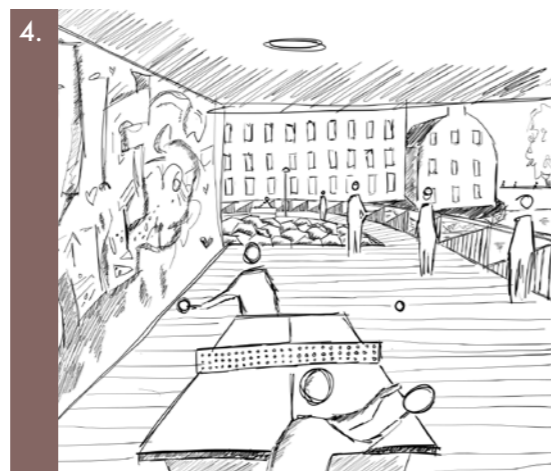
3. BRYGGAN

A pier along the water edge makes the new path accessible for everyone. The decorated fence inspired by old cloth samples from Fors woolen-type spinner industries.

4. ENTRÉ FORS

The most important area is the site under the bridge Repslagarbron. With a better line of sight and added lights during all hours of the day our proposal aims to make the site safer.

DISCUSSION

The purpose of the work has been to develop a design proposal that shows how Nyköpingsån can be made more accessible, experienced as safer, to create a stronger connection and understanding of what the river mean to the city and to the people who live there. The presented design proposal fulfils the purpose of the work by creating a coherent path along the river that increases accessibility, has a cohesive design language, turns the eyes to the water and creates more places for activity along the water.

CONCLUSION

To make a coherent river walk it is needed a continuity or repetitive unity. We have identified the entrances and crossroads as the most important parts to work with to get the experience of a continues path. The user should not have to guess where the main path is.

One important aspect identified is the cities approach to maintenance where unnecessary expenses can be avoided. An example from Nyköping is the scrubs from pioneer species that hasn't been removed from the retaining wall, in a few years their root systems have demolished the retaining wall and the costs to renovate it are high. This unnecessary cost could have been avoided by a continuous maintenance.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INTRODUKTION			REFERENSPROJEKT		DESIGNPROCESS		DISKUSSION		
Inledning	11	Fors industrier	21	Norrtälje årum	30	Övergripande stråk	44	Resultatdiskussion	66
Val av projektområde	12	Albert Gräslunds holme	21	Norrtälje hamn	30	Koncept, identitet och formspråk	44	Brukare	66
Syfte	12	Bad i projektområdet	21			Delområden	44	Ekologi	66
Frågeställning	12	Kommunens översiktsplan:		Uppsala årum	30	Sammanhängande stråk	44	Research by design	66
Avgränsning	12	Generellt för bebyggelse	22			Detaljerad gestaltning	44	Skissarbete	66
Målgrupp	12	Grön- och blåområden	22	Berlin:				Litteratur	67
		Fördjupad översiktsplan	22	Gleisdreieck westpark och ostpark	31	GESTALTNING		Referensprojekt	67
		Utvecklingsprogram:		Nuthepark, Potsdam	31	Programpunkter årummet	46	Platsbesök och analys	67
		Utvecklingsprogram årummet	23	Wald.Berlin.Klima	32	Koncept	46	Exempel på frågor för vidare forskning	67
		Medborgardialog	23	Natur-park Schöneberger südgelände	32	Formspråk	46	Slutsatser	67
METOD						Övergripande hela stråket	46		
Gestaltning		LITTERATURGENOMGÅNG		PLATSANALYS		Ny nod	46	REFERENSER	
Research by design	14	Harmoni:		Placering i staden	34	Identitet	46	Referenser	69
Bakgrund och litteraturöversikt	14	Begreppet harmoni	25	Skalan	34	Tillgänglighet	46	Figurförteckning	70
Referensprojekt	15	Symmetri och proportioner	25	Tillgänglighet	34	Trygghet	47		
Inventering och analys	16	Numeriska samband	25	Verksamheter	34	Stödmuren	47		
		Inbördes samverkan	25	Funktion idag	34	Vegetation	47		
Gestaltning:		Hierarkier	25			Ekologi	47		
Lotusblomman	16			Analys:		Pedagogik	47		
Conceptboard	16	Vegetation som verktyg:		Förbindelser och målpunkter	35	Utrustning	48		
Skissande som metod	16	Harmoni	26	Landmärken och siktlinjer	35	Materialval	48		
		Balans	26	Öppet och slutet	35	Underhåll	48		
BAKGRUND		Låga planteringar	26	Höga kulturvärden	35	Skyltningsprogram	48		
Nyköping:		Mellanhöga planteringar	26					Delområden:	
Regionen	18	Högre planteringar	26	Inventering:		1. Entré Musslan	51		
Stadskärnan	18			Vegetation	36	2. BKC	54		
Klimat	18	Attraktivt stadsrum:		Biotoper	36	3. Bryggan	58		
		Promenadavstånd	27	Markförhållanden	36	4. Entré Fors	61		
		Tempo	27						
Nyköpingsån:		Intressanta promenadstråk	27	Delområden	37				
Översikt	19	Årstiderna	27	1. Södra entrén	38				
Vegetation	19	Trygghet	27	2. Barnkulturcentrum	39				
Djurliv	19	Sittplatser	27	3. Omvägen/åkanten	40				
Användning idag	19	Barnvänliga miljöer	27	4. Norra entrén	41				
Historisk översikt:		Ekologi:		Pingisanalys	42				
Stadens historia	20	Åns värde i staden	28						
Historien längs ån	20	Estetik och ekologi	28						
Projektområdets historia	20	Praktiska åtgärder	28						

INTRODUKTION

Avsnittet innehåller en introduktion till vad som fick oss att skriva om Nyköpings årum, var projektområdet är beläget, syfte, frågeställning, avgränsning och vilken målgrupp vi vänder oss till.

INLEDNING

Städer har historiskt växt fram där det finns tillgång till vatten. Vatten är livsnödvärdigt för oss, det släcker törsten, vattnar våra grödor, håller oss rena och kan transportera varor över hela världen. Genom att kontrollera åar och kanaler har man kunnat beskatta de som färdas längs med vattnet. Möjligheten att utvinna energi från vattnets rörelse har medfört att industrier anlagts intill många av våra vattendrag.

Författarna av detta examensarbete har båda vuxit upp i städer med rinnande vatten, Christopher i Örebro med Svartån som går genom staden och Johannes i Nyköping med Nyköpingsån. I Örebro har Svartån en centralroll, ån går inte att missa om man rör sig genom centrum i staden. Kommunen har på senare tid starkt kopplingen till vattnet med en stor uppehållsyta intill Örebro Slott, men ån är inget vatten man badar i och i allmänhet uppfattas den som ohygienisk. I Nyköping finns ingen tydlig koppling till ån när man rör sig genom staden, byggnader och verksamheter är vända från ån och den upplevs som en baksida på många platser. Inte heller här badar man i ån. Den allmänna uppfattningen är att den är förorenad och att det är för strömt.

I jämförelse med Nyköping är det utmärkande hur väl Uppsala lyckats tillgängliggöra Fyrisån för sina medborgare, med flertalet bryggor, gångbroar samt café- och restaurangverksamhet intill vattnet. Kommunen har även gjort det möjligt att

bad på enstaka platser.

Under en solig vårdag 2021 sitter vi med varsin långhylsa och spelar ett parti skitgubbe på en brygga intill Fyrisån. Vi diskuterar vilka kvaliteter och möjligheter ett årum genom staden medför, hur våra hemstäder förhåller sig till sina åar, samt om vi ska skriva examensarbetet tillsammans. Nyköpings kommun (Nyköpings kommun 2015) har tagit fram ett utvecklingsprogram för årummet i Nyköping med syfte att skapa en förståelse för vad kommunen och dess medborgare vill ska förbättras längs Nyköpingsån. Årummet ses som en stor tillgång i staden men har inte använts till sin fulla potential. Efter att Johannes hittat Nyköpings Utvecklingsprogram för Nyköpingsån från 2015 bestämmer vi oss för att skriva examensarbetet tillsammans och tillgängliggörandet av årummet i Nyköping är ett intressant ämna att skriva om.

Utvecklingsprogrammet avser en sträcka på sju och en halv kilometer, vårt valda projektområde avser ca 300 m av denna sträcka. Projektområdet går längs ån från gamla industrin Fors i norr ner till Stadsbron i söder. När vi läser på om områdets historia, läser vi om ullspinneriet Fors som grundades 1873. Det sades att man förr kunde avgöra på åvattnets färg vad det var för färger på tygerna man jobbade med för dagen. Kanske är det denna historiska hantering av av åvattnet som gett upphov till dagens syn på vattnets renlighet hos allmänheten. Kunskapen om våra vatten och hur vi är ansvariga för dess föroreningar har blivit bättre, det är i Sverige inte tillåtet att förorena vattnet. Som klädkonsumenter bidrar vi än idag till förorening av vattendrag, i dokumentärfilmen Den giftblå floden visas hur giftiga kemikalier än idag släpps rakt ut i Bangladesh och Indiens floder (McIlvrade & Williams 2017). Genom att

öka kunskapen och intresset för våra åar och vattendrag kan problematik som denna lyftas.

Detta examenarbete är inom temat landskapsarkitektur och syftar till att med ett gestaltungsförslag presentera lösningar för hur Nyköpings årum kan tillgängliggöras, tillgänglighetsanpassas, skapa vistelsezoner och rörelse längs med ån.

Figur 1
Sverigekarta med Nyköping i relation till Sverige. Källa: © OpenStreetMaps bidragsgivare.

Figur 2
Projektområdet markerat i relation till Nyköping. Källa: Kartunderlag från Nyköpings kommun

Figur 3
Projektområdet markerat i relation till Nyköping. Källa: Ortofoto (2018) från Nyköpings kommun.

VAL AV PROJEKTOMRÅDE

Viktigt vid val av projektområde var att det skulle vara tydligt avgränsat och med en storlek som är möjlig att gestalta inom ramen för ett examensarbete. Att på en detaljerad nivå gestalta hela stråket på 7.5 km var inte görbart Vi sökte också en plats med historisk och kulturell koppling till ån samt utvecklingspotential inom tillgänglighet, trygghet och stråkets enhetlighet. Projektområdet vi valde är centralt belägen sträcka som är ungefär 300 meter lång och som tydligt avgränsas av Repslagarbron i norr och Stadsbron i söder. Passagen under Repslagarbron kräver att man går i en trappa. I anslutning till området hittar vi en kyrka, Culturum och Barnkulturcentrum, området ligger inom det som kommunen kallar Kulturstråket. Stråket är sammanhållet på västra sidan men stråket längs den östra sidan bryts av privat mark, även kopplingen över Stadsbron är idag otydlig.

SYFTE

Syftet med arbetet är att ta fram ett gestaltungsförslag på hur ett årum kan utformas för att skapa ett tryggt sammanhängande stråk som är tillgängligt. Det ska vara en tydlig koppling till ån med syfte att öka förståelsen för dess ekologi samt öka motivationen för allmänheten till att hålla årummet rent från föroreningar.

FRÅGESTÄLLNING

- Hur kan årummet i Nyköping mellan Fors industrier och Stadsbron gestaltas för att upplevas som ett mer tillgängligt, tryggt och mer sammanhängande stråk med en tydlig koppling till vattnet?
- Vilka historiska värden har projektområdet och hur kan dessa inkorporeras i gestaltningen?

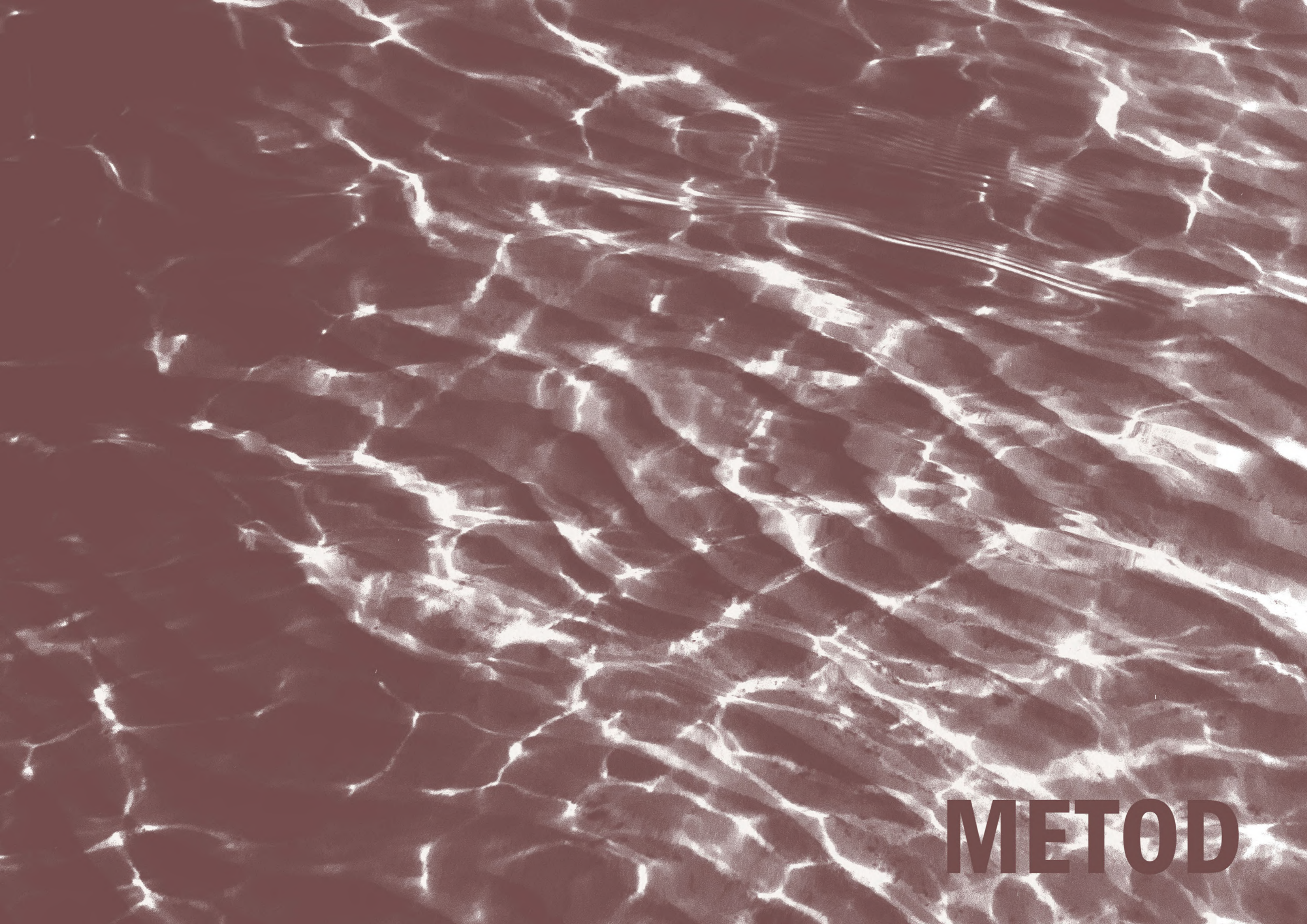
AVGRÄNSNING

Geografiskt avgränsas projektet till en sträcka på 300 meter längs Nyköpingån. Projektområdet ligger centralt i Nyköping och avgränsas av Fors industriområde i norr och Stadsbron söder. Vi har valt att avgränsa projektområdet mellan dessa delar för att en tydligare koppling mellan industriområdet och centrum kan bidra till att lyfta Nyköpings industriella historia. Vi har valt att inte inkludera själva industriområdet i projektet då avgränsningen skulle bli för stor för den detaljrikedom vi eftersträvar.

Vårt gestaltungsförslag avgränsas till att vara ett konceptuellt förslag, inte en detaljerad projekteringshandling. Gestaltningen presenteras med illustrationer som visar gångstråk, funktioner, markmaterial, träd, planteringar, utrustning och entréer. Ingen detaljerad höjdsättning kommer presenteras. Växtförslaget avgränsas till att redovisa val av nya och befintliga träd, ingen trädvårdsplan redovisas. Planteringsytor för buskage och perenner avgränsas till att ge förslag på höjder för växtligheten, ingen detaljerad planteringsplan där vi redovisar artförslag.

MÅLGRUPP

Examensarbetet riktar sig i första hand till Nyköpings kommun, landskapsarkitekter, stadsplanerare, politiker och andra professioner som jobbar med planeringen och utvecklingen av Nyköping. Arbetet kan också vara av intresse för andra landskapsarkitekter eller yrkesverksamma inom urban design eller stadsplanering.

METOD

METOD

I avsnittet presenteras de metoder som vi har valt att använda för att svara på vår frågeställning.

GESTALTNINGSPROCESS

Vår huvudsakliga metod för detta arbete är gestaltningsprocessen. Gestaltning för lätt tankarna till det kreativa arbetet, skissa och utforma ett gestaltningsförslag. Vi har delat in gestaltningsprocessen i delarna: bakgrund och litteraturöversikt, analys, referensprojekt, inventering, skissarbete och sammanställande av digital presentation. Skissarbete innefattar i detta arbete skiss förhand, digitalt och i fysisk modell.

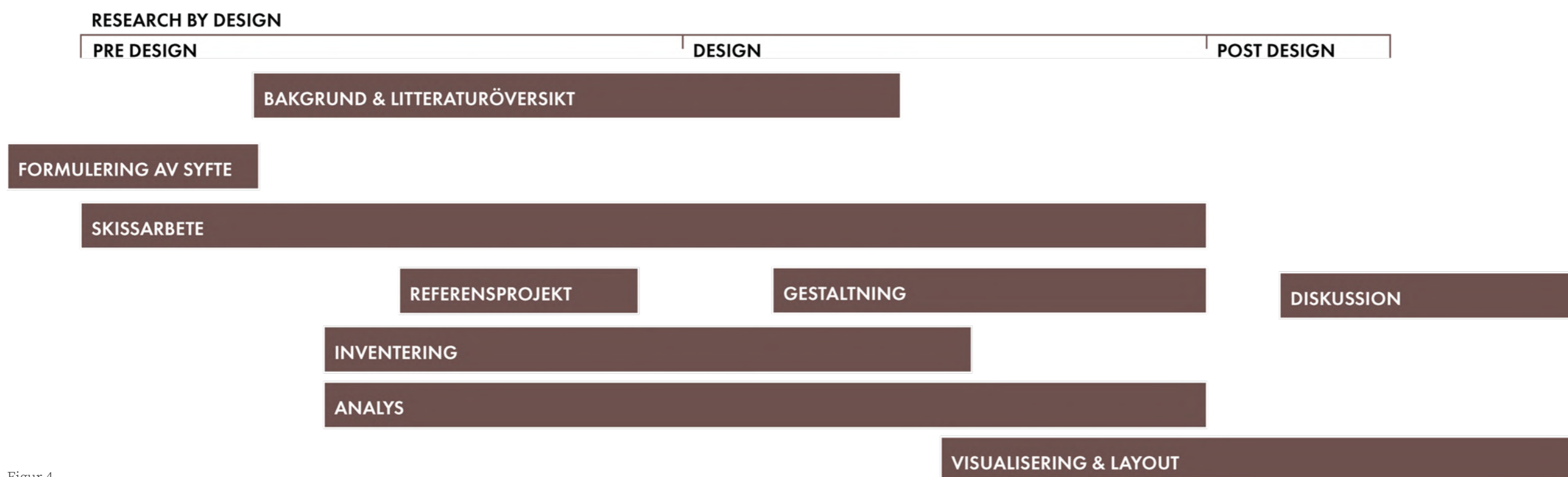
RESEARCH BY DESIGN

För att med hjälp av gestaltning ta reda på hur vi kan tillgängliggöra vattnet längs Nyköpingsån i vårt valda projektområde på ett tillgänglighetsanpassat, trygghetsskapande och attraktivt sätt har vi använt oss av en iterativ gestaltningsprocess. Som övergripande metod har vi inspirerats av Research by design (RBD) där metoden är integrerad i hela arbetet genom litteraturöversikt, analys och gestaltning. Genom att varva skissarbete med faktainsamling används metoden både för att ge svar och kontinuerligt generera nya frågor under arbetets gång.

Rob Roggema (2016) beskriver RBD som en lämplig metod för att lösa det

han kallar Wicked Problems, problem eller frågor vars komplexitet inte har en lösning eller ett svar, utan där design är ett lämpligt tillvägagångssätt för att testa olika lösningar, och där forskning inkorporeras i designprocessen på olika sätt. Roggema (2016) beskriver tre faser i designprocessen som distinkta, men som också varvas om vartannat, faserna är; pre design, design och post design. För oss handlar det om en pre designfas under litteraturundersökningen som varvas med skissande, inventering och analys av projektområdet och referensprojekt. En designfas där huvuddelen av analysen är avklarad, där skissande för hand, digitalt och i fysisk modell, görs för att applicera den nyfunna kunskapen på projektområdet.

Slutligen en post designfas där mycket av gestaltningsförslaget är satt men som genom reflektion och att ta ett steg tillbaka kan komma att revideras under tiden som förslaget illustreras och sammansätts i en presentation. Dessa faser har genom arbetets gång har omväxlande gått in och ut i varandra.

Figur 4
Schemat illustrerar vår process genom arbetet där research by design (RBD) är vår övergripande metod.

BAKGRUND OCH LITTERATURÖVERSIKT

För att vår gestaltning ska vara väl förankrad i platsen har det varit viktigt för oss att få en bred förståelse för Nyköping, dess historia och åns plats i staden både idag och historiskt sett. Litteraturöversikten för bakgrunden har till största delen grundat sig i Nyköpings utvecklingsprogram för årummet, Nyköpingsöversiktsplaner och Sörmlands museums informationsskyltar, hemsida och bildarkiv.

För att utstaka betydelsen av begreppet harmoni, som förekommer i utvecklingsprogram och översiktsplaner, tog vi hjälp av Umberto Eco's bok Om Skönhet (2005). Vi har även använt oss av The Planting Design Handbook (2016) av Nick Robinson, Cities for People (2010) av Jan Gehl och The Routledge Handbook of Urban Ecology (2021) en samling vetenskapliga artiklar sammanställt av bland andra Ian Douglas. Genom ett studentarbete som vi tog del av inspirerades vi av Jan Gehl's bok Life Between Buildings (2011).

En litteratursökning efter vetenskapliga artiklar har gjorts i SLU-bibliotekets söktjänst Primo. För att få ett bredare sökresultat användes engelska ord, sökord som använts var: urban planning, aesthetic, urban ecologi, urban space, urban space, urban design, urban river, landscape architecture, urban stream, restored, recovery, biodiversity och accessibility. För att säkra sökningarnas relevans och begränsa urvalet användes sökkriterium som 'vetenskapligt granskade', 'artiklar', 'engelska', 'svenska' samt att de skulle vara publicerade efter år 2000.

REFERENSPROJEKT

Vi har besökt olika referensprojekt där vi samlat inspiration, idéer och tittat på tekniska lösningar. Vi har iakttagit hur människor rör sig på platsen, vi har tagit mått på höjder, djup och bredd på bland annat bänkar, trappsteg samt gång- och cykelvägar, vi har tittat på intressanta rumsligheter, belysning, koppling mellan land och vatten, möten mellan material, texturer och så vidare. Vi har fotograferat, skissat och antecknat styrkorna med de situationer vi anser vara intressanta och samlat i ett överskådligt format för att enkelt ta fram som inspiration under gestaltungsfasen. Vi har i vår studie av platserna använt våra kroppar för att uppfatta proportioner och har med oss avsnittet om harmoni i bakhuvudet (som kan läsas under bakgrund).

Val av referensprojekt grundade sig på att vi ville ha tre städer med olika storlek och karaktär, men alla med anknytning till rörligt vatten. Städerna ska ha genomgått någon typ av gestaltning i närtid. En mindre stad kan ge realistiska mål kopplade till Nyköpingsån, en mellanstor stad kan ge goda exempel och visa hur årummet används med en större befolkning då befolkningen i Nyköping väntas öka och en stor stad kan inspirera till idéer och visioner att tänka annorlunda. Städerna vi valt att besöka är:

1. Norrtälje med drygt 20 000 invånare. Längs Norrtäljeån som rinner igenom centrum har två större upprustningsprojekt färdigställt inom dom senaste 5 åren som vi har tagit del av.

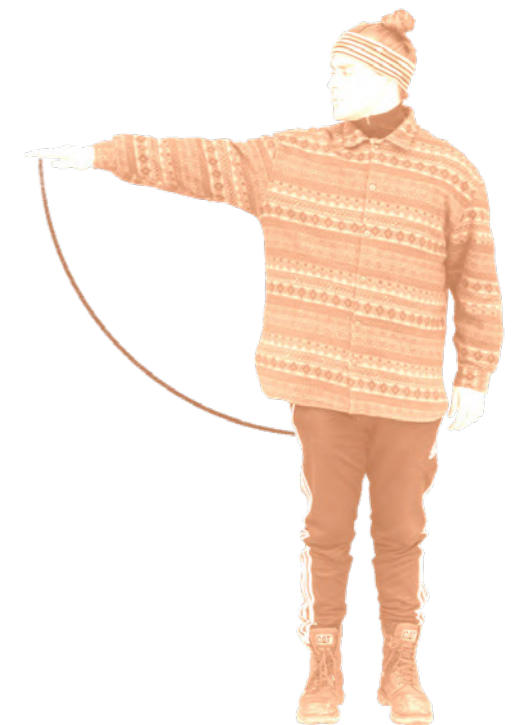
2. Uppsala med ca 177 000 invånare. Fyrisån går igenom Uppsala och årummet har de senaste åren rustats upp och tillgängliggjorts för medborgarna. Det finns även flera anlagda gång- och cykelbroar över ån.

3. Berlin med 3 700 000 invånare. Floden Spree, som går genom Berlin, är ett mycket större vattendrag än de ovan nämnda, vilket gjorde att vi istället valde att titta närmare på de årum längs de mindre kanalerna som är anlagda runt om i staden. Vi valde också att titta på parkers sammanhängande formspråk som Berlin har flera exempel av.

Innan vi åkte på studiebesöken gjorde vi ett platsbesök till projektområdet som vi ska gestalta, där vi identifierade situationer som vi skulle titta närmare på under våra studiebesök. Situationerna vi identifierade var aktiviteter under broar, belysning, estetik (mosaik, graffiti), övergångar för gång och cykel, konstruktion av bro/brygga, tillgänglighet, nivåskillnader, markmaterial, spänger, möten mellan gammalt och nytt, entréer, öppet/slutet, rörelsen in i ett område, intressefångare, brygga, plattform, möten med vattnet, trappor ner i vatten, planteringar intill vatten, staket, anslutande stråk, möten mellan material, hårt möter mjukt, avskiljande planteringar, planteringar mot vägg, hantering av stora träd vid ny anläggning, marksten, utrustning, cykelställ, bänkar och sopkärl.

Figur 5
Illustrationen visar hur vi med hjälp av våra kroppar har undersökt avstånd och rumslighet när vi besökt referensprojekten. Med vetenskapen om skornas längd kan vi snabbt få ut ungefärliga mått.

Figur 6
En armlängds avstånd är ett begrepp som härstammar från militär verksamhet och det har nu dykt upp i rekommendationer inom kulturevenemang i en pandemi. Även vi har använt oss av armlängds avstånd när vi har undersökt bekväma avstånd när vi möter människor.

INVENTERING OCH ANALYS

Inventering och analys utfördes på plats i Nyköping. För att få en uppfattning av området började vi med att fotografera projektområdet, samtala med Pat Radestedt¹ från kommunen och Lisbeth Sommarström², enhetschef Barnkulturcentrum. Med hjälp av kartunderlag från kommunen kunde vi göra en förstudie och ta reda på bland annat jordarter, föroreningar, kulturhistorisk husinventering och befolkningstäthet. Syftet var att få en överblick över områdets struktur, faciliteter och funktioner samt en historisk översikt. Vi tog del av Lantmäteriets historiska kartor för att ta reda på hur området har förändrats över tid, vi har även tagit del av fotografier från Nyköpings kommuns bildarkiv och Sörmlands museums bildarkiv och kan med dessa jämföra bilder från förr med idag. På plats har vi skissat upp sektioner för att förstå rumsligheter. Vi gjorde en inventering över växtligheten i området eftersom kartunderlaget inte stämde. Vi har även gjort en stödmursinventering för att se hur skicket är på den befintliga stödmuren och vilka träd som riskerar att skada den över tid.

Vi har valt att besöka projektområdet vid flera tillfällen under examensarbetets gång, för att uppleva platsen under flera årstider och olika tider på dygnet. Med platsanalysen ville vi bland annat kartlägga och analysera områdets rumsligheter, rörelsemönster, material, ekologiska status, problem och möjligheter. Eftersom projektområdet sträcker sig över 300 meter kommer vi inleda platsanalysen med en övergripande analys, sedan går vi djupare in i fyra delområden. Dessa fyra delområden följer sedan med in i gestaltningen.

I platsanalysen kombinerar vi Kevin Lynch och Jan Gehls analysmetoder

med checklistan från Trafikverkets integrerade landskapskaraktärsanalys. Dessa tre analyser går in i varandra och när vi kombinerar dem ger de oss en större bredd. Det vi tar med oss från Kevin Lynchs analys är sättet att se på människans rörelsemönster i staden. Metoden delar in platser och utmärker olika element såsom rörelse, målpunkter och landmärken (Lynch 2008). Jan Gehls undersöker hur individen uppfattar rumsligheter i en urban kontext, Gehl utgår från en mänsklig skala (Gehl 2010, 2011). Trafikverkets metod kompletterar Lynch och Gehl med en större ekologiskt förhållningssätt och även tittar på sårbarhet och potential i området (Trafikverket 2017).

GESTALTNING

Gestaltning processen utgår huvudsakligen från förstudien. Med en iterativ process ligger fokus på att lyfta in bakgrunden i skapandeprocessen som slutligen resulterar i en färdig gestaltning. Under arbetets gång blir det tydligt vilka moment i designprocessen som behöver upprepas.

LOTUSBLOMMAN

Kallas för en idégenerator och kan resultera i upp till 64 koncept. Ett huvudtema skrivs upp i mitten av en 3 x 3 matris, därefter ska de resterande cellerna fyllas med koncept utifrån huvudtemat. Då har åtta nya koncept bildats, utifrån dessa skapar man nya 3 x 3 matriser för varje koncept. Ett effektivt sätt att generera flera idéer utan att fastna i ett och samma koncept.

CONCEPTBOARD

Vi organiserade en digital anslagstavla med bilder från referensprojekt, historiska fotografier, skisser, bilder från studieresor och bilder från platsbesöken

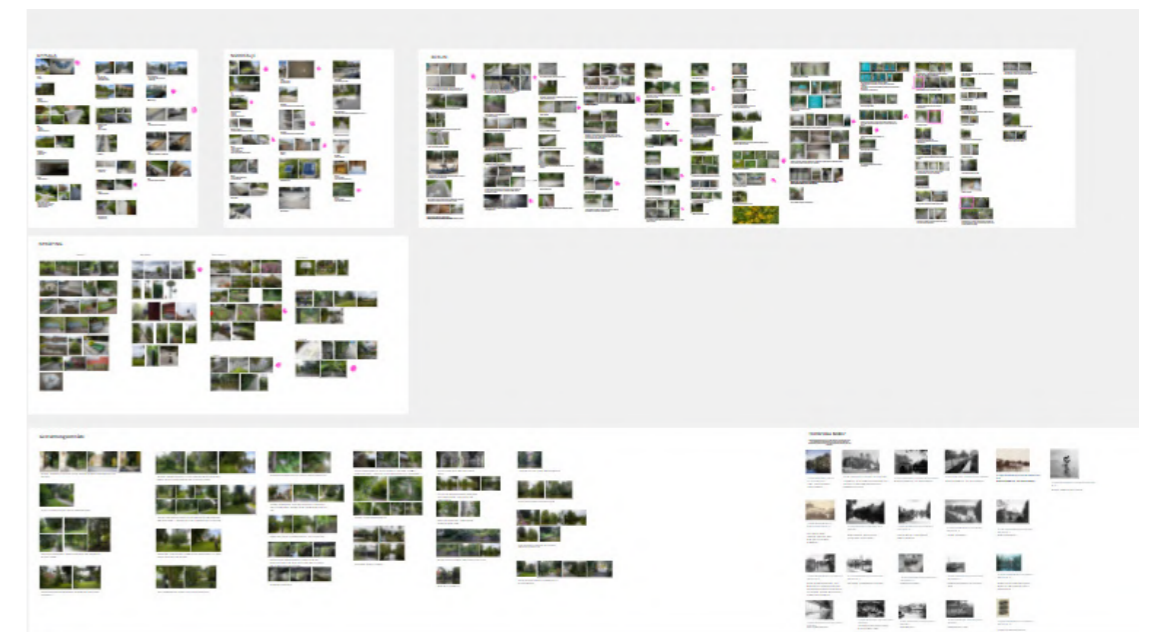
i Nyköping. Genom att samla allt på en plats fick vi en övergripande bild av det material vi har och kunde enkelt gå tillbaka och analysera materialet för att få idéer och inspiration.

SKISSANDE SOM METOD

Under arbetets gång har vi använt oss av flera olika skissmetoder. Genom olika skisstekniker kan vi undersöka material, rumslighet, skala och form men även använda skissande som ett kommunikationsverktyg när vi ska förmedla idéer till varandra. Vi har skissat på papper i olika skalor med överstrykningspennor, tusch och blyerts för att undersöka flöden, siktlinjer, volymer och koncept. Vi har skissat digitalt för att lätt kunna skicka över en idé som den andra kan jobba vidare med. När vi stött på svåra situationer att skissa i plan har vi övergått till fysiskt modellbygge i skala 1:100 och 1:200.

Figur 7
Idégeneratorm Lotusblomman har vi tillämpat i ett tidigt stadium för att generera fler idéer.

Figur 8
Conceptboard, en digital canvas som vi byggt upp under arbetets gång och återkommande tittat tillbaka på. Den innehåller bilder från referensprojekten, studiebesöket i Nyköping, analys och inventering samt historiska bilder i Nyköping.

¹ Pat Radestedt, stadsträdgårdsmästare, Nyköpings Kommun, samtal 2021-08-25.

² Lisbeth Sommarström, chef Barnkulturcentrum, Nyköpings Kommun, samtal 2021-10-06.

BAKGRUND

I detta avsnitt redogör vi för Nyköping som stad, dess historia och klimat. Nyköpingsån är en viktig identitetsskapare för staden och är en förutsättning för examensarbetet, därför beskrivs även den närmare. Sedan summerar vi de viktigaste punkterna ur Nyköpings översiktsplan och fördjupade översiktsplan. Sist i avsnittet följer vår sammanfattning av utvecklingsprogrammet över årnumret.

REGIONEN

Nyköping har varierande transportförbindelser med järnväg, motorvägen (E4:an), Oxelösunds hamn och flygplatsen Stockholm Skavsta. I den storregionala planeringen Östra Mellansverige (ÖMS) pekas Nyköping ut som en storregional nod, som en del i den funktionella regionen Stockholm-Flemingsberg-Södertälje-Nyköping-Norrköping-Linköping. Denna nod vill man stärka genom att främja arbets-, utbildnings- och bostadsmarknaden i regionen. Nyköping vill stärka de befintliga transportförbindelserna som även kommer kompletteras med Ostlänken. Nyköping har påbörjat en förflyttning av den nuvarande busstationen. Busstationens läge idag är mycket centralt men separerat från tågstationen. Flytten sker i och med det nya planerade resecentrumet, med byggstart 2023 vilket kommer att byggas intill den nuvarande tågstationen. (Nyköpings kommun 2021a)

STADSKÄRNAN

År 2021 bor det i Nyköpings tätort 38 680 personer, i hela kommunen bor det 57 129 personer (Nyköpings kommun 2019). Staden växer och en bidragande faktor kan vara kampanjen ”bo i Nyköping” som marknadsförts i Stockholms tunnelbanor, med fokus på att bo havsnära och locka barnfamiljer. Priserna per kvadratmeter

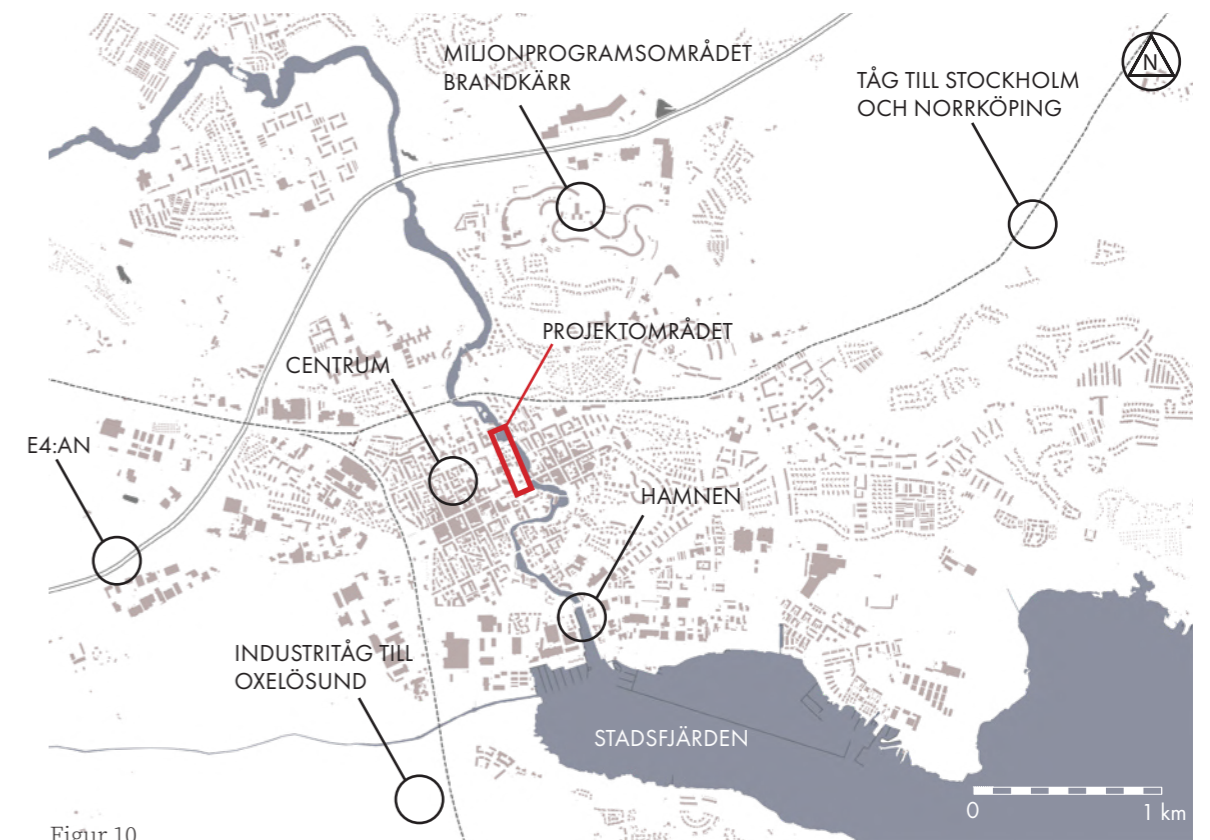
i staden har sedan 2005 ökat med nästan fyra gånger sitt värde (Svensk mäklarstatistik 2021). I översiktsplanen går att läsa att strategin för fler bostäder är att främst förtäta och omvandla verksamhetsområden vilket kommer leda till att grönområden kommer tas i anspråk i dom nuvarande planerna. Tidigare har västra delen av Storgatan i Nyköping utgjort Nyköpings handelscentrum med sin gågata. Idag har man börjat utveckla samma princip med gågata på den östra delen av Storgatan och centrumet har förlängts. På sommaren dras turismen till hamnområdet i Nyköping till de restaurangerna som endast håller sommaröppet.

KLIMAT

Växtzonen i Sörmland är mellan 2 till 3 med en genomsnittlig nederbörd på ca 500 mm/år (SMHI 2021). Jordartskartan visar att det är mestadels fyllnadsmassor i centrala Nyköping, med några få inslag av berg i dagen. Norr om järnvägen där naturreservatet Hället-Marieberg-Stenbro tar vid finns postglacial sand, glacial lera och postglacial silt. Utanför staden är det majoriteten odlingslandskap intill Nyköpingsån (SGU 2021). Nyköpingsområdet finns med i den nyligen publicerade rapporten över dom största riskområdena i Sverige vad gäller ras, skred, erosion och översvämningar (MSB 2021). Längs hela Nyköpingsån finns idag skredrisk och riskerar att svämmas över vid 100-årsflöden (Nyköpings kommun 2021b).

Figur 9
Nyköping i relation till närliggande städer i regionen. Källa: © OpenStreetMaps bidragsgivare.

Figur 10
Nyköping, översikt över motorväg, tåg, centrum och hamnområdet. Källa: Kartunderlag Nyköpings kommun.

NYKÖPINGSÅN

ÖVERSIKT

Nyköpingsån sträcker sig 157 km från Närke och mynnar ut i Stadsfjärden, Östersjön i Nyköping (Sportfiskeguide 2019). Vi kommer titta närmare på området längs ån som sträcker sig ca 7,5 km från Oppeby- Harg, ner genom Nyköping till Hamnbron, där den sedan mynnar ut i Stadsfjärden, Östersjön. Denna sträcka har kommunen markerat som utvecklingsområde (Nyköpings kommun 2015). Nyköpingsån fungerar som en viktig grön- och blå korridor genom staden. Längs hela sträckan går Sörmlandsleden som är markerad med sin karaktäristiska orangea färg.

VEGETATION

Vegetationen längs 7,5 km sträckan Harg-Oppeby - Hamnbron i Nyköping är varierande. Närmare Oppeby-Harg i Släbro finns en ädellövskog, med bland annat flera 100-åriga lönnar, ekar och bokar som möter det flacka åkerlandskapet. Söder om E4:an börjar naturreservatet Hållet, med sin naturskog med gran, hassel och asp, i ett markant kuperat landskap, med bävrars fällda aspar kors och tvärs. Den höga luftfuktigheten bidrar till ett rikt moss- och svamplandskap. På andra sidan ån, från Hållet sett, ligger Marieberg, där landskapet är mindre flackt och där det växer stora hasselbestånd med god tillgång till död ved. Vegetationen i ån är varierande, där det är mindre strömt är vegetationen frodig med gräs, örter, pilblad, gul näckros och ålnate. (Nyköpings kommun 2015)

DJURLIV

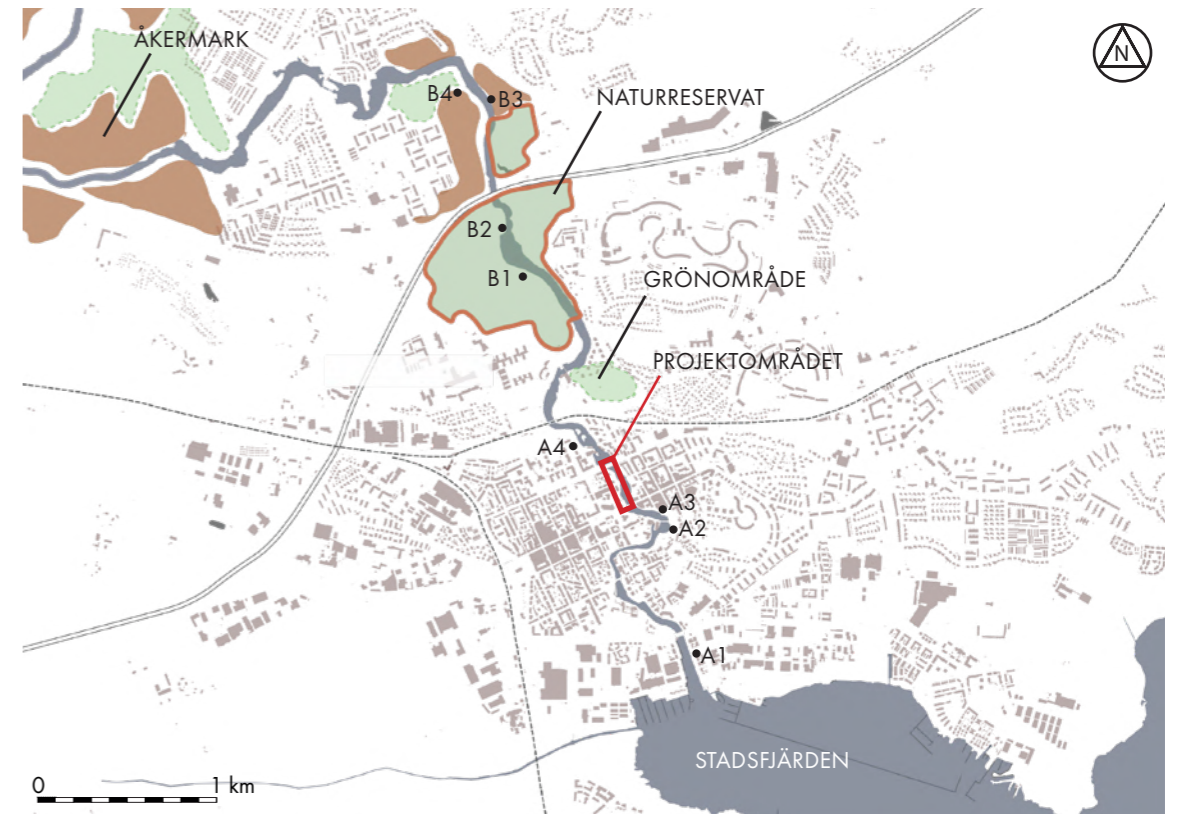
Nyköpingsån klassas som särskilt skyddsvärt område med hänsyn till den förekomst fiskarter som finns i ån, där

bland öring, ål, flodnejonöga, nissöga, havsöring, färna och vimma. Bestånden i ån var sannolikt betydligt rikare förr på grund av de 5 dammbyggnader som tillkommit mellan Långhalsen, som ligger ca 12 km uppströms, till havet. Den rödlistade Tjockskaliga målarmusslan *Unio crassus* förekommer här tillsammans med ett flertal andra rödlistade arter. De stora lövträden som växer intill ån ger många håligheter och skapar häckningsmöjligheter för hålbbyggande fågelarter, som den nära hotade Spillkråkan samt vissa insekter som är helt beroende av dessa håligheter. Ån fungerar som en rastlokal för många flyttfåglar samt som övervintringsplats för bland annat strömstare. Även den nära hotade uttern förekommer frekvent i ån. Bäver har ökat mycket i antal det senaste decenniet, deras trädfällning resulterar i fler fällda grova aspar som bidrar med livskraftig död ved (Nyköpings kommun 2015).

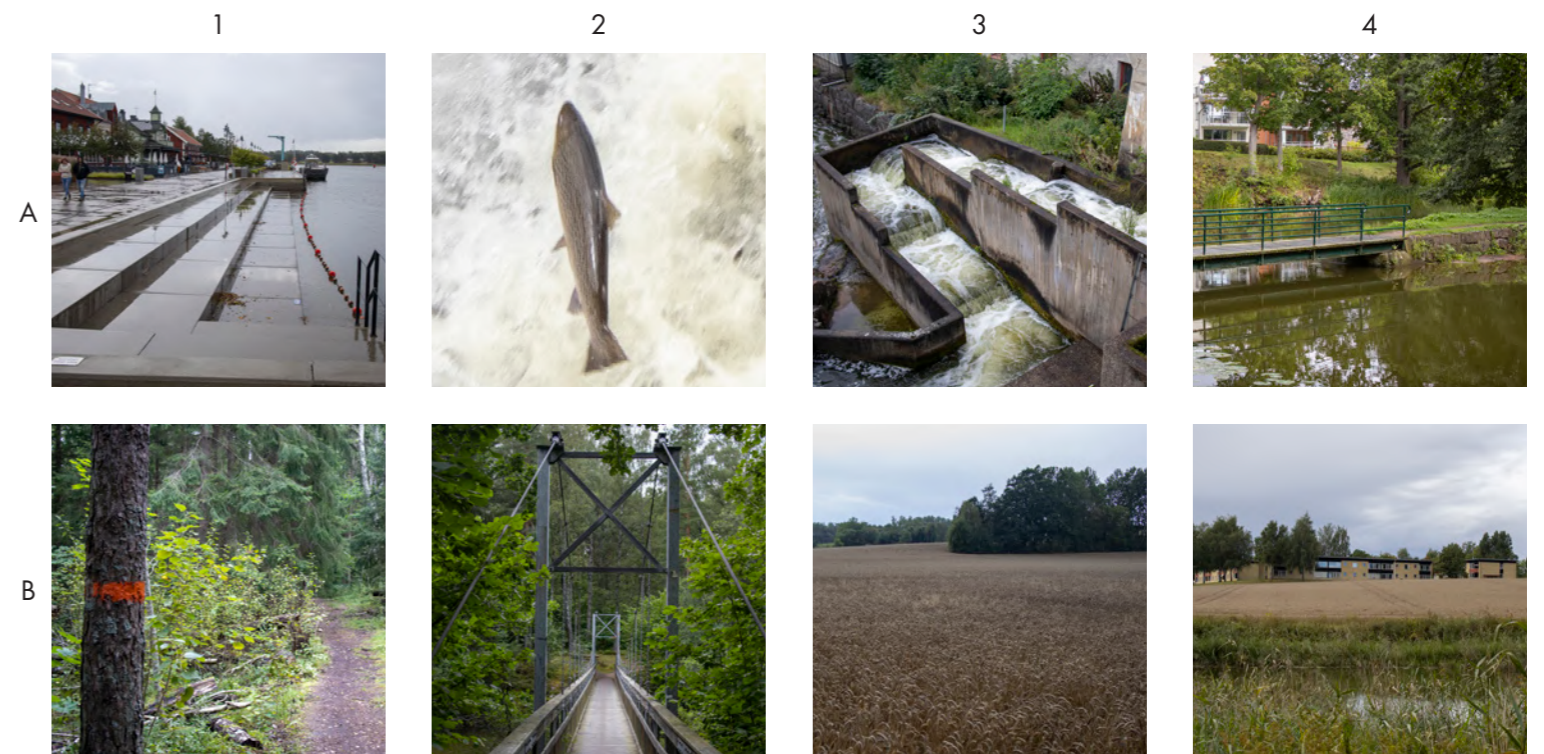
ANVÄNDNING IDAG

Idag används ån fortfarande för att generera elektricitet, söder om Kristineholm går en populär kanotled, kanotgymnasiet håller träningar centralt i Nyköping och Öringfiske bedrivs i åns nedre delar, där kommunen har satsat på sportfiske. Fångstfärdiga fiskar som regnbåge och insjööring planteras i kontinuerligt och har skapat restriktioner för vilken typ av fiske som får bedrivas. Laxtrappor finns vid Storhuskvarn, Harg och Kristineholm. Idag går det gångvägar längs Nyköpingsån hela vägen till Harg-Oppeby förutom på några fåtal platser där gamla industrier eller privatägd mark gör det otillgängligt. Det är nästan möjligt att cykla hela vägen från Harg-Oppeby

till Nyköping, endast en passage kräver att cykeln leds. Sörmlandsleden går förbi Harg-Oppeby hela vägen längs årummet, ner genom staden till där ån mynnar ut i Stadsfjärden. (Nyköpings kommun 2015:1)

Figur 11
I kartan är grönområden (grönstreckad), naturreservat (grön med orange ram) och åkermark (brun) som är i anslutning till Nyköpingsån markerat. Det är även utmarkerat platserna där bilderna nedanför är tagna, längs årummet. Källa: Kartunderlag Nyköpings kommun.

Figur 12-19
A1, Nyköpingsån som rinner ut i stadsfjärden. A2, en lax som försöker ta sig upp där det idag är en dammlucka. A3, laxtrappa i centrala Nyköping. A4, gångbro som kryter samman två långssamla holmar i Nyköpingsån. B1, ett av dom vildare partierna i naturreservatet Hållet och den orangemarkerade Sörmlandsleden. B2, en hängbro som knyter samman naturreservatets delar Marieberg med Hållet. B3, åkermarken som ligger intill Nyköpingsån. B4, Nyköpingsån i förgrunden, sedan åkermark och i bakgrunden skymtar Oppeby radhusområde.

HISTORISK ÖVERSIKT

STADENS HISTORIA

Nyköpings historia sträcker sig långt tillbaka, lämningar efter bosättningar har hittats längs ån i centrala Nyköping 2000 fvt. (Nyköpings kommun 2019). Nyköping blev residensstad i Sörmland då staden varit ett viktigt maktcentrum sedan medeltiden. Nyköping räknades under medeltiden och 400 år framåt som en av flera svenska huvudstäder, under 1700-talet blev Nyköping en industristad. Ett av landets första industriella centrum med bland annat ett betydande mässingsbruk. Under 1900-talet startade bland annat Nordiska Kompaniet (NK) ett möbelsnickeri i staden. Sunlight bedrev tvåltillverkning samt Saab-Ana som producerade bilar. Nyköping har som många andra städer brunnit ner vid flera tillfällen. Orsaken har bland annat varit trångboddhet vilket var skälet till att anlägga stadsplanens rätvinkliga rutnät under 1600-talets mitt. Stadsplanens rätvinkliga rutnät är ett exempel på historiskt uttryck för riksintressen tillsammans med annan bebyggelse som kännetecknar residensstaden som Nyköpingshus och f.d. rådhuset. Andra historiska uttryck för riksintresse är kvarnbyggnader, industrianläggningar och miljonprogrammet Brandkärr. (Nyköpings kommun 2013)

HISTORIEN LÄNGS NYKÖPINGSÅN

Industrihistorien i Nyköping är i stor del knuten till Nyköpingsån, det var här staden växte fram redan under medeltiden. Det var under den tiden man började nyttja kraften från det rinnande vattnet till kvarnar, där man bland annat malde säd. Sedan utvecklades andra fabriker längs ån. Järn, koppar, mässing, läder, trä, vadmal,

papper, bomullstråd, mjöl, knappnålar och yllefiltar har tillverkats i industrierna intill Nyköpingsån. Elektricitet har utvunnits från vattnet vilket sker än idag. Under 1800- och 1900-talet ansågs det rätt att släppa ut avfallet direkt i ån. Innan det första elverket invigdes 1898 var fabriker beroende av att ligga intill ån. Därför är de många olika anläggningarna utmed ån som en illustration av Sveriges industrihistoria. (Sörmlands museum 2021)

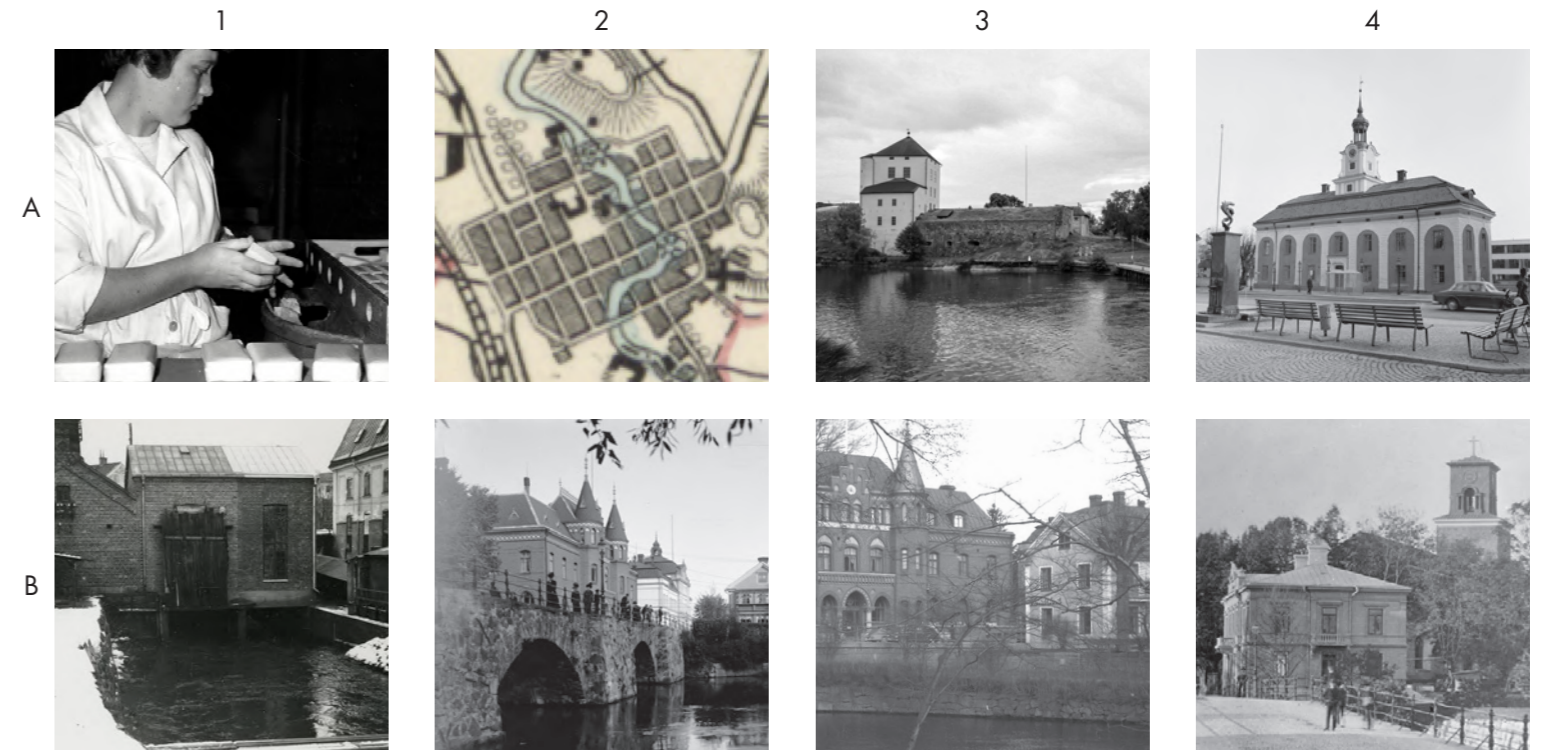
PROJEKTOMRÅDETS HISTORIA

I och kring projektområdet finns en lång historia med stor variation byggnadselement i olika stilar från olika tidsepoker. En kulturvärdesinventering gjord av Sörmlands museum visar exempel på att majoriteten byggnader i anslutning till projektområdet är klassade som särskilt värdefulla byggnader. Kulturvärde avser samlingsbenämning för sådana värden som tillskrivs företeelser, med utgångspunkt i kulturhistoriska, sociala och estetiska aspekter. Några exempel på värdefulla byggnader är S:t Nicolai kyrka byggd under 1200-talet, före detta hushållsskola/småbarnsskola byggd 1727, den före detta prästbostaden byggd 1887 (se bild B4) och Culturum byggd 1989. Andra byggnadselement på platsen är Repslagarbron som byggdes 1969, då var det bilanpassningen som dominerade stadsplaneringen. Repslagarbrons storskalighet med dess betongfundament, står i stark kontrast till Stadsbron, som byggdes om i början av 1900-talet, med solida stenblock som grund.

Figur 20

Projektområdet till höger längs Nyköpingsån. Huset till höger är idag Barnkulturcentrum, i bakgrunden till vänster ser vi Stadsbron.

Figur 21-28

A1, arbetare i tvålfabriken Sunlight som packiterar tvål. A2, historisk karta från 1877 som visar stadsplanens rätvinkliga rutnät. A3, ett fotografi på Nyköpingshus. A4, f.d. rådhuset. B1, en gammal bild på Nyköpings gamla gas och elverk. B2, gamla Stadsbron innan den gjordes om i början av 1900-talet. B3, stödmuren mot vattnet och sparbankshuset i bakgrunden. B4, den f.d. prästbostaden och S:t Nicolai kyrka i bakgrunden.

FORS INDUSTRIER

Flera av Fors industriers byggnader finns välbevarade i projektområdets norra del vilket på slutet av 1800-talet utgjorde stadens utkant. Redan på slutet av 1700-talet fanns fabriker med tillverkning av yllevävnader i området. Fors Ullspinneri grundades 1873 (se bild A1 – A3) och blev en stor industri med uppåt 400 anställda då efterfrågan på ullprodukter ökade i slutet av 1800-talet. Industrin var under en period den tredje största i Sverige, efter Norrköping och Stockholm, därför utvidgades fabriken till flera byggnader runt Nyköpingsån. Det var utsläpp i ån från ullspinneriet som visade vilken kulör som filtarna färgades med för dagen. Industrilokalerna vittnar om industrihistorien längs ån som sysselsatte många människor i Nyköping under en tid, inte minst kvinnor. På grund av låga arbetslöner i utlandet blev importerade textilier billigare, särskilt efter andra världskriget. Fors Yllefabrik lades därför ned på 1960-talet. (Andersson et al. 2012)

ALBERT GRÄSLUNDS HOLME

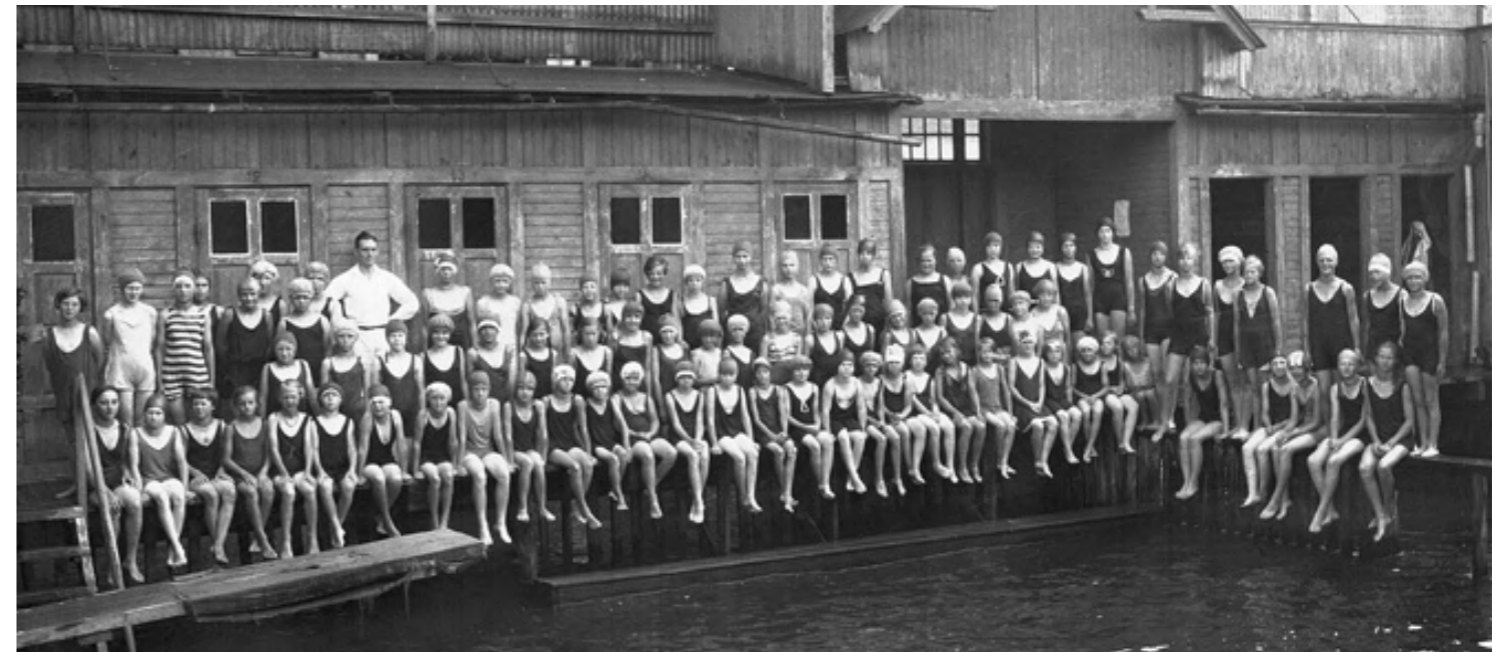
I ån, mellan Stadsbron och repslagarbron finns idag en liten holme där en större pil och annat sly har etablerat sig. Denna holme är skapad tack vare Albert Gräslund, som fick idén i början av 1900-talet att anlägga en holme för häckande svanpar (se bild A4), det skulle bli "en trivsamt anblick för de passerande på Stadsbron". Den ligger utanför Barnkulturcentrum, några meter ut i ån. Roland Hedman som delvis växt upp i Nyköping berättar om en man som hungerstrejkade på holmen på 70-talet. I nutid används holmen av studenter som i början av höstterminen tävlar om att komma ut först och hänga upp diverse budskap på holmen.

BAD I PROJEKTOMRÅDET

Historien med badhus längs projektområdet sträcker sig långt tillbaka. Redan 1824 byggdes ett kallbadhus, nedströms om Fors fabriker. 1869 byggdes ett varmbadhus norr om Prästgatan, med tillhörande kallbadhus mot ån. 1892 byggdes ett nytt kallbadhus uppströms om Fors industrier, på grund av det förorenade vattnet som släpptes ut. 1901 stod ännu ett nytt kallbadhus, på åns östra sida klart (se bild B3 och B4), där Repslagarbron går idag. Badhuset var 17 x 27 meter, 18 omklädningsrum för män och 13 för kvinnor. År 1936 byggdes ett badhus ritat av Uppsalas dåvarande stadsarkitekt, Gunnar Leche (se bild B1 och B2). Badhuset var beläget där stadsbiblioteket Culturum ligger idag. Efter andra världskriget började man diskutera en förflyttning av badhuset på grund av den dåliga vattenkvaliteten, och 1969 stod det nuvarande Hjortensbergsbadet färdigt, vilket ligger en bit utanför centrum utan koppling till Nyköpingsån. (Norén & Josephson 2010)

TAR MED OSS IN I GESTALTNINGEN

- Stadens industrihistoria.
- Stadsplanens rätvinkliga ruttmönster.
- S:t Nicolai kyrka som gränsar till projektområdet.
- Industrihistorien längs ån.
- Möten mellan gammalt och nytt, industribyggnaderna som möter centrum och det storskaliga möter det småskaliga.
- Albert Gräslunds holme.
- Badtraditionen i området.

Figur 29

Nyköpings gamla kallbadhus år 1925. Badet var beläget i Nyköpingsån vid brofästet till Repslagarbrons östra sida, det byggdes 18/6 1901 och revs 1937.

Figur 30-37

A1, en flygplansbild över industriområdet Fors (1903-57), flera av byggnaderna finns kvar än idag. A2, industriområdet Fors med kvarnen från 1700-talet som idag är en restaurang (1949). A3, en arbetare i Fors ullspinneri (1925). A4, holmen som Albert Gräslund planerade (1935-37). B1, badhuset ritat av Gunnar Leches (1936). B2, interiör i badhuset ritat av Gunnar Leche (1937-65). B3, kallbadhuset som stod klart 1901 (1905-37). B4, kallbadhuset med sina karaktäristiska torn (1902).

KOMMUNENS ÖVERSIKTSPLAN

Vi kommer i denna uppsats att förhålla oss till den fördjupade översiktsplanen för Nyköpings tätort från 2013, och den förslagna översiktsplanen Nyköping 2040, som troligen antas i slutet av 2021 (Nyköpings kommun 2021d). I Nyköping 2040 kopplar kommunen sina mål till de globala målen för hållbar utveckling, Agenda 2030 (Nyköpings kommun 2021e). För att underbygga vår gestaltning har vi identifierat delar som vi anser relevanta för projektområdet och som stämmer överens med kommunens önskemål.

GENERELLT FÖR BEBYGGELSE

Kommunen vill främja hållbara transporter till fots, cykel och kollektivtrafik till viktiga målpunkter i staden och utveckla och kraftsamla i noder. Kommunen vill skapa en varierad bebyggelse, stärka Nyköpings identitet och livsmiljö. Planeringen ska skapa förutsättningar för orienterbarhet och skapa tydliga privata, halvprivata och offentliga zoner. (Nyköpings kommun 2021a)

GRÖN- OCH BLÅOMRÅDEN

Kommunen beskriver Nyköpingsån och årummet som ett av centralortens mest karaktäristiska och framträdande drag som ska utvecklas och bevaras. Kommunen vill stärka Nyköpings identitet och livsmiljö. I anslutning till bebyggelse ska grönområden och parker med god tillgänglighet och med en mångfald av aktiviteter och funktioner finnas. Det efterlyses en förbättrad orienterbarhet, ökad trygghet och mångfunktionalitet längs de gröna stråken. Ekosystemtjänster ska vid exploatering identifieras, ersättas eller kompenseras för att säkerställa variationsrikedom och

spridningskorridorer. Kommunen har för avsikt att bevara och utveckla natur- och vattenområden av tillräcklig omfattning och kvalitet för att dessa ska kunna bidra till ekosystemtjänster, både ekologiska och sociala. Kommunen avser att ta hänsyn till och stärka vattenkvaliteten och den biologiska mångfalden i vattnen i och kring Nyköping. Fysisk planering och markanvändning ska ta hänsyn till och stärka påverkade vattenförekomster, för att skapa en bättre ekologisk status och uppnå miljö kvalitetsnormerna. (Nyköpings kommun 2021c)

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN

Kommunen vill säkerställa att ån blir ett förbindelsestråk där djur, växter och människor ska prioriteras. En åtgärd som kan gynna detta är att undvika att bygga precis intill ån, vilket minskar de negativa konsekvenserna. Kommunen avser att bevara och utveckla promenadstråk vid vattnet, främja anläggningar för friluftaktiviteter kopplade till ån. Exempel som lyfts är forspaddling och sportfiske. Man föreslår att natur- och parkområden ska förstärkas längs ån. (Nyköpings kommun 2013)

”Befintlig struktur och historia är förutsättningar för hur Nyköpings tätort kan fortsätta att växa: Väg, järnväg, åar och vatten är viktiga kvaliteter men skapar också barriärer som isolerar stadsdelar och bebyggelseområden från varandra. Flera av bostadsområden är idag starkt funktionsuppdelade och socialt segregerade. Dessa negativa förhållanden riskerar att förstärkas och bör därför motverkas genom en medveten planering vid komplettering och utökning av bebyggelsen.”
(Nyköpings kommun 2021a)

TAR MED OSS IN I GESTALTNINGEN

- Skapa varierad bebyggelse
- Främja transporter till fots.
- Kompensera för ekosystemtjänster som tas bort vid exploatering.
- Tydlig orienterbarhet.
- Kraftsamla i noder.
- Utveckla årummet som ses som Centrala Nyköpings mest karaktäristiska och framträdande drag.
- Ökad orienterbarhet, tillgänglighet, trygghet och mångfunktionalitet.
- Utveckla natur och vattenområden
- Stärka vattenkvaliteten i och kring Nyköpingsån.
- Bevara och utveckla promenadstråk längs ån.

UTVECKLINGSPROGRAM

UTVECKLINGSPROGRAM ÅRUMMET

Vi har tagit del av Nyköpings kommuns utvecklingsprogram för årummet. Det ska hjälpa oss att få en förståelse för det kommunen och dess medborgare vill ska förbättras i uppbyggnaden av årummet. Utvecklingsprogrammet är framtaget på uppdrag av kommunstyrelsen och upprättat 2015. Det är ett samarbete huvudsakligen mellan samhällsbyggnad och den tekniska divisionen, Nyköpings kommun, och Sörmlands museum. Syftet med utvecklingsprogrammet är att ta fram en vision för hur kommunen vill att årummet ska utvecklas. Utvecklingsprogrammet är indelat i tre delar:

Del 1 - Inventering och analys, beskriver situationen längs ån idag och vad det finns för möjligheter till förbättringar. Dokumentet innehåller inventering och analys av det sju och en halv kilometerlånga årummet med dess intilliggande miljöer mellan Harg-Oppeby i norr, och hamnbron i söder. Analysen är indelad in i nio olika etapper. Där etapp fyra mellan Repslagarbron och Stadsbron rör vårt valda projektområde.

Del 2 - Förslag, samlar förslag och utvecklingspunkter som lyfter hur de olika etapperna kan utvecklas och förstärkas. Delar av detta resultat kommer vi att använda som stöd i vår gestaltning.

Del 3 - Handlingsplan, ett konkret sammanställt dokument som omfattar ekonomin och hur den ska fördelas ut längs årummet. Denna del kommer vi inte fördjupa oss i.

Det Nyköpings kommun vill åstadkomma med att utveckla årummet är att öka attraktionsvärdet för Nyköping, både som stad att bo och leva i, men även som ett sätt att utveckla turismen. Kommunen vill att åpromenaden genom Nyköping ska upplevas som ett sammanhängande parkstråk, från Oppeby-Harg till Hamnbron i Nyköping. Kommunen vill tydliggöra entréer och tillgängliggöra årummet samt göra årummet säkert alla dygnets timmar. Man vill kunna erbjuda alla att röra sig längs Nyköpingsån och även stärka förbindelsestråk, såväl för människor och djurliv som är kopplade till strand- och vattenmiljöerna. Då även skapa fler sittplatser, aktiviteter och mötesplatser. Kommunen vill bevara årummets nuvarande karaktär som skiftar mellan öppet och slutet, mellan ljust och mörkt, samt mellan stad och land. De vill behålla viktiga utblickar och anpassa vegetationen därefter. Kommunen vill bevara och utveckla förutsättningar för ett artrikt djur- och växtliv. De vill förstärka samt förankra årummet till den historiska miljö som det är kopplat till.

MEDBORGARDIALOG

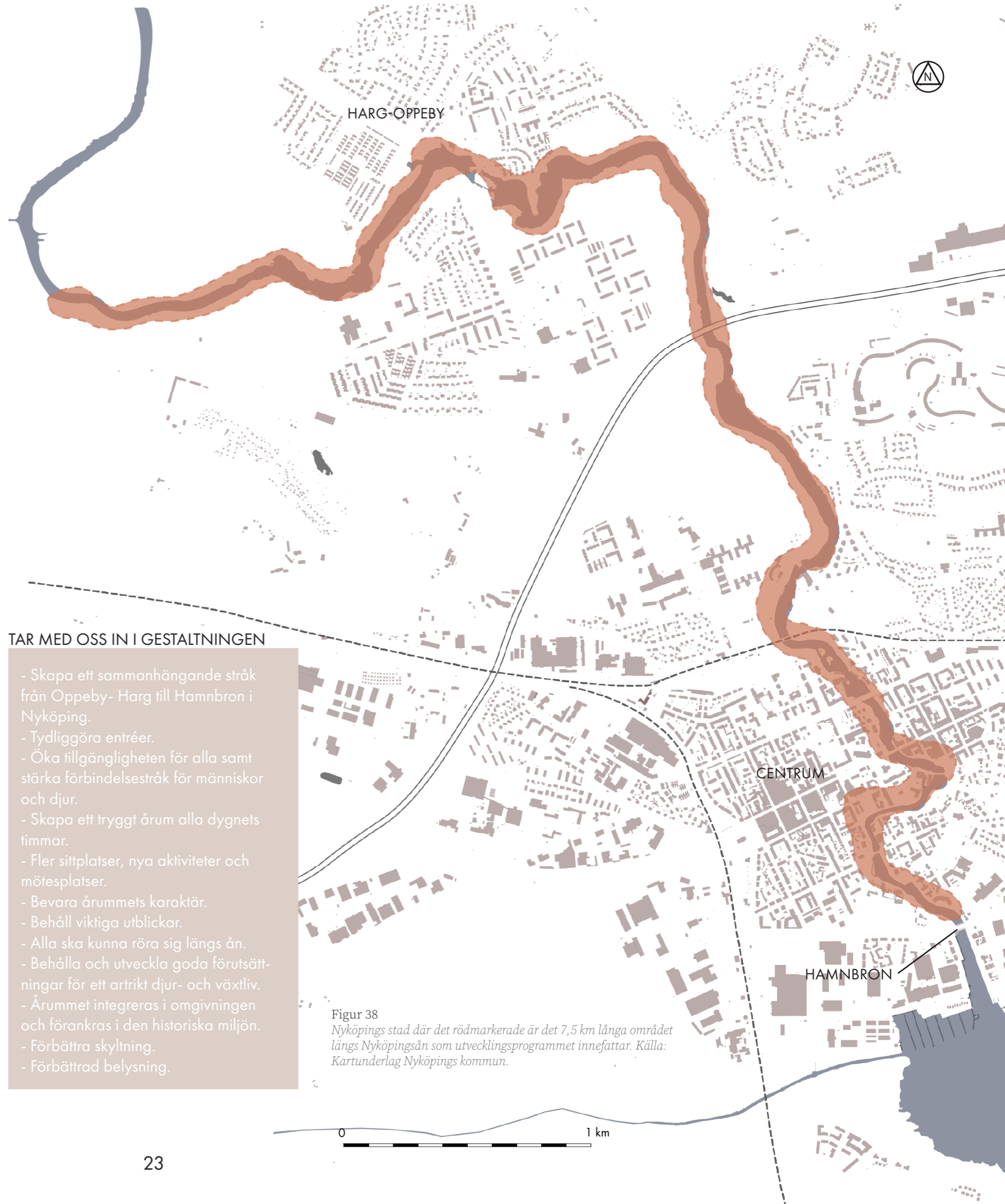
Vi har tagit del av Nyköping kommuns medborgardialog som har samlat in skriftliga förslag, synpunkter och kommentarer från 2014. Resultatet visar att det medborgarna helst önskar sig är tillgänglighet, belysning och underhåll. Även förslag på att förbättra skyltningen i årummet är en återkommande synpunkt. (Årummet u.å.)

TAR MED OSS IN I GESTALTNINGEN

- Skapa ett sammanhängande stråk från Oppeby- Harg till Hamnbron i Nyköping.
- Tydliggöra entréer.
- Öka tillgängligheten för alla samt stärka förbindelsestråk för människor och djur.
- Skapa ett tryggt årum alla dygnets timmar.
- Fler sittplatser, nya aktiviteter och mötesplatser.
- Bevara årummets karaktär.
- Behåll viktiga utblickar.
- Alla ska kunna röra sig längs ån.
- Behålla och utveckla goda förutsättningar för ett artrikt djur- och växtliv.
- Årummet integreras i omgivningen och förankras i den historiska miljön.
- Förbättra skyltning.
- Förbättrad belysning.

Figur 38

Nyköpings stad där det rödmarkerade är det 7,5 km långa området längs Nyköpingsån som utvecklingsprogrammet innefattar. Källa: Kartunderlag Nyköpings kommun.

LITTERATURGENOMGÅNG

I avsnittet sammanfattar vi den litteratur som ligger som grund till arbetet. Först går vi in på begreppet harmoni, följt av hur vegetation kan användas som verktyg, sedan följer en genomgång av attraktiva stadsrum, avsnittet avslutas med en översikt över ekologins längs årum och hur dessa värden kan gynnas.

HARMONI

BEGREPPET HARMONI

Harmoni är ett begrepp som vi upplever som något återkommande genom vår utbildning och som exempelvis påträffas i föreläsningar, presentationer, diskussioner, styrdokument såsom översiktsplaner och detaljplaner. Begreppet påträffas återkommande i Nyköpings översiktsplan, ett exempel på detta finns i citatet nedan och harmoni nämns i vårt startmöte med Pat Raderstedt¹, stadsträdgårdsmästare vid Nyköpings kommun. Harmoni kan vara ett problematiskt begrepp att använda i styrdokument då det som uppfattas som harmoniskt ligger hos betraktaren och är högst personligt. För oss kan harmoni exempelvis finnas i enhetlighet, symmetri/asymmetri, proportioner, kontraster, rytmer med mera. Även om det som upplevs som harmoniskt är personligt, tror vi att om något skapas med intentionen att vara harmoniskt så är chansen större att det upplevs som sådant. Därför har vi valt att fördjupa oss i vad begreppet innebär och hur det har tolkats för att se vad vi kan ta med som inspiration in i vår gestaltning av årummet i Nyköping.

”Arkitekturen i Nyköpings centralort har skapat en god gestaltad miljö med harmonisk och väl fungerande helhet av byggnader, utemiljöer och mellanrum i hela staden. En varierad

bebyggelse med blandade upplåtelseformer och funktioner bidrar till att olika grupper människor möts.” (Nyköpings kommun 2021a)

Vi uppfattar det som att harmoni är något som Nyköpings kommun eftersträvar att uppnå i stadsrummet och har därför utforskat vad begreppet kan tänkas innebära och hur vi kan ta det vidare in i gestaltningen.

SYMMETRI OCH PROPORTIONER

På 500-talet f.v.t anser de första pythagoréerna att harmoni består av motsatser som till exempel mellan jämna och udda tal, kvadrat och rektangel, rät linje och kurva, manligt och kvinnligt och så vidare. Bara en av de två motsatserna representerar det goda och sköna, som det udda talet, den räta linjen och kvadraten medan motsatserna sågs som misstag, ondska och disharmoni. Herakleitos som verkade under samma tid menade att det i universum finns motsatser som inte kan förenas, såsom krig och fred, kärlek och hat, rörelse och lugn, och harmoni kommer inte att uppstå om någon av motsatserna tas bort, utan harmoni finns i jämnvikten mellan dessa motsatser. Dessa två synsätt är något som efterföljande pythagoréer anammar och de etablerar föreställningen om att två motsatser i jämnvikt skapar harmoni och symmetri. Symmetri och proportion är något som är återkommande i all konst och arkitektur från antiken, där en byggnads alla beståndsdelar förhåller sig proportionerligt till ett för byggnaden bestämt standardmått. Polykleitos skapar på 400-talet f.v.t en staty som kom att kallas för Kanon då den förkroppsligar alla de rätta proportionerna, där överkroppens längd är en fjärdedel av hela figurens längd, ansiktet en tiondel, huvudet en åttiondel och så vidare (Eco 2005).

NUMERISKA SAMBAND

Under medeltiden tillämpar man inte proportionernas matematik vid avbildandet eller värderingen av människokroppen, utan istället fann man numeriska samband i naturen, som ofta var i fyra delar. De fyra elementen, månens faser, väderstrecken, årstiderna och de viktigaste vindarna samt att Vitruvius anser att fyra är människans tal då hennes bredd med utsträckta armar är lika med hennes längd och på så vis utgör basen och längden för en perfekt kvadrat (Eco 2005).

INBÖRDES SAMVERKAN

Thomas av Aquino nämner fulländighet i sitt resonemang om skönhet och harmoni. Han verkade under medeltiden och menade att det inte räcker med de rätta proportionerna för att uppnå det perfekta. För att uppnå ändamålsenlighet, fungerar det inte att bara använda rätt material utan användning av materialet måste också vara korrekt. Som exempel är en hammare av glas kanske vacker att se på men tappar sin funktion som hammare och uppfyller då endast en yttlig skönhet. De egenskaper som krävs för skönhet menar Thomas av Aquino är (1) Fullständighet, (2) Rätt proportioner mellan delarna, (3) Klarhet och lyskraft, såsom klara och strålande färger uppfattades då som sköna. (Eco 2005)

HIERARKIER

Rupert Sheldrake menar att en nyckel till att förstå skönhet finns i att förstå helheten. Det är när vi ser och förstår helheten och hierarkierna som vi kan uppfatta det sköna, delar tillsammans samverkar och bildar en harmonisk helhet. (Sheldrake 2017)

Figur 39
Inspiration från Vitruvius människa av Leonardo Da Vinci, att använda våra egna kroppar i utforskandet av stadsrummen.

TAR MED OSS IN I GESTALTNINGEN

- Harmoni i motsatser, som mellan jämna och udda tal, kvadrater och rektanglar, rät linje och kurva, kärlek och hat, rörelse och lugn osv.
- Talet fyra i form av elementen, månens faser, vädersträcken och årstiderna.
- Skönhet i fullständighet, rätt proportioner, klarhet och lyskraft.
- Skönheten kan vara att förstå helheten.

¹ Pat Raderstedt, stadsträdgårdsmästare, Nyköpings Kommun, samtal 2021-08-25.

VEGETATION SOM VERKTYG

I detta avsnitt utforskar vi hur vegetationsval och hur design med vegetation kan påverka vår upplevelse av rummet, påverka känslan av trygghet och användas för att skapa eller förstärka riktningar, siktlinjer och samman koppla olika delar i landskapet.

HARMONI

Harmoni kan man finna i likheter såsom likhet i växters form, färg, textur eller riktning. Men om likheten blir för stor tappas upplevelsen av harmoni vilket gör att harmoni står i nära relation till kontrast. Harmoni återfinns i samspelet mellan likhet och kontrast. Ett exempel på detta är när två buskars form är lika varandra men deras textur står i kontrast till varandra. Detta gör att man uppfattar deras samhörighet och samtidigt spänningen mellan deras texturer. Detta samspel kan då uppfattas harmoniskt. (Robinson & Wu 2016:134–135)

BALANS

Balans uppnås enklast med symmetri där en sida speglar den andra. Symmetri uppfattas oftast som strikt. Man kan också uppnå asymmetrisk balans genom att till exempel låta en stark form balanseras av fler svaga former eller en framträdande form som balanseras av en grov form. Inom landskapsdesign behöver inte balans uppstå på en enskild plats utan kan uppfattas allt eftersom man rör sig genom en plats. (Robinson & Wu 2016:137)

LÅGA PLANTERINGAR

Lägre planteringar med vegetation upp till knähöjd är bra som bas i en plantering med högre buskar och träd och kan fungera som avskiljare mellan olika

ytor utan att störa sikten samt är en bra övergång mellan hårdgjort och vegetation. (Robinson & Wu 2016:44–45)

MELLANHÖGA PLANTERINGAR

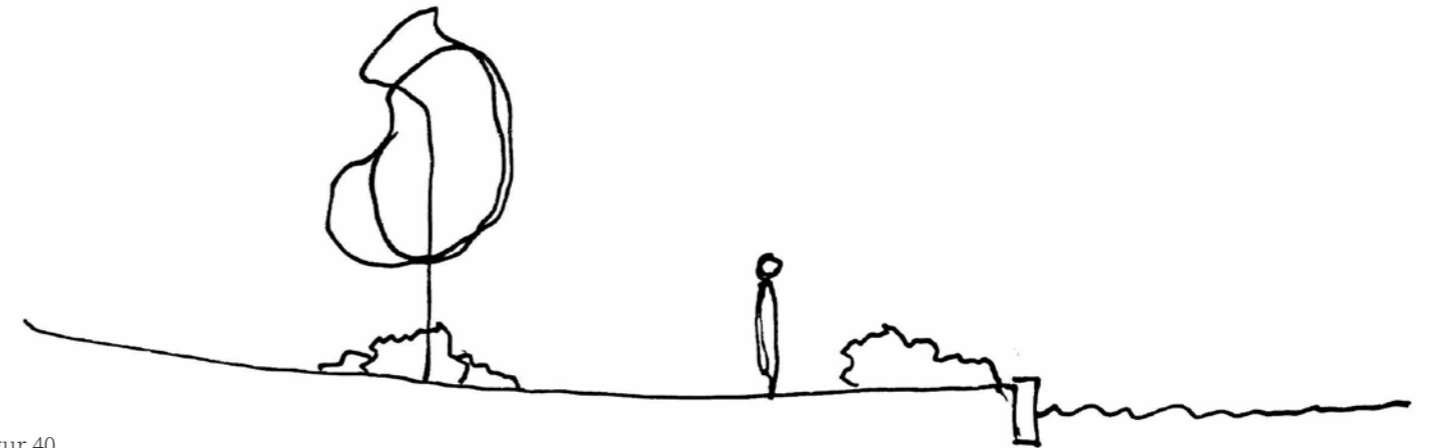
Mellanhöga planteringar är vegetation som sträcker sig upp till ögonhöjd. Mellanhög vegetation kan förhindra rörelse mellan två platser, till exempel mellan gångväg och bilväg, byggnad och gångväg eller mellan väg och å. Barriären tillåter samtidigt visuell kontakt mellan platserna. Mellanhög vegetation kan användas för att förtydliga ett stråk eller en riktning. (Robinson & Wu 2016:46)

HÖGRE PLANTERINGAR

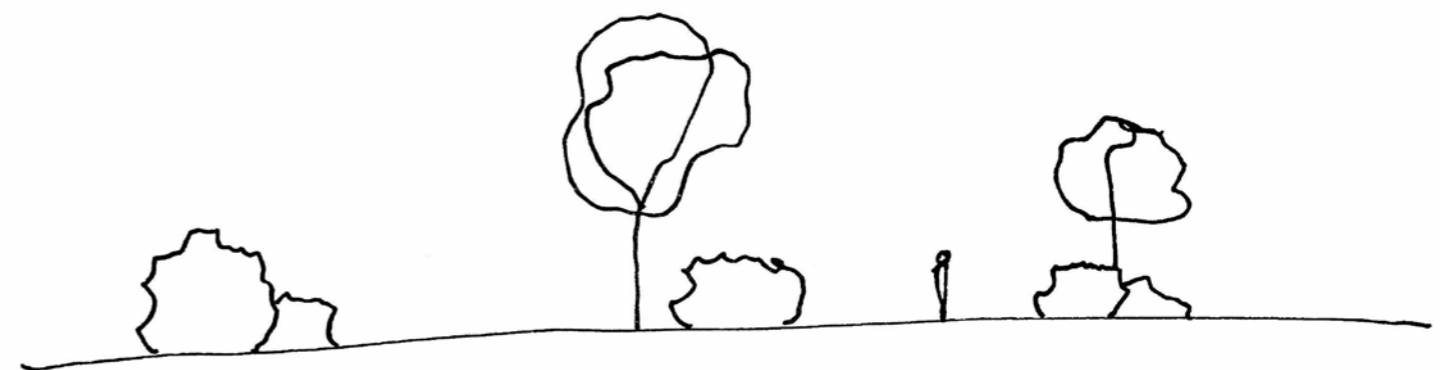
Högre planteringar som är ovan ögonhöjd utgör både en visuell och fysisk barriär. Kan användas för att rama in detaljer eller landmärken i landskapet, exempelvis en byggnad. Används hög vegetation för att rama in ett stråk finns risken att en klaustrofobisk känsla uppstår om växtligheten blir för hög eller är för smalt mellan väggarna. (Robinson & Wu 2016:46, 49–50, 70–71)

TAR MED OSS IN I GESTALTNINGEN

- Harmoni genom att samspela mellan växternas form, färg, textur och riktning i relation till dess kontraster.
- Symmetri genom att spegla vegetationen med den andra sidan.
- Lägre vegetation som bas i planteringar och som avskiljare.
- Mellanhöga planteringar för att förhindra rörelse mellan två platser men inte bryta sikten.
- Höga planteringar till att förtydliga stråk.

Figur 40
Exempel på hur vegetationen kan användas som en rörelsebarriär. Här mellan vattnet och gångbanan.

Figur 41
Exempel på hur vegetationen kan förstärka en rytm längs ett stråk.

Figur 42
Exempel till vänster på en tät vegetation som kan uppfattas klaustrofobisk i jämförelse med den till höger som är mer öppen.

ATTRAKTIVT STADSROM

Våra intentioner med gestaltningen är att skapa en plats som fungerar i praktiken, som är tilltalande och trygg. Därför har vi valt att fördjupa oss i Jan Gehls teorier om vad som fungerar för människan, med fokus på fotgängaren. Gehls synsätt på hur stadsrummet upplevs ur ett mänskligt perspektiv är också något vi har använt oss av i vår analys av platsen, samt vid våra studiebesök.

PROMENADAVSTÅND

Jan Gehl skriver i boken *Cities for people* (2010:121) att majoriteten upplever ett avstånd på ca 500 meter som ett acceptabelt promenadavstånd, även om det varierar med ålder och personlig kapacitet. Gehl menar även att detta styrks av att många stadscentrum har en diameter runt en kilometer.

TEMPO

Tempot fotgängare rör sig i varierar beroende på omgivningen, ett stråk med en linjär rörelse tenderar till ett ökat tempo medan det sänks på öppna ytor som torg, något Gehl liknar vid vattnets rörelse i en å kontra det stillsamma i en sjö. (2010:120)

INTRESSANTA PROMENADSTRÅK

Att det acceptabla promenadavståndet är 500 meter är en sanning med modifikation, det beror nämligen på hur vi upplever stråket och hur intressant det är. Ett långt stråk med en obruten siktlinje upplevs lätt som ointressant och blir därför tröttsamt medan ett stråk som böjs med brutna siktlinjer bjuder på nya vyer, vilket ökar intresset och vi blir motiverade att gå längre. Även långa horisontella fasader har en negativ inverkan på vår motivation att gå längre, medan korta vertikala

fasader ökar mängden sinnesintryck och därmed gör stråket mer intressant. (Gehl 2010:127)

”Walking up stairs is harder than walking on a flat surface, and we avoid stairs whenever we can. And for many groups in society stairs are a direct barrier.” (Gehl 2010:128)

ÅRSTIDERNA

För att en stad ska vara en god promenadstad krävs att det fungerar året om, dag som natt. Gångstråken måste hållas framkomliga och snöröjning ska prioriteras på gång- och cykelbanor framför bil, framför allt med tanke på att skaderisken för gångare och cyklister är större vid halt väglag än för bilister som vanligen anpassar sin körning. Det krävs också bra belysning som synliggör människor, ansikten, byggnader och stadsrum för att skapa både en faktisk och upplevd säkerhet. (Gehl 2010:133)

TRYGGHET

En viktig parameter för den faktiska och upplevda tryggheten påverkas mycket av mängden aktivitet på en plats. Är det många människor på en plats upplevs en gemensam känsla av skydd. En plats med mycket aktivitet, rörelse och liv blir också mer intressant att se på och om en plats har blickarna på sig ökar både en faktiska och upplevda säkerheten. (Gehl 2011:171–173)

”Sight lines are important. If people do not see a space, they will not use it.” (Gehl 2011:97)

SITTPLATSER

En förutsättning för att folk ska uppehålla sig längre perioder på en plats är tillgången på sittplatser, är dessa av dålig kvalitet tappar de dock sitt syfte. I allmänhet föredrar vi sittplatser som har ett skydd i ryggen och öppen vy framåt, sittplatser längs med kanterna av öppna ytor är ofta populära. De som är placerade i mitten av en öppen yta används sällan, då upplevelsen är att man är för exponerad, en företeelse man kan bevittna på caféer och restauranger där borden i mitten är de som folk sätter sig vid sist. Gehl menar att man måste vara noga i sin analys av rumsliga och funktionella förhållanden när man placerar ut sittplatser, bra platser har ofta ett gott mikroklimat, känns säkra och intima. Sittplatser för äldre att vila på bör placeras ut på ett intervall om 100 m. (Gehl 2011:155–162)

BARNVÄNLIGA MILJÖER

Barnvänliga miljöer upplevs för det mesta som positiva för alla människor. Genom att skapa miljöer som bjuder in till kreativitet och lek kan vi skapa lekvärde på platser som inte upplevs som en lekplats. När en lekbar miljö inte uppfattas som barnsligt utformad blir platsens målgrupp bredare och fler känner sig välkomna. (Gehl 2010:158–161)

TAR MED OSS IN I GESTALTNINGEN

- 500 meter som ett acceptabelt promenadavstånd.
- Att bevara intresset i ett stråk med brutna siktlinjer.
- Vi undviker helst trappor.
- Vikten av att stråket ska fungera året om.
- Mängden människor och blickar på platsen ökar känslan av trygghet.
- Sittplatser med skydd i ryggen.
- Viloplatser för äldre inte längre än var 100 meter.

EKOLOGI

I avsnittet undersöker vi vilka ekologiska insatser som är relevanta för projektområdet, vilka fördelar insatserna kan bidra med, samt hur de kan implementeras.

ÅNS VÄRDE I STADEN

Komplexa näringskedjor som vanligen karaktäriserar naturliga vattendrag är sällsynta i urban miljö där växlande vattenflöden, övergödning, gifter och avsaknaden av en mångfald av habitat gör att bara de mest motståndskraftiga arterna överlever. Att upprätta och underhålla en biologisk mångfald i urbana vattendrag kräver dock skötsel, vilket kan vara kostsamt. I gengäld kan man tjäna estetiska och trygghetsskapande värden vilket återspeglas i fastighetsvärdena, som tenderar att vara 10% lägre längs ett eftersatt vattendrag och det motsatta vid ett välskött. Möjligheten för sedimentbildning i vattendrag är viktig för dess biologiska mångfald, många insekter och larver håller till i de grundare sedimenten och utgör en matbas för djurlivet intill ån. (Douglas & Routledge (Firm) 2021:360–370)

Urbana vattendrag kan vara en tillgång för staden om de är väldesignade och väl underhållna vilket både höjer livskvaliteten för invånarna samt har en positiv effekt på fastighetsvärden. Att lyfta de sociala och ekonomiska fördelarna med ett fungerande årum kan vara ett gott argument för att förbättra de ekologiska förutsättningarna. (Douglas & Routledge (Firm) 2021:364)

ESTETIK OCH EKOLOGI

Berit Junker och Matthias Buchecker publicerade 2008 artikeln Aesthetic

preferences versus ecological objectives in river restorations, vars resultat visar att det mest estetiskt tilltalande årummet är det med näst högst ekologiska värden, studien utfördes genom att deltagare fick ange vilken av fyra bilder de upplevde som mest tilltalande.

I artikeln Messy Ecosystems Orderly Frames lyfter landskapsarkitekturprofessorn Joan Nassauer att ekologiska insatser i en urban miljö ofta upplevs som oordnade och stökiga. Det finns en risk att allmänheten får en negativ inställning till ekologiska insatser i urban kontext då det är svårt för ett otränat öga att se dess funktion. Synliggörs däremot de ekologiska insatserna och den mänskliga intentionen som omvårdnad, så kan en positiv inställning gentemot insatserna uppnås. Nassauer delar med sig av designprinciper hon valt att kalla 'Cues to care', som syftar till att sätta ekologiska insatser i ett kulturellt sammanhang, exempel på dessa är tydliga former så som linjära element, mönster, fågelmatare eller holkar. Tydliga tecken på mänsklig inverkan som förmedlar att platsen är omhändertagen är något vi som landskapsarkitekter kan ta med oss för att skapa ekologiska insatser som tilltalar den urbana människan. (Nassauer 1995)

PRAKTISKA ÅTGÄRDER

De flesta lyckade urbana restaurationer av vattendrag har gjorts i samarbete mellan ingenjörer, ekologer och invånarna. Lämpliga åtgärder presenterade av ekologer är exempelvis etablering av bufferzoner, skräp och sedimentfällor (med budget för underhåll), flernivå kanaler (för att skapa ett ekologiskt vattenflöde), låg flödes kanaler, ojämna

åkanter för att öka diversiteten av habitat och stillavatten, slutningarna mot vattnet med en lutning på åtminstone 1:2 och utplantering av inhemsk kantvegetation. Att bromsa upp vattenflödet kan återskapa en diversitet och komplexitet. En vanlig motsättning mellan ekologiska värden och säkerhet är tät kantvegetation med träd längs med promenader. Viktigt för att upprätthålla ekologiska värden är att undvika näringstoppar, öka återflödet av grundvatten och bibehålla ett stabilt vattenflöde året om. Det kan avhjälpas genom att man använder sig av genomsläppliga markmaterial och att fastigheter utrustas med vattentankar för uppsamling av regnvatten, två åtgärder som kan stabilisera vattenflödet och minska översvämningsrisken. (Douglas & Routledge (Firm) 2021:365)

TAR MED OSS IN I GESTALTNINGEN

- Öka mängden habitat.
- Skapa grundare partier i vattnet.
- Ökad skötsel motiveras med positiv effekt på sociala värden, ekologiska värden samt fastighetspriser.
- Höga ekologiska värden sammanfaller i årum med vad som människan uppskattar visuellt.
- Synliggöra den mänskliga intentionen med ekologiska insatser.
- Genomsläppliga markmaterial bibehåller ett stabilare vattenflöde i ån.

REFERENS PROJEKT

Vi har sammanställt de referensprojekt vi har inspirerats av och markerar de detaljer i fotografierna som vi bär med oss in i gestaltningen.

NORRTÄLJE ÅRUM

Upprustningen av Norrtälje Å-rum projekterades av Karavan Landskap med Norrtälje Kommun som beställare, årummet färdigställdes mellan 2013 och 2016. Projektets syfte har varit att skapa ett sammanhängande parkrum med enhetlig utformning med fokus på trygghet, överblickbarhet och målpunkter för alla åldrar. (Karavan 2021)

NORRTÄLJE HAMN

Ritades 2015 av Sydväst. Gestaltningen syftar till att på ett storslaget och stilrent sätt stärka kopplingen till vattnet och skärgårdsmiljön genom bryggor, klippor och plats anpassad vegetation. Ett fokus på att lyft badkulturen är också närvarande med bryggbad, bassängbad och bastubad. (Sydväst 2021_)

UPPSALAS ÅRUM

Fyrisån sträcker sig genom Uppsala. Årummet har de senaste åren rustats upp och tillgängliggjorts för medborgarna. På flera platser har staden skapat kontakt med ån via ny anlagda eller upprustade bryggor längs med eller trappor ner till vattnet. Enligt Karin Åkerblom, som arbetar på kommunen, finns endast en brygga längs årummet i Uppsala som har väckt en säkerhetsdiskussion, den snöröjs ej och har stängts av vintertid. Möjligheten till bad från bryggor längs med ån finns, men Åkerblom berättar att dessa inte är angivna badplatser, provtagning av vattenkvaliteten görs ej kontinuerligt och bad görs således under eget ansvar. Uppsala har även knutit samman områden och tillgängliggjort ån genom att bygga flertalet gång- och cykelbroar över ån.

Figur 43-49

Norrtäljes årum följer en enhetlig gestaltning där det är tydligt att vi rör oss längs ett stråk. Bilderna från Norrtälje innefattar A1-B4. A1 är ett exempel på en varierad plantering som fungerar bra i halvskuggiga lägen. A2 visar hur en brygga utan staket kan skapa kontakt med ån. Bilden visar även exempel på en upprustad stödmur och sittplatser med vegetation i ryggen. A3 är ett exempel på en bro i trä med längs gående plankorna med en välvd utformning. A4 är ett foto på en låg skiljevägg i trä med diskret infälld belysning som lyser upp bryggan, ett exempel på ökad trygghet. B1 visar på materialmötet mellan trä och betong med hög detaljrikedom som är noggrant utfört. B3 visar den bevarade linjeföringen i mötet mellan trä och betong. B4 är ett exempel på offentlig konst som kopplar an till ån.

Figur 50-56

Bilderna från Uppsala innefattar C1-D4. C1 visar offentlig konst som även fungerar som en uppvärmd sittmöbel. C2 visar hur blomsterplanteringen är placerad i nedre kanten vilket gör det enklare att blicka ut över Fyrisån. C4 är en tunnel i koppling till Fyrisån där väggarna har smyckats med runda cirklar i mosaik som anspelar på vattendroppar. D1 visar konstruktionen för en brygga helt i trä. D2 visar en bred brygga utan staket som anlagts intill Fyrisån. Den är välanvänd från tidig vår ända in på hösten. D3 är ett exempel på hur en låg plantering kan anläggas intill ett hörn för att inte skymma sikten och ger ökad trygghet. D4 visar längs gående plankor över en av alla de Cykel- och gångbroar som knyter samman områdena i centrala Uppsala.

GLEISDREIECK WESTPARK OCH OSTPARK

Designades av Atelier Loidl 2010. Parken är uppdelad i två delar, Westpark och Ostpark som separeras av vägen Yorckstraße. Parken ligger ovanför vägen och knyts samman med tre gång- och cykelbroar. Parken har ett tydligt sammanhängande formspråk där dom har bland annat varit konsekventa i materialval.

Figur 57-63

Bilderna för Gleisdreieck Westpark och Ostpark innefattar A1 – B4. Bild A1 och A2 visar utomhuspingisbordet i terrazzo med lister i metall. Under vår resa i Berlin märkte vi att utomhuspingisbord var populärt och användes frekvent. Bild A3 visar fallskyddet i flis som var färgat grönt. Bilderna B1 och B2 uppfattade vi hade bra proportioner, 44 cm hög med en lätt vinkel mot mittenplankan, bänken är 50,5 cm djup, den har en enkelt utförd design som är lätt att byta ut plankor på. B3 visar en grusgång som har ett kantstöd som tydliggör riktningen och skiljer gångvägen från naturmarken. B4 visar aktivitet under bron som gör det möjligt att använda platsen även under regniga dagar. I bakgrunden ser man väggmålningar som har bevarats på flertalet platser i hela parken. Uppsikten över platsen skapar en ökad trygghet.

NUTHEPARK, POTSDAM

Parken ligger öster om Potsdams tågstation. Det är en stor centralt belägen park med karaktären av en landskapspark. En å rinner genom parken som har tillgängliggjorts med bryggor, vegetation har rensats bort för att öka sikten mot ån. Parken har flera synliga slystaket som även fungerar som rumsbildande element.

Figur 64-67

Bilderna för Nuthepark innefattar C1-C4. C1 är ett av flera exempel på offentlig konst på djur som återfinns i den tyska faunan. Bronsstatyerna var utplacerade sporadiskt i parkens planteringar. C2 visar ett slystaket som återkom på flera platser, det ramade in områden och kan samtidigt fungera som en faunadepå. C3 visar en längre bro med limträbalkar. C4 visar en trapp som vi uppfattade hade bra proportioner. Trappstegen hade en höjd på 14 cm och en längd på 40 cm.

WALD.BERLIN.KLIMA

Designad av landskapsarkitektkontoret hochC (Landezine 2021). Den permanenta klimatutställningen Wald.Berlin.Klima ligger längs ett fyra kilometer långt stråk i skogen Grunewald. Längs stråket finns elva informationsstationer som berättar om klimatförändringar, människans utsläpp av CO2 och vilken roll skogen har i det hela, samt hur de har anpassat skötseln av Grunewald för att öka dess motståndskraft mot ett föränderligt klimat. Stråket har en tydligt gestaltad identitet med stencjölsgångar, infostationer i massivt trä med skyltning i två klara färger, turkost och orange. Om inte en informationsstation längs stråket, finns där antingen en ledmarkering i orange eller en turkos skylt inom synhåll. Det fanns en app att ladda ner till mobiltelefonen som med positioneringsfunktion presenterade varje stations information på engelska med text, film- och ljudklipp.

NATUR-PARK SCHÖNEBERGER SÜDGELENDE

Parken designades av Group Odious och byggdes 2009 (Landezine 2013). Den är anlagd på en gammal bangård och i gestaltningen tar man vara på de industriella strukturer och material platsen hade erbjudit från början. Vegetationen består huvudsakligen av sådant som etablerat sig naturligt, och gångar och spänger har fått anpassa sig därefter. Parken har tre entréer, en i söder, en i väster och en i norr, där endast den västra är tillgänglighetsanpassad. Material som utgör tilläggen på platsen är i huvudsak stencjöl, cortenstål och stål. Parken huserar ett café, en skulpturpark och en lång graffitivägg.

Figur 68-71

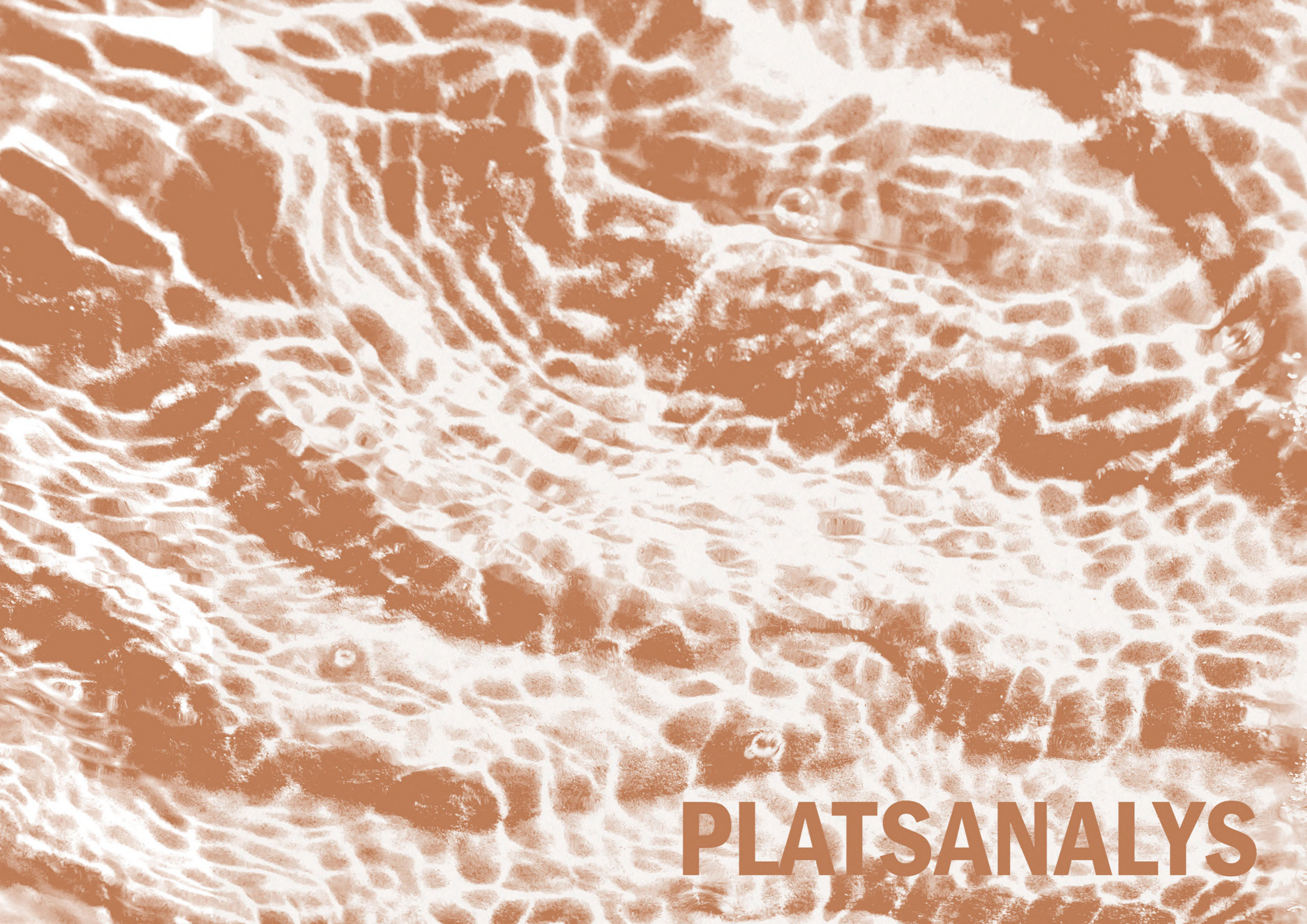
Bilderna för Wald.Berlin.Klima innefattar A1-A4. A1 visar vertikala informationsskyltar och höjdnivån som har markerats med en orange färg. Dessa färger återkommer på alla platser längs utställningen. A2 är målade träd som fungerar som rumsbildande element. A3 visar hur färgerna återkommer och hur man väljer att kommunicera på olika sätt. A4 visar Den orangea färgen som återkommer i trappans första och sista trappsteg till ett fågeltorn.

Figur 72-79

Bilderna för Natur-Park Schöneberger Südgelände innefattar bilderna B1-C4. B1 visar entrérummet till parken. Markmaterialet kontrasterar med det kringliggande, det väl tilltagna entrérummet med cykelställ och stora informationsskyltar gör det tydligt att det är en entré. B2 visar en detalj på ett cykelställ i stål med träribbor som då inte repar cykeln. B3 är ett exempel på träbjälkar som tidigare använts till den gamla bangården, de har fått ligga kvar och fungerar nu som faunadepå. B4 är ett exempel på hur dom har låtit vegetationen bevarats i gångstråket. C1 visar punktskrift i en av informationsskyltarna som gör det möjligt att tillgängliggöra information för fler. C2 är ett exempel på materialmöte mellan trä och stencjöl. C3 visar ett exempel på smågatsten som möter stencjölsgången. C4 visar hur dom har bevarat bangårdens gamla vändskiva och anlagt en gångväg på den idag. Ett sätt att framhäva platsens historiska bakgrund.

PLATSANALYS

I avsnittet presenteras projektområdet som följs av en inventering av området. Avsnittet avslutas med en analys som först tittar övergripande på hela stråket som sedan går in på en djupare analys av fyra delområdet.

PLACERING I STADEN

Projektområdet är centralt beläget i Nyköping, det innefattar ett ca 300 meter långt promenadstråk som sträcker sig mellan Stadsbron i söder och Repslagarbron i norr. Centrumet kan förskjutas hit då nya bostäder och det nya resecentrumet planeras byggas. Till Stortorget är det ca 120 meter och till den nuvarande tågstationen ca 900 meter. 500 meter upp, längs åns östra del, är det nya bostäder som byggs i skrivande stund, även på den västra sidan ån finns ett utvecklingsområde för nya bostäder i kommunens översiktsplan. Det ger en möjlighet att både koppla samman åpromenaden och Fors industriområde. Kommun äger en stor del av all mark längs med ån mellan Repslagarbron och Stadsbron med undantag för S:t Nicolaus 7 och kvarter Riksbanken på östra sidan av ån.

SKALAN

Platsen upplevs småskalig, med lätt kuperad grusväg som slingrar sig fram. Husen som är i kontakt med den västra sidan av ån är huvudsakligen två våningar. På den östra sidan ån finns ett lägenhetshus med upp till fem våningar. Området kring forsen är Nyköpings mest befolkningstätaste område med 135 invånare per hektar, vilket kan sättas i relation tätortens befolkningstäthet 22,4 invånare per hektar (Nyköpings kommun 2013). Ån är mellan 35- 45 meter bred i projektområdet.

TILLGÄNGLIGHET

Tillgängligheten inom årummet är varierar. Att röra sig längs hela årummet är idag svår för personer med rörelsehinder, för att undvika trappor krävs långa omvägar och då mister man kontakten med ån. Sträckan Stadsbron-Tullportsgatan, nedanför kvarteret Riksbanken är idag helt otillgänglig för allmänheten.

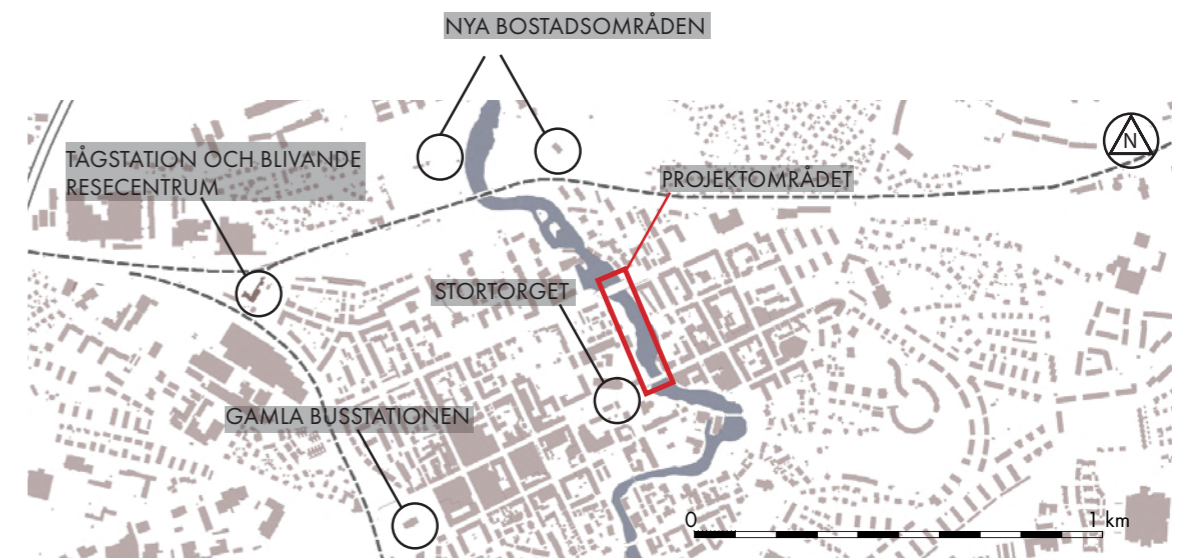
VERKSAMHETER

Pågående verksamheter i nära anslutning till gestaltningsområdet är kyrkan, fritidsgård, bostäder, äldreboende, museum och Culturum som är Nyköpings kulturhus, konserthus och stadsbibliotek. I direkt anslutning till projektområdet ligger den gamla skolan från 1890-talet som idag är Barnkulturcentrum (BKC). Efter mötet med Lisbeth Sommarström², enhetschef på BKC, förstod vi att denna verksamhet har en viktig roll i projektområdet. Där anordnas bland annat utställningar, skaparverkstad, bibliotek och fritidsgård. De riktar sig till barn och unga vuxna i åldrarna 0–23 år. Norr om Repslagarbron ligger gamla Fors industribyggnader, lämningar efter det gamla ullspinneriet Fors som idag är kontor. Norr om projektområdet ligger den gamla kvarnen från 1700-talet som idag är en restaurang.

FUNKTION IDAG

Vi upplever inte projektområdet som ett gångstråk för rekreation, det är mer en genomfart för fotgängare. Uppehållsytor saknas, det är brist på sittplatser trots möjligheter till fina utblickar. Området nämns av både Nyköpings stadsträdgårdsmästare Pat Radestedt¹ och Lisbeth Sommarström², chef över barnkulturcentrum, som en bortglömd

del av åpromenaden. Vid platsen nedanför Prästgatan finns ett trädäck med omslutande vegetationen. Platsen beskrivs som ett tillhåll där alkohol och droger förekommer. Det förstärker otryggheten på platsen och blir extra känsligt då Barnkulturcentrum ligger i direkt anslutning, en verksamhet där barn och unga vuxna vistas även kvällstid.

Figur 80
Kartan visar hur projektområdet förhåller sig till delar i staden. Det nya resecentrumet kommer byggas vid den nya tågstationen. Även nya bostäder norr om projektområdet håller på att byggas och det planeras för fler. Källa: Kartunderlag Nyköpings kommun.

Figur 81
Projektområdet och dess anslutande gator och verksamheter. Källa: Kartunderlag Nyköpings kommun.

¹ Pat Radestedt, stadsträdgårdsmästare, Nyköpings Kommun, samtal 2021-08-25.

² Lisbeth Sommarström, chef Barnkulturcentrum, Nyköpings Kommun, samtal 2021-10-06.

ANALYS

FÖRBINDELSER OCH MÅLPUNKTER

Rörelse i anslutning till projektområdet är huvudsakligen längs Storgatan som knyter samman Nyköpings östra och västra del. Det rör sig även människor längs den befintliga åpromenaden, mot Fors industriområde. Repslagarbron är kraftigt trafikerad med biltrafik och gång- och cykelbana på vardera sida. Målpunkterna är i synnerhet Stadsbiblioteket, S:t Nicolai kyrka, storgatan, Fors industriområde och barnkulturcentrum. Entréer till området finns idag från Stadsbron, Prästgatan, Repslagarbron samt vägen under Repslagarbron. Den viktigaste entrén från Stadsbron är anonym, de andra entréerna är också de lågmälda och hänvisar inte till någon åpromenad.

LANDMÄRKEN OCH SIKTLINJER

De tydligaste landmärkena i området är S:t Nicolai kyrka, Riksbankshuset, västra klocktornet och de båda broarna Stadsbron och Repslagarbron. Siktlinjer bryts av den slingrande grusvägen, men skymms även till stor del av överväxta slypartier. I projektområdet varierar höjderna, det ger möjlighet till utblickar över årummet. Den mest karaktäristiska siktlinjen är från Prästgatan, upp mot västra klocktornet.

ÖPPET OCH SLUTET

Projektområdets rumsligheter skiftar från öppet till slutet på flera av platserna. Vegetationen gör att den största delen av stråket upplevs slutet.

HÖGA KULTURVÄRDEN

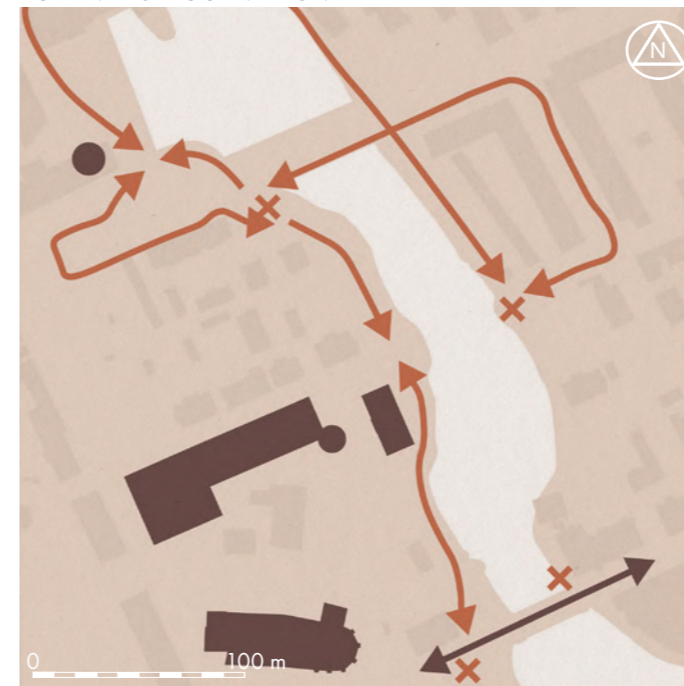
Sörmlands museum har inventerat och bedömt hus med höga kulturvärden i centrala Nyköping. Inventeringen har genomförts för att identifiera byggnader som kan vara viktiga för att minnas stadens historia. Längs projektområdet finns många byggnader som klassats ha höga kulturvärden. S:t Nicolai kyrkas mark gränsar till projektområdet och blir därför en viktig aspekt att lyfta in i gestaltningen. I projektområdet ligger även en gammal skola från 1890 som idag är Barnkulturcentrum, platsen har en historia med barn och lärande som lever kvar än idag.

Kulturvärden som inte är med i deras inventering som vi identifierat som betydande för projektområdet är Repsalagarbron byggd 1969 samt kall- och varmbadhusen som tidigare funnits på platsen.

TAR MED OSS IN I GESTALTNINGEN

- Utnyttja rörligheten längs storgatan.
- Knyt samman Fors industriområde med centrum.
- Tydliggör entréerna till projektområdet.
- Ta till vara på utblickar och längre siktlinjer.
- Förtydliga dynamiken mellan öppet och slutet i projektområdet.
- Ta hänsyn till dom höga kulturvärdena.

FÖRBINDELSER OCH MÅLPUNKTER

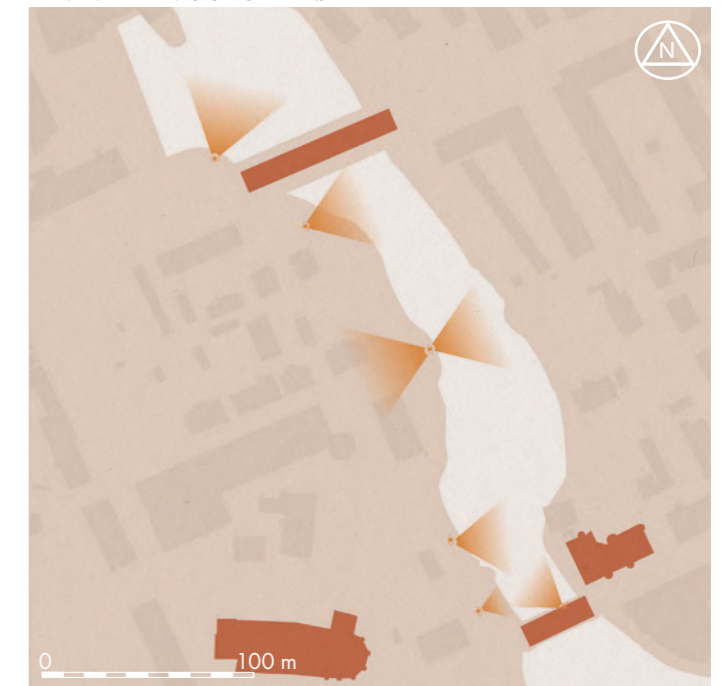
Figur 92
Dagens förbindelsemöjligheter från olika områden i och i anslutning till projektområdet samt målpunkter.

ÖPPET OCH SLUTET

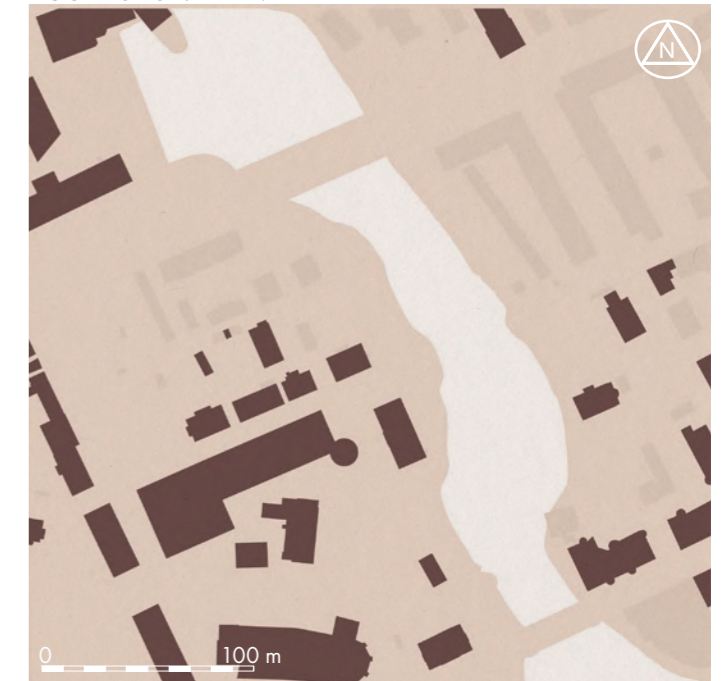
Figur 94
Upplevda rumsligheterna öppet (orange) och slutet (mörkgrå) i projektområdet.

LANDMÄRKEN OCH SIKTLINJER

Figur 93
Utblickar och landmärken i eller i anslutning till projektområdet.

HÖGA KULTURVÄRDEN

Figur 95
Sörmlands museums kulturvärdesanalys av byggnader i centrala Nyköping, de som är markerade har särskilt höga kulturvärden.

INVENTERING

VEGETATION

Områdets övergripande vegetation karaktäriseras av klippta gräsytor längs grusvägen, större träd och slypartier längs ån, med några få inslag av planterade buskar och träd. Inventeringen visade att det finns över 25 olika busk- och träddarter i projektområdet. Majoriteten är inhemska träd som förvildats och stora och höga partier sly som breder ut sig. Vi påträffade flera askar med potentiell askskottsjuka. Flera större trädstammar finns kvar från alm som tagits ner, alm är även vanligt förekommande i slypartierna. Det finns flera äldre träd med håligheter med fallrisk (se bild A1). I de grundare partierna längs åkanten växer det näckrosor (se bild A2). Det finns inslag av planterade växter som syren och benved som har på flera platser spridit sig till slypartierna. Vi fann en mindre plantering med kärleksört och vintergröna. Snöbärsbusken klassas idag som invasiv, den breder ut sig längs sidan av ett av husen (se bild A4). Den karaktäristiska blodboken som 2016 utsågs till Nyköpings vackraste träd breder ut sig vid Stadsbro-entrén. Söder om Repslagarbron finns det enda partiet med berg i dagen. På den branta berghällen växer mossa, grästuvor och bräken.

BIOTOPER

Död ved i form almstubbbar som står kvar efter att de har tagits ner, på grund av almsjukan, utgör en viktig livsmiljö för exempelvis insekter och svampar. Det finns flera större träd med håligheter, låg-, mellan- och högre buskage samt den solbelysta stödmuren av sten. I åns grundare partier bildas viktiga biotoper, Albert Gräslunds holme är ett bra exempel på en konstruerad plats som främjar varierade biotoper.

MARKFÖRHÅLLANDEN

Projektområdet består till största delen av fyllnadsmassor. Det finns ett parti, söder om Repslagarbron, med berg i dagen där klipphällen är synlig. Vi har noterat, på kartor från kommunen, att det inte finns några misstankar om föroreningar inom vårt valda projektområde.

Längs båda sidorna av Nyköpingsån finns lämningar av en upphöjd stödmur som skiljer vattnet från land, den har på flera partier rasat. På två platser finns lämningar av gamla stentrappor som leder ner till vattnet, den ena är avskärmd med ett staket och den andra har växt igen med sly. Stödmuren har på flertalet platser vegetation som växer ut ur den, vegetationen är av varierande slag och är allt från sly till grova träd som skjuter ut ur sidan på stödmuren. Vi har hittat tydliga exempel på hur träden som växer intill stödmuren kan med sina rötter deformera den (se bild B3).

TAR MED OSS IN I GESTALTNINGEN

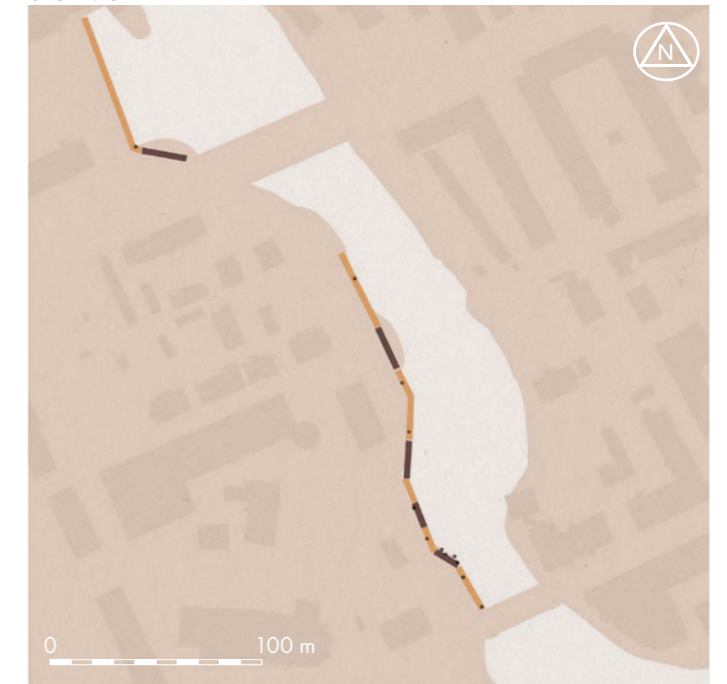
- Majoriteten inhemska vegetation.
- Vegetationen i åns grundare partier.
- Dom stora träden som återkommer på flera platser i projektområdet.
- Berghällsvegetation.
- Inga misstänkta föroreningar i projektområdet.
- På flera platser en väl bevarad stödmur.
- Träden som deformerar stödmuren.

VEGETATION OCH SOLENS RÖRELSE

Figur 82
Vegetationen i och kring projektområdet och solens rörelse under dagen, pil upp för var den går upp och tvärtom. På den västra sidan växer vegetationen huvudsakligen längs åkanten.

STÖDMUR

Figur 83
Här illustreras de partier av stödmuren som är intakt (gult) och de partier som har rasat (brunt). De svarta prickarna är träd som växer ut från stödmuren.

Figur 84-91
A1, ett av flera större träd med håligheter i sig, fallrisk. A2, ett av de grundare partierna där bland annat näckrosor frodas. A3, mellan och höga slypartier. A4, snöbärsbusken som klassas som invasiv art. B1, en av trapporna som går ner till ån från stödmuren som har växt igen. B2, stödmuren nedanför BKC. B3, visar hur stödmuren har deformats av de två träden, där det inte är några träd har stödmuren behållit sin ursprungliga form. B4, en större björk som har fått fortsätta växa ut ur stödmuren och deformerat den.

DELOMRÅDEN

Då projektområdet sträcker sig över 300 m och längs den sträckan skiljer sig mycket i karaktär har vi valt att dela in den fördjupade analysen i fyra delområden. Dessa delområden kommer vi jobba vidare med i gestaltningen.

1. SÖDRA ENTRÉN

Södra entrén karaktäriseras av en stor blodbok och upplevs som den viktigaste entrén till projektområdet. Hela delområdet fram till Barnkulturcentrum gränsar till S:t Nicolai kyrka och har därför delats in i 1. Södra entrén.

2. BARNKULTURCENTRUM

Barnkulturcentrum ligger intill Prästgatan och är centrerad i projektområdet. Delområdet gränsar till Prästgatan och Stadsbiblioteket och har en tydlig siktlinje vidare mot västra klocktornet. Platsen skiljer sig från de andra då den är en tydlig nod i projektområdet med anslutande vägar och det bedrivs ungdomsverksamhet.

3. OMVÄGEN/ÅKANTEN

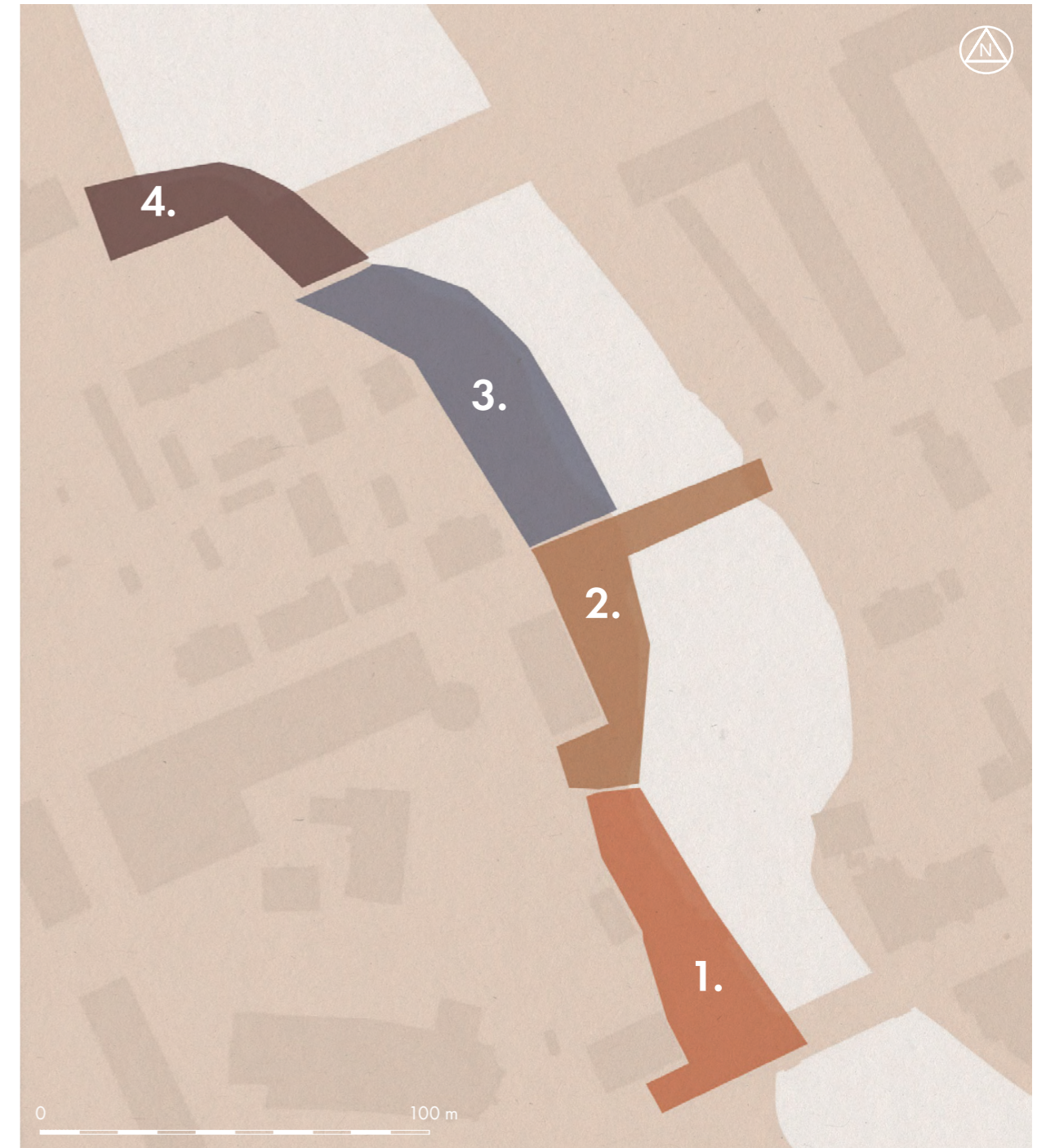
Omvägen/åkanten har delats in i ett eget delområde då den idag fungerar som en genomfart som både är otillgänglig och kan upplevas otrygg. Åkanten analyseras då vi ser potentialen i att föreslå en brygga längs åkanten för att tillgängliggöra åpromenaden från Fors industrier.

4. NORRA ENTRÉN

Norra entrén skiljer sig från de andra delområdena då upplevelsen av åpromenaden förändras markant. Repslagarbron bildar en barriär och gör att man måste röra ner för en trappa in under bron för att fortsätta längs åpromenaden. Både Repslagarbron och Fors industrier upplevs storskaliga i jämförelse med resterande stråk.

Figur 96-99
Fotografier från delområdet.

Figur 100
Indelning av delområden.

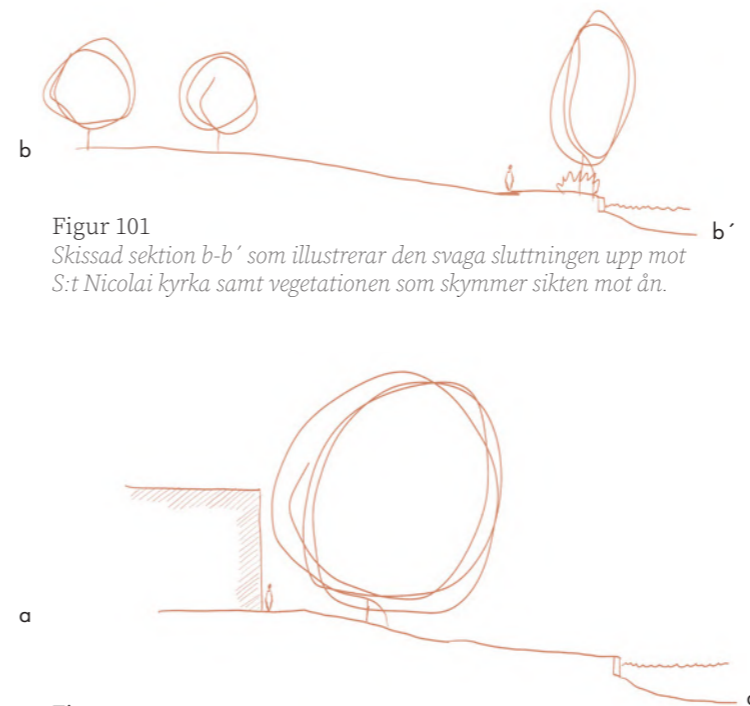
1. SÖDRA ENTRÉN

Entrén från Storgatan är en smal ingång mellan staketet från Stadsbron och den gamla prästbostaden. Den upplevs anonym, asfaltvägen från Stadsbron övergår till grusväg i projektområdet. På kvällen blir belysningen bländande, det skapar kontraster och bakgrunden blir då extra mörkt och kan upplevas otryggt. För att fortsätta längs åpromenaden söder om projektområdet behöver man snedda över bilvägen som inte är tillgänglighetsanpassad, även där möts man av en anonym entré. Det upplever vi som en av dom viktigaste orsakerna till att åpromenaden inte upplevs sammanhängande. Från Stadsbron finns möjlighet till god utblick över projektområdet men den täta vegetationen gör att det är svårt att se promenaden. Det mest karaktäristiska vid den södra entrén är blodboken som planterades 1910. Nedanför blodboken planar marken ut, där är

det god sikt över riksbankshuset och Stadsbron. Blodboken blir som ett tak och rumsligheten upplevs slutet. Vidare in i projektområdet sluttar grusvägen ner från Stadsbron, vägen svänger runt hörnet av en vildare syrenplantering, efter den öppnas rumsligheten upp och grusvägen planar ut. Vegetationen mot ån är tät med större träd och sly som skymmer sikten. Väster om grusvägen ligger det gamla bostadshuset med nuvarande kontor. Intill finns en liten plantering, en större snöbärsbuske och ett stort hästkastanjträd. På kvällen kompletteras belysningen från lyktstolparna med väggbelysning från det gamla bostadshuset. Efter huset sluttar gräsmattan upp mot kyrkan och öppnar upp till en äppelträdgård med sikt till S:t Nicolai kyrka.

TAR MED OSS IN I GESTALTNINGEN

- Stadsbrons svarta stålstaket med vertikal linjeföring.
- Den rumsbildande blodboken som breder ut sig.
- Solida stenar i husgrund och i Stadsbron.
- Hur det tydligt går från öppet till slutet.
- Äppelträdgården.
- Långa siktlinjer.
- Hästkastanjen.
- Varierad belysning.

Figur 101
Skissad sektion b-b' som illustrerar den svaga sluttningen upp mot S:t Nicolai kyrka samt vegetationen som skymmer sikten mot ån.

Figur 102
Skissad sektion a-a' som illustrerar entrén med mötet mellan blodboken och den gamla prästbostaden samt sluttningen till ån.

Figur 103
Sektionerna och fotografierna utmarkerade.

Figur 104-111
A1, en anonym entré från Storgatan till projektområdet. A2, bländande kvällsbelysningen. A3, utblick från Stadsbron över projektområdet. A4, stammen på den över 100 år gamla blodboken som är identitetsskapande för platsen. B1, Stadsbron till höger och det karaktäristiska sparbankshuset på östra sidan om projektområde. B2, åpromenaden öppnar upp sig och skapar längre siktlinjer. B3, väggbelysningen på kvällen. B4, äppelträdgården och S:t Nicolai kyrka i bakgrunden.

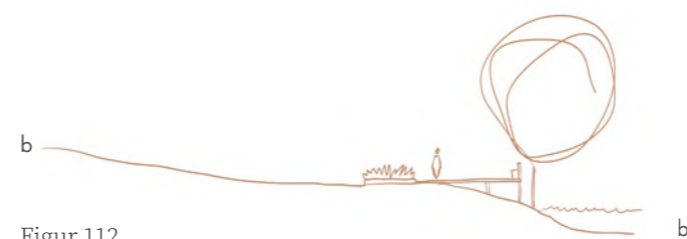
2. BARNKULTURCENTRUM

Grusvägen delar sig och den ena leder till baksidan av stadsbiblioteket Culturum, den andra följer åpromenaden. Söder om den gamla skolbyggnaden, som idag är Barnkulturcentrum, växer en stor bukettformad hasselbuske. Öster om barnkulturcentrum öppnar en rumslighet upp sig med grusvägen som går igenom. Mot ån växer sly och större träd. En gammal stentrappa ner mot ån har blockerats med ett staket. I ån ligger Albert Gräslunds Holme som idag har växt igen av sly och en stor salix. Lisbeth Sommarström², enhetschef för BKC berättar om verksamheten och att dom vill se en utökad möjlighet att bedriva verksamheten utomhus. Idag finns endast möjlighet att använda sig av verkstäder och lekrum inomhus. Det som bland annat har önskats är en scen och att platsen ska upplevas tryggare kvällstid. Prästgatan,

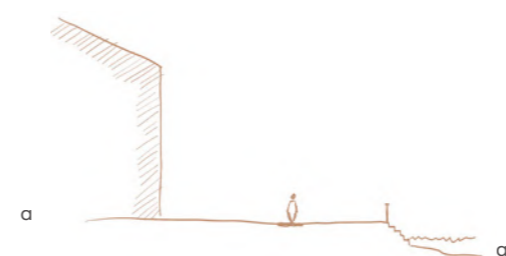
norr om BKC, är en bilväg med vändplan som blockeras av solida granitpollar. Från åpromenaden sträcker sig en siktlinje längs stadsplanens karaktäristiska rätvinkliga ruttmönster längs Prästgatan mot det Västra klocktornet som upprättades 1692. Siktlinjen åt andra hållet, mot tullportsgatan bryts av en större klippal som har varit tvåstammig där den ena stammen har kollapsat och dess storlek tyder på att den nått slutet på sin livscykel. En träkonstruktion sträcker sig ut längs åkanten med träbänkar som skapar en viss kontakt med ån. Här finns också en gammal stentrappa som leder ner till ån, men som växt igen av sly.

TAR MED OSS IN I GESTALTNINGEN

- Hasselbuske.
- BKC:s verkstäder och deras önskan om en sce.
- Ta tillvara på rumsligheten på baksidan av BKC.
- Stentrappan ner till ån.
- Albert Gräslunds holme.
- Sikten till västra klocktornet.
- Granitpollare.
- Trädäck.
- Den centrala rosplanteringen.

Figur 112
Skissad sektion b-b' som illustrerar Prästgatan's lutning och träkonstruktionen som skapar viss kontakt med ån.

Figur 113
Skissad sektion a-a' som illustrerar rumsligheten mellan BKC och ån.

Figur 114
Sektioner och fotografier utmarkerade.

Figur 115-122
A1, stor bukettformade hassel intill BKC. A2, vägen som går igenom BKC. A3, en stentrappa som blockeras av ett staket. A4, baksidan av BKC, kvällstid. B1, stenpollarna skärmar av bilvägen från åpromenaden. B2, siktlinjen från åpromenaden längs Prästgatan, västra klocktornet ett tydligt landmärke i bakgrunden. B3, rosenplanteringen i förgrunden, träplatån och alen som skymmer sikten vidare till Tullportsgatan. B4, trädplatån kvällstid.

² Lisbeth Sommarström, chef Barnkulturcentrum, Nyköpings Kommun, samtal 2021-10-06.

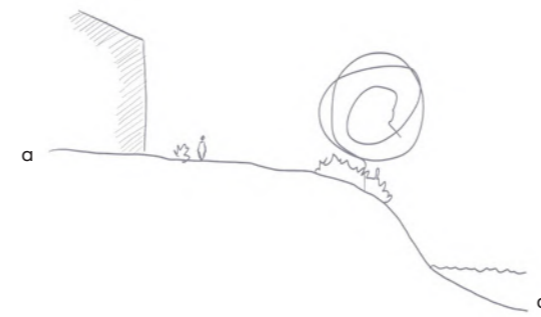
3. OMVÄGEN/ÅKANTEN

Från Prästgatan till entrén från Repslagarbron, sluttar marken uppåt. Nivåskillnaden blir ca fyra meter. Vegetation växer fritt på båda sidor grusvägen och det gör att vägen upplevs sluten. På kvällen skapar dom bländande lyktstolparna kontraster och platsen kan då upplevas otrygg. Upp för backen ligger privata bostäder som byggdes 2003, här är insynen påtaglig då det bara är ca tre meter till husets fönster från grusvägen. Bostaden har stora fönster och separeras endast med planterade rododendronbuskar, ca 40 cm höga. Det finns möjlighet att gå igenom bostadsområdet men det har satts upp en skylt som informerar om att det är ett "Privat område Ej genomgång". Närmare Repslagarbron finns möjlighet till utsikt över årummet men ett större slybuskage förhindrar genomsiktlighet. Entrén från Repslagarbron till åpromenaden

är anonym, och trappan ner under Repslagarbron är ej utmarkerad. På kvällstid blir det extra påtagligt då varken trappan eller tunneln är upplyst. För att fortsätta längs åpromenaden behöver man gå ner för trappan, annars blir det en lång omväg över Repslagargatan. Vi har tittat på möjligheterna att anlägga en brygga som knyter samman Fors industriområde och Prästgatan. Nivåskillnaden är den samma mellan dessa områden och ger möjlighet till att tillgängliggöra årummet, och samtidigt få kontinuerlig kontakt med vattnet. Från Prästgatan längs åkanten, följer en välbevarad del av stödmuren. Stödmuren övergår sedan till berg i dagen där vegetationen växer över åkanten.

TAR MED OSS IN I GESTALTNINGEN

- Bevara delar av dom vilda vegetationspartierna.
- Förtydliga entrén från Repslagarbron .
- Synliggör berg i dagen.
- Synliggöra den välbevarade stödmuren.
- Förbättra belysningen på platsen.

Figur 123
Skissad sektion a-a' som illustrerar avståndet mellan den privata bostaden och gångvägen samt höjdskillnaden från vattnet

Figur 124
Sektioner och fotografier utmarkerade.

Figur 125-132
A1, grusvägen som går upp till Repslagarbron. A2, belysningen som upplevs bländande. A3, den privata bostaden som endast skiljs åt från grusvägen med låga rododendronbuskar. A4, informationsskylten för att hindra de som rör sig längs stråket att gå genom bostadsområdet. B1, entrén från Repslagarbron, utan vägvisning till åpromenaden. B2, trappan och gångvägen som inte är upplyst kvällstid. B3, stödmuren i gott skick. B4, delen där stödmuren gått över till att bli berg i dagen och Repslagarbron skymtas i bakgrunden.

4. NORRA ENTRÉN

För att idag kunna fortsätta längs åpromenaden behöver man gå ner för en trappa under Repslagarbron. Där fortsätter promenaden på ett trädäck. Repslagarbron fungerar som ett tak, de stora betongfundamenten som håller upp Repslagarbron är påtagliga rumsliga element. Berghällen framträder på den södra sidan av Repslagarbron, med låg vegetation som växer i sprickor och på planare partier. Här erbjuds god utblick över årummet och upp mot den gamla kvarnen. Ett ljusspel trädde fram genom att solstrålarna reflekterades i vattnet, upp på betongfundamentet. Väggarne är prydda med graffiti och sätter färg på den annars gråa betongen. Kvällstid finns ingen belysning, det enda som lyser upp är en stark lampa från den östra sidan Repslagarbron som bländar och skapar starka kontraster. Ljudbilden präglas av buller från tung trafik. Vägen

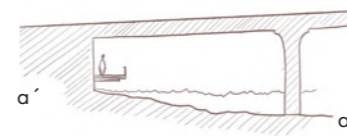
under bron fortsätter till gamla Fors industriområde. Åpromenaden är här en grusväg med slypartier och träd på båda sidor. Grusvägen leder till en större parkeringsplats på det gamla industriområdets innergård. Från parkeringen till årummet är marken lätt kuperad och böljande och de stora partierna sly gör platsen svårtillgänglig både fysiskt och visuellt. Huset man möts av är ett av gamla Fors industriers ullspinneri. Byggnader är fyra våningar i rött tegel med Fors logga, högst upp på byggnaden.

TAR MED OSS IN I GESTALTNINGEN

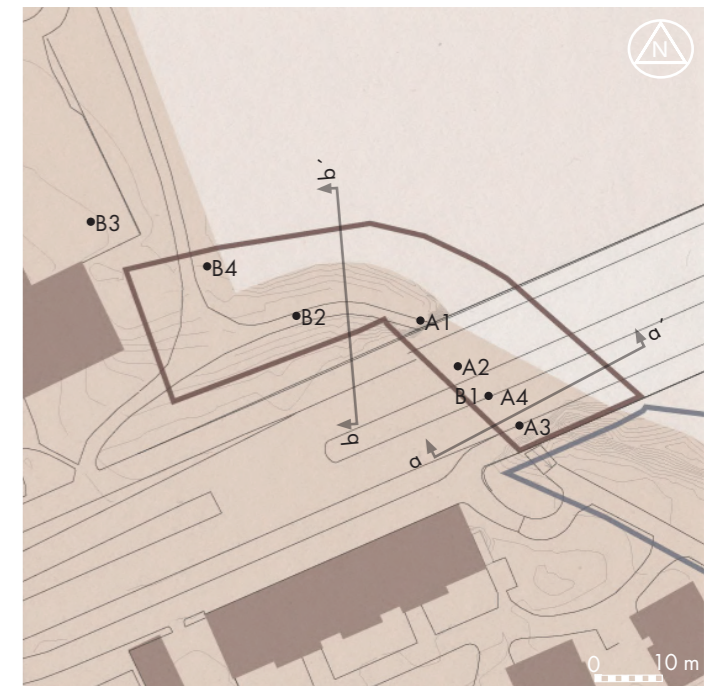
- Tak över huvudet, underbron.
- Ljusspelet när solen träffar vattnet.
- Betongelementen.
- Berghällen.
- Väggmålningarna.
- Utblickarna.
- Bryggan.
- Ullspinneriet.

Figur 133
Skissad sektion b-b' som illustrerar vegetationen som sluter in grusgången mellan bron och Fors industriområde.

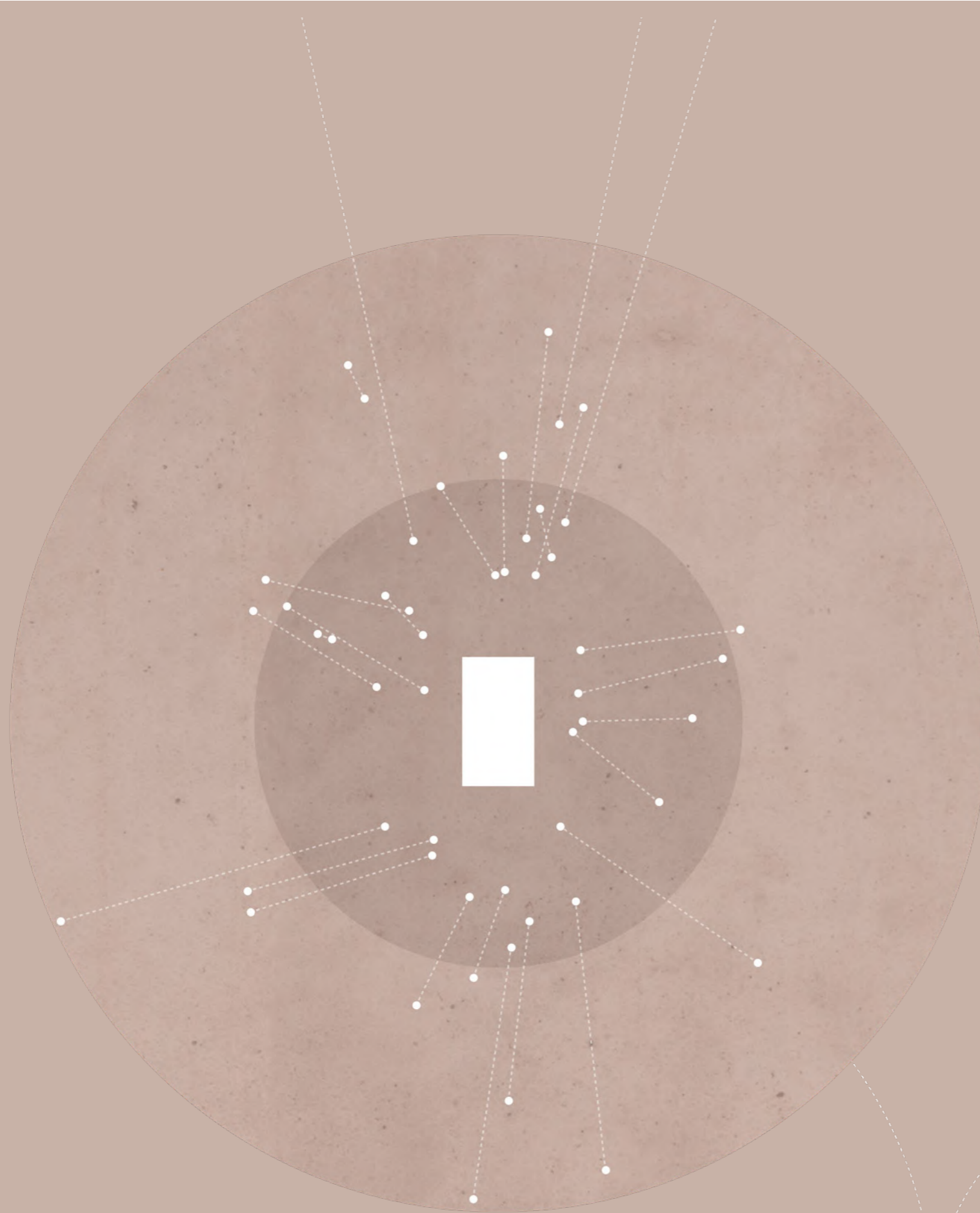
Figur 134
Skissad sektion a-a' som illustrerar rumsligheten under Repslagarbron.

Figur 135
Sektioner och fotografier utmarkerade.

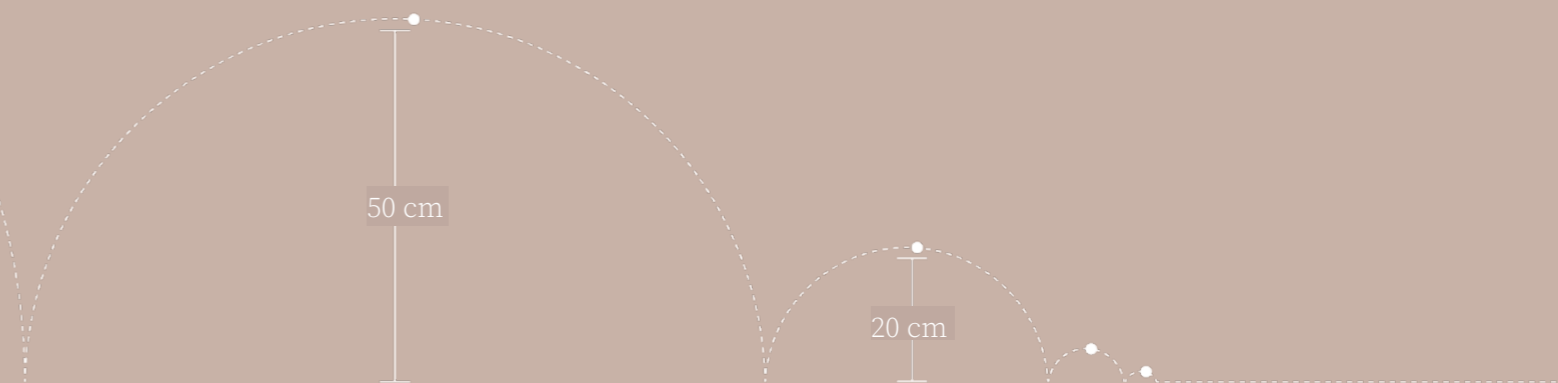

Figur 136-143
A1, träbryggan som går under bron med trappan söder om Repslagarbron. A2, betongelementen som bidrar till platsens karaktär. A3, berg i dagen som går in under bron. A4, solstrålarna som reflekteras i vattnet och skapar ett rörligt ljusspel. B1, lampan på andra sidan Repslagarbron, det finns ingen ytterligare belysning under bron. B2, grusvägen från bron som går till Fors industriområde, en snäv sväng och vegetationen gör att det kan uppfattas otryggt. B3, grusvägen från parkeringen. B4, idag kontor i Fors gamla ullspinner.

PINGISANALYS

För att ta reda på om det är rimligt att placera ett pingisbord på en brygga görs en empirisk studie vars resultat du kan se på denna sida. Vi begav oss till ett utomhus pingisbord i Rosendal, Uppsala och spelade pingis i 45 minuter. Alla bollar som tog sig längre bort från bordet än två meter noterades, det blev 27stycken. I illustrationen här till vänster presenteras alla 27 bollars första nerslag den prick närmast bordet (den vita fyrkanten) och hur långt de tog sig innan vi hann fånga dem den prick längst bort från bordet. Den inre cirkeln runt bordet visar fem meter och den yttre tio meter från pingisbordets centrum. Endast tre av de 27 bollarna tog sig längre bort än tio meter. Det noterades också vilken höjd bollarna hade när de studsade bort från bordet, första ner slag hade oftast en studs på ca 50 cm från marken och nästa studs på ca 20cm för att sedan börja rulla längs marken, studshöjd visas i illustrationen nedan.

SKALA 1:100 (A3)

VIND ↑ 6 m/s

DESIGNPROCESS

1

ÖVERGRIPANDE STRÅK

Inledningsvis tittade vi på övergripande flöden som skulle vara önskvärda i området, med fokus på tillgänglighet och trygghet. Vi skrev ut planer i skala 1:500 att skissa på, vi använde oss av större pennor med syftet att inte gå in i för mycket i detalj. Vi förhöll oss till de befintliga noder som finns i och kring området och de platser vi upplevde problematiska i trygghetssynpunkt. Det var även viktigt att i ett tidigt skede sammanfatta det vi ansåg behövde förstärkas i området.

Ett dilemma vi tidigt i designprocessen blev tvungna att för hålla oss till var stödmuren som rasat på sina håll. Den har ett kulturellt värde samtidigt som träden, som är orsaken dess kollaps, har ekologiska värden. Det vi ställde oss frågande till var huruvida stödmurens kulturella värden skulle bortprioriteras för vegetationens ekologiska värden.

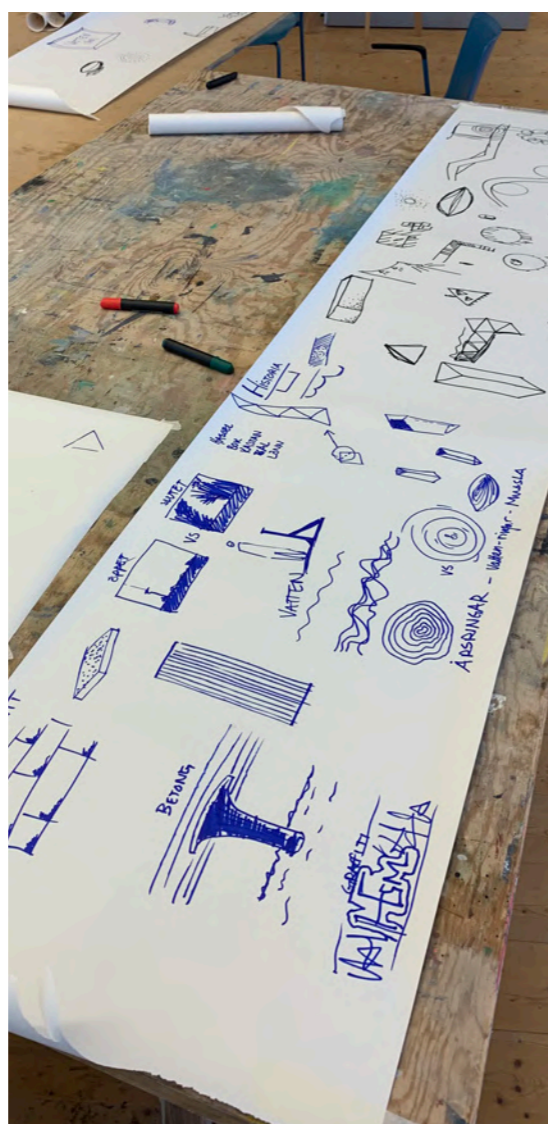

Figur 144
Tidiga processen när vi skissar rörelser genom stråket.

2

KONCEPT, IDENTITET OCH FORMSPRÅK

Vi rullade ut en lång remsa papper, det vi fokuserade på var att samla våra tankar kring konceptet för vår gestaltning, vilken önskad identitet det skulle leda till och det formspråk vi ville använda oss av.

Figur 145
Kreativ skissprocess på ett utrullat papper för att underöka och generera idéer kring gestaltningens koncept.

3

DELOMRÅDEN

Projektområdets olika karaktärer och dess storlek gjorde att vi delade in projektområdet i fyra delområden. Det underlättade gestaltningsprocessen när vi kunde gå in i varje område och se till deras specifika förutsättningar och potential. Vi skissade nu i skala 1:200 och kunde gå in lite mer i detalj. Vår planerade bro, barnkulturcentrum och mötet med Prästgatan kom att skapa en situation som blev för komplex att lösa genom att skissa i plan. Då började vi bygga modell i skala 1:100 över situationen. Modellens proportioner i förhållande till skalgubbarna gav oss en bättre förståelse för rumsligheten kring Barnkulturcentrum.

En svår situation i uppdelningen av delområdena är den kantzonen som uppstår mellan delområdena. Området mellan Prästgatan och "omvägen" blev en sådan situation vi behövde arbeta igenom.

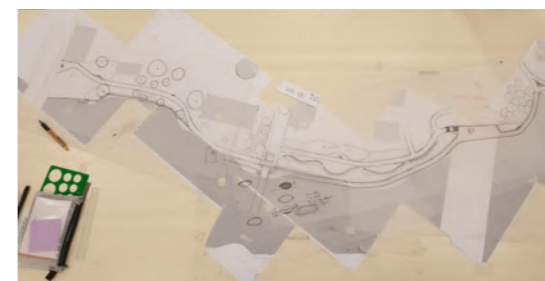

Figur 146
Skiss i fysisk modell som undersöker nivåskillnader och skala vid barnkulturcentrum.

4

SAMMANHÄNGANDE STRÅK

För att inte komma för långt i gestaltningen av varje delområde tog vi ett steg tillbaka och tittade på helheten och mötena mellan delområden. Vi skrev då ut alla delområden i skala 1:200 och skissade på helheten av stråket.

Figur 147
Skissprocessen där vi undersöker hur gestaltningen ska hålla samman till ett sammanhängande stråk.

5

DETALJERAD GESTALTNING

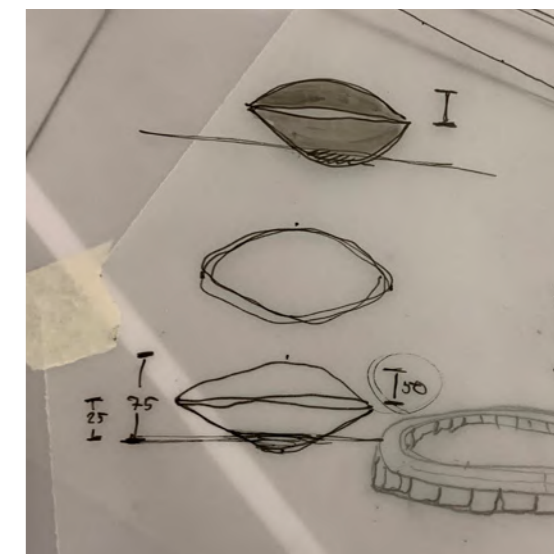
När vi kopplat delområdena med hela stråket kunde vi återgå till den mer detaljerade gestaltningen. Vi skissade fritt men gjorde även sektioner och i plan i skala 1:200, 1:100 och 1:50 på detaljer i ett delområde i taget.

Figur 148
Skissandet med skisspapper.

Figur 149
Detaljerade skissprocessen på planer i skala 1:200.

Figur 150
Tidiga skisser på en av bänkarna till den södra entréen.

GESTALTUNG

Avsnittet börjar med att presentera programpunkter för årummet samt konceptet, sedan följer den övergripande gestaltningen för hela stråket. Avsnittet avslutas med en fördjupad beskrivning av gestaltningen i varje delområde.

PROGRAMPUNKTER ÅRUMMET

- Ökad tillgänglighet i årummet, fysisk och visuell.
- Ökad trygghet.
- Ökad orienterbarhet.
- Förtydliga den historiska kopplingen till ån.
- Skapa ett sammanhängande stråk.

KONCEPT

Konceptet för vår gestaltning är att skifta stråkets upplevda baksida till att upplevas som en framsida där Nyköpingsån lyfts fram längs projektområdet. Konceptet går ut på att framhäva ekologin och människans koppling till ån.

FORMSPRÅK

Industrins strama linjer möter vegetationen och det organiska i ån. Rytmen är den gemensamma nämnaren. Rytmen från industrins maskiner, rytmen från vegetationens öppna och slutna rum och rytmen i åns ringar på vattnet.

ÖVERGRIPANDE HELA STRÅKET

Vår gestaltning syftar till att skapa ett enhetligt stråk, viktigt för att åstadkomma detta är tydliga entréer. Vi har identifierat tre platser längs med stråket som huvudentréer. Dessa tre entréer gestaltas med ett enhetligt formspråk för att sammanlänkas och annonsera stråket, gemensamt för entréerna är också att de smyckas med en skulptur med koppling till ån.

NY NOD

Förslaget framhäver Barnkulturcentrum och gör det till en ny tydlig nod i området. Verksamheten har växt och vi ser potentialen i att den ska få växa ännu mer. Platsen ska uppmuntra barn och unga vuxnas rätt till att få ta plats i stadsrummet.

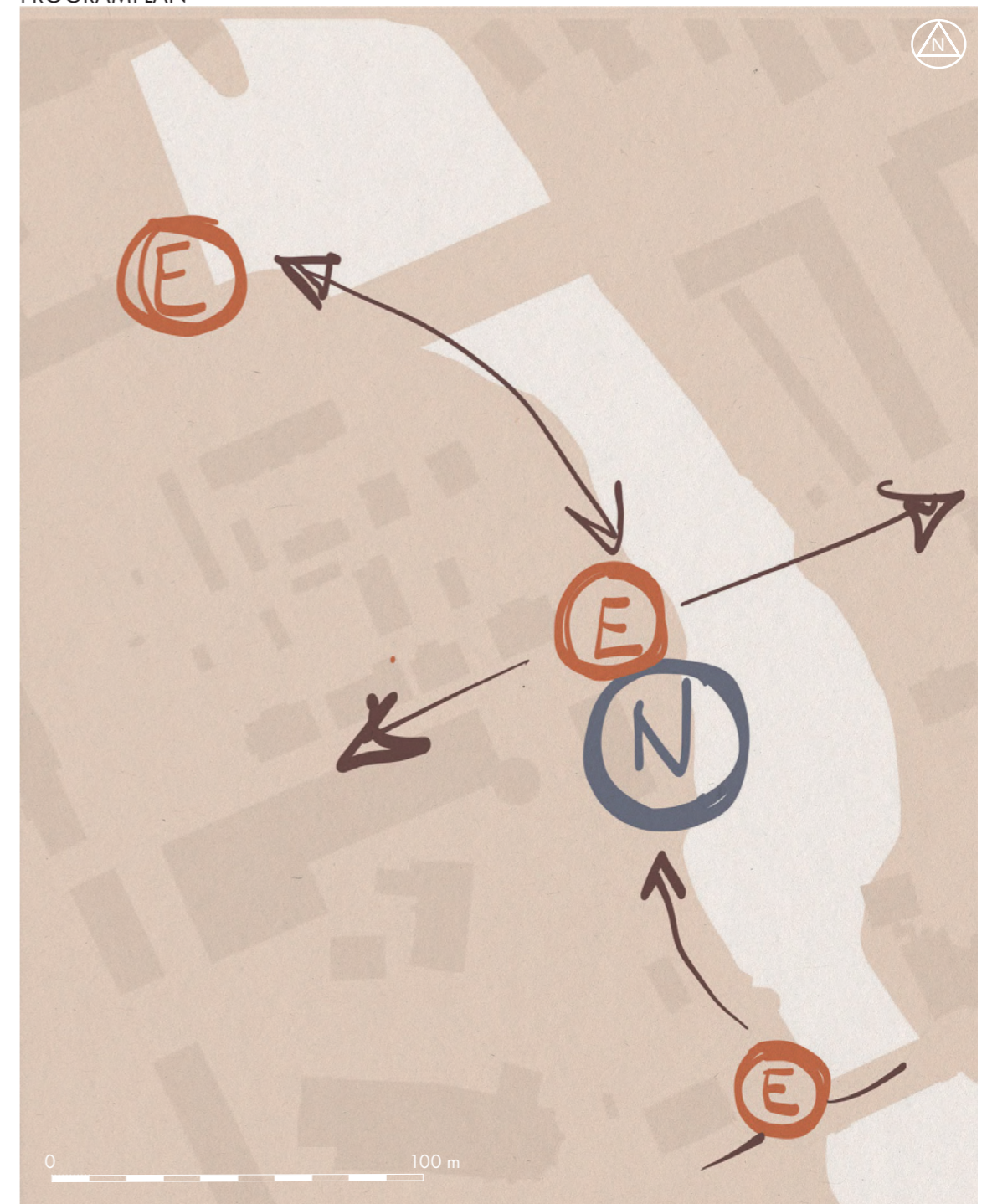
IDENTITET

Vi vill med vår gestaltning synliggöra Nyköpingsån, dess ekologi, historia och vår koppling till den. Därför har vi i varje område med olika detaljer framhävt ån i vår utformning. Vi har namngett delområdena för att stärka platsernas identitet i området.

TILLGÄNGLIGHET

För att tillgängliggöra stråket ytterligare föreslås en ny bro mellan Prästgatan och Tullportsbron. Marknivån vid Fors industriområde är den samma som Prästgatans ände, därför föreslås en brygga för att knyta ihop områdena. Det ökar tillgängligheten och gör att kontakten med ån bibehålls. Vi föreslår vilobänkar var 50 meter för att tillgängliggöra stråket för personer med rörelsehinder. Belysningen föreslås placeras ut så att minska helt mörka partier. Alla gångar belagda med stenmjöl, flammad smågatsten såväl som träbryggan är tillgänglighetsanpassade. Markmaterialet är tillgänglighetsanpassat, både stenmjölsgång, slipade smågatstenen och träbryggan. Huvudstråkets gångvägar har breddats till 2,5 meter för bättre framkomlighet. Det ska vara enkelt att röra sig med rullatorer och rullstol. Kantstöden som sträcker sig längs stenmjölsgången är snedställda för att tydliggöra en nivåskillnad mellan gräset och gången, vid bänkar sätts kantstöden i marknivå för ökad tillgänglighet. Informationsskyltarna i området ska kommunicera på varierade sätt för att nå ut till så många som möjligt.

PROGRAMPLAN

Figur 151
Programplanen illustrerar den nya övergripande funktionen och flödet i projektområdet. (E) markerar ut de nya entréerna som förstärks och förtydligas. (N) markerar Barnkulturcentrum och den nya nod som skapas. Pilarna visar dom nya flöden som ska tillgängliggöra åpromenaden.

TRYGGHET

För att öka tryggheten vill vi bland annat öka rörelsen i området. Den nya Prästportsbron och bryggan som knyter an till Fors industriområde, ger en ökad tillgänglighet till årummet vilket möjliggör ett större mänskligt flöde. Att göra Barnkulturcentrum till en ny nod i området skapar aktivitet och rörelse till platsen även den förbättrade skyltningen kan leda fler människor till stråket. Det breddade huvudstråket underlättar också möten. Ytterligare trygghetsskapande åtgärder är att säkerställa en god belysning längs hela stråket, med belysningsstolpar var tjugonde meter. En viktig punkt har varit att göra platsen under bron mer trygg, det går vi djupare in på i avsnittet 4. Entré Fors. Insyn och överblickbarhet är viktiga punkter för en ökad trygghet. Därför har sly och annan vegetation anpassats där efter, det går vi in i mer detalj för varje avsnitt. Direktkontakten med fordon intill stråket har minskats för att göra stråket mer tryggt och då också mer barnvänligt.

STÖDMUREN

Stödmuren som går längs med ån föreslår vi ska restaureras och återbyggas där den har rasat, träd som växer ut ur muren eller på annat sätt underminerar den kommer att avlägsnas. För att bibehålla trädens naturvärden planteras nya träd av inhemska arter i större antal än de som tas ner, de planteras på platser där de ges möjlighet att växa sig stora och gamla.

VEGETATION

Längs med stråket röjs sly bort och ersätts med klippt gräs, buskage och perenner med en höjd som möjliggör visuell kontakt med vattnet. Planteringarna placeras ut för att stärka upplevelsen av öppet och slutet, samtidigt som siktlinjer hålls öppna mot målpunkter och skapar insyn för ökad trygghetskänsla. Vi använder inhemska arter vid planteringen av

större träd och buskage. Vid viktiga entréer kompletteras vegetationen med perenner. Vi väljer skuggtåliga perenner med tjocka bladverk påminner om näckrosornas tjocka blad.

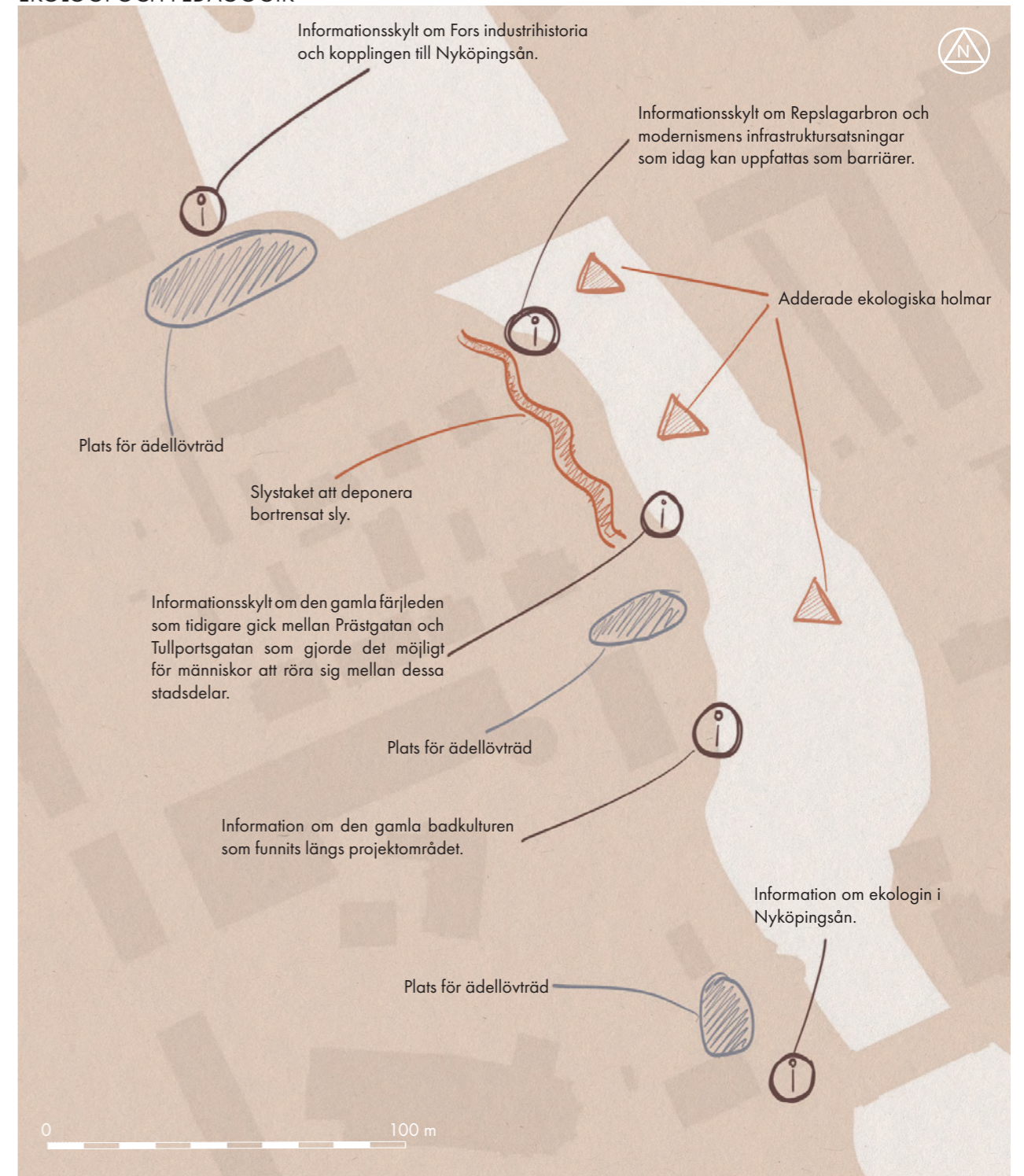
EKOLOGI

På grund av projektområdets centrala läge i staden behöver vi väga ekologin mot vissa trygghets- och kulturhistoriska aspekter. Vi har kompenserat de platser där vi minskat dom ekologiska värdena med att ökat dom ekologiska värdena på andra platser i projektområdet. För att skapa en större biotopdiversitet anläggs holmar med stenrösen i ån, som på Albert Gräslunds holme. Vegetation som rensas bort ska deponeras inom projektområdet i de föreslagna faunadepåerna. Förlusten av träd som behöver tas ner i anslutning till stödmuren föreslår vi kompenserar på andra platser i projektområdet. Död ved ligga kvar i dom vildare partierna.

PEDAGOGIK

För att stärka förståelsen och samhörigheten med ån placeras skyltar med ekologisk och historiskt tema ut längs med projektområdet. Exempel på vad skyltarna kan innehålla: Industrihistoria vid Fors, de historiska kall- och varmbadhusen, information om ekologin kopplat till holmarna och artinformation gällande fiskar och fåglar kopplat till ån. Faunadepåerna är synliggjorda för att tydliggöra naturens kretslopp.

EKOLOGI OCH PEDAGOGIK

Figur 152
Planen illustrerar några viktiga platser för stråket. (i) visar var dom pedagogiska skyltarna placeras som hjälper besökarna att lära känna platsen. Dom orangea markeringarna visar dom tydligaste tilläggen med ekologisk fokus, i slystaketet samlar man in det rensade slyet från projektområdet och i ån adderas dom ekologiska holmarna av stenrösen som kommer få etableras fritt.

Genom enhetlig utrustning och materialval kan upplevelsen av ett sammanhängande stråk förstärkas. I valet av utrustning och material kommer vi ta resterande av Nyköpings årum i beaktande. Vi har en strävan efter hållbara materialval, med hållbara material menar vi (1) låga koldioxidutsläpp i framställningen i jämförelse med andra alternativ, (2) hur länge materialet håller över tid och att de ska vara lättutbytbara och (3) använda lokala material för att minska onödiga transporter.

UTRUSTNING

Bänkar i egen design, inspirerad av de i Gleisdreieckpark, ritas in längs med hela stråket. Bänkarna görs i två utföranden, den ena en vilobänk med rygg- och armstöd som placeras ut var 50 m och den

andra utan ryggstöd som placeras ut på badbryggan och metbryggan. Bänkarna föreslås få en stomme av gråmålat stål och sittytta, arm- samt ryggstöd i linoljebehandlad furu. Sitthöjden är 43-44 cm då den mittersta plankan är något sänkt med de yttre sluttandes ner mot den (se sektion) för ökad komfort.

Soptunnor, belysningsstolpar och armaturer är också i gråmålat stål. För att skapa känslan av park längs stråket används belysningsstolpar i höjden fyra meter, med undantag för på torget framför BKC där en stolpe på tio meter föreslås för att kunna belysa hela ytan. Bron och bryggorna förses med spotlights infällda i räcket. Bord och stolar är i gråmålat stål med bordsyta och sittytta i linoljebehandlad furu.

MATERIALVAL

NTR-A impregnerat furu föreslås på de träplankor som kommer utsättas för mycket väta. Gångarna i området föreslås bli belagda med av stenmjöl. Vid entréytorna och BKC's öppna yta föreslås flammad grå smågatsen, den flammade smågatstenen som har god tillgänglighet. Tossne är den huvudsakliga graniten som vi föreslår ska användas, den kommer från Sverige och är lite ljusare grå i tonen. För detaljerna i markbeläggningen används den danska graniten Rønne som har en mörkare grå ton. Belysningen är LED med en varmare ton. Belysningen ska inte blanda de förbipasserande och ska riktas neråt.

MATERIALPALETT

Granit (Rønne) flammad

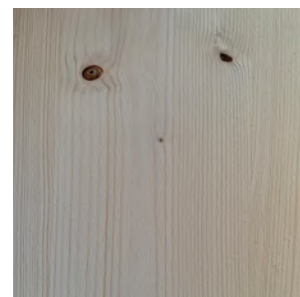
Granit (Tossne) flammad

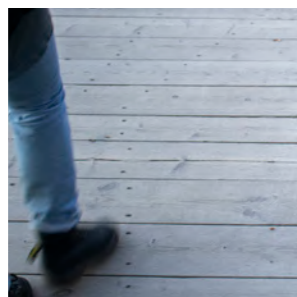
Diabas råkilad

Diabas flammad

Linoljebehandlad furu

NTR-A impregnerat furu

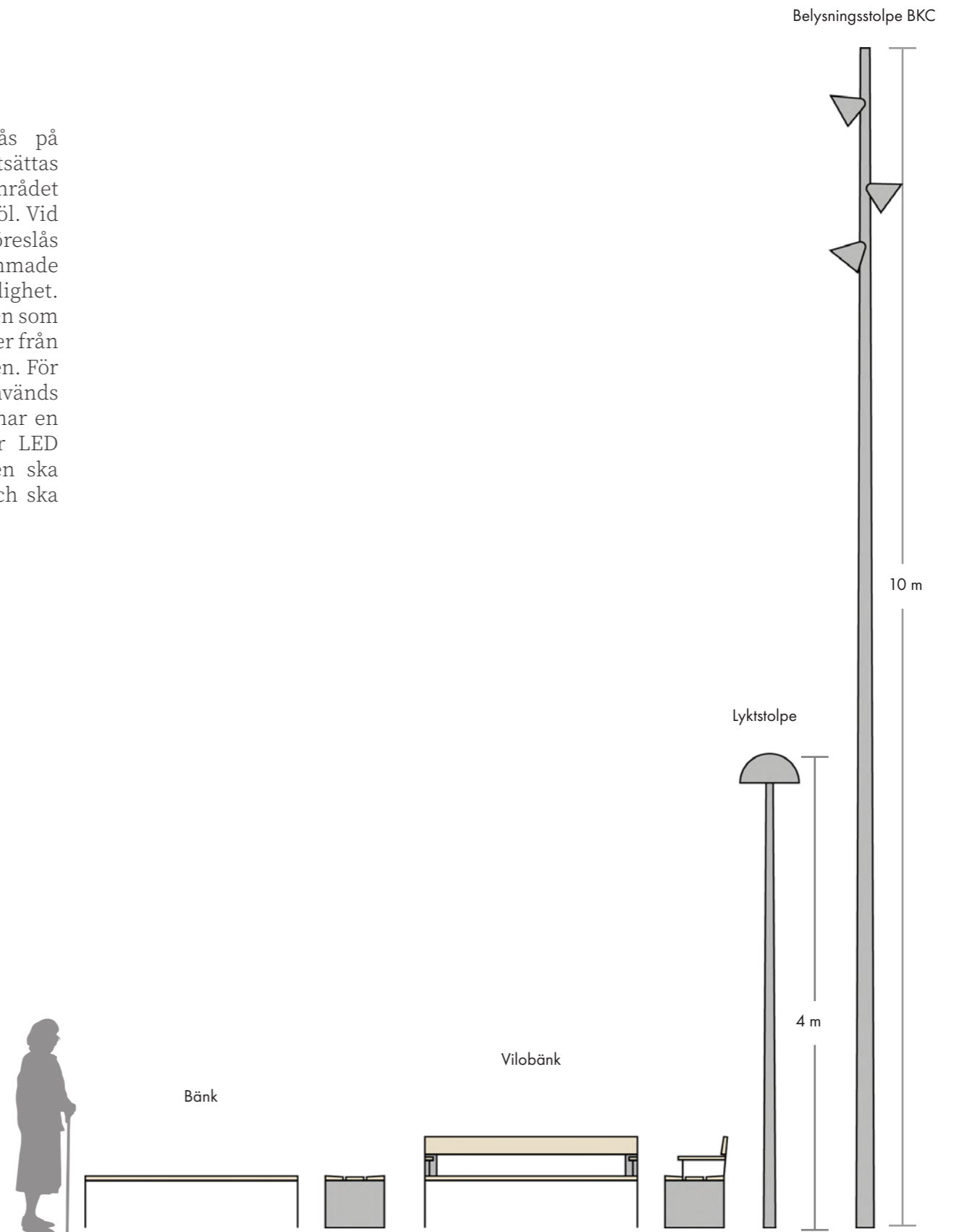

Stenmjöl

Gråmålat stål

Figur 153-160
Materialpalett som används återkommande för att skapa ett enhetligt stråk

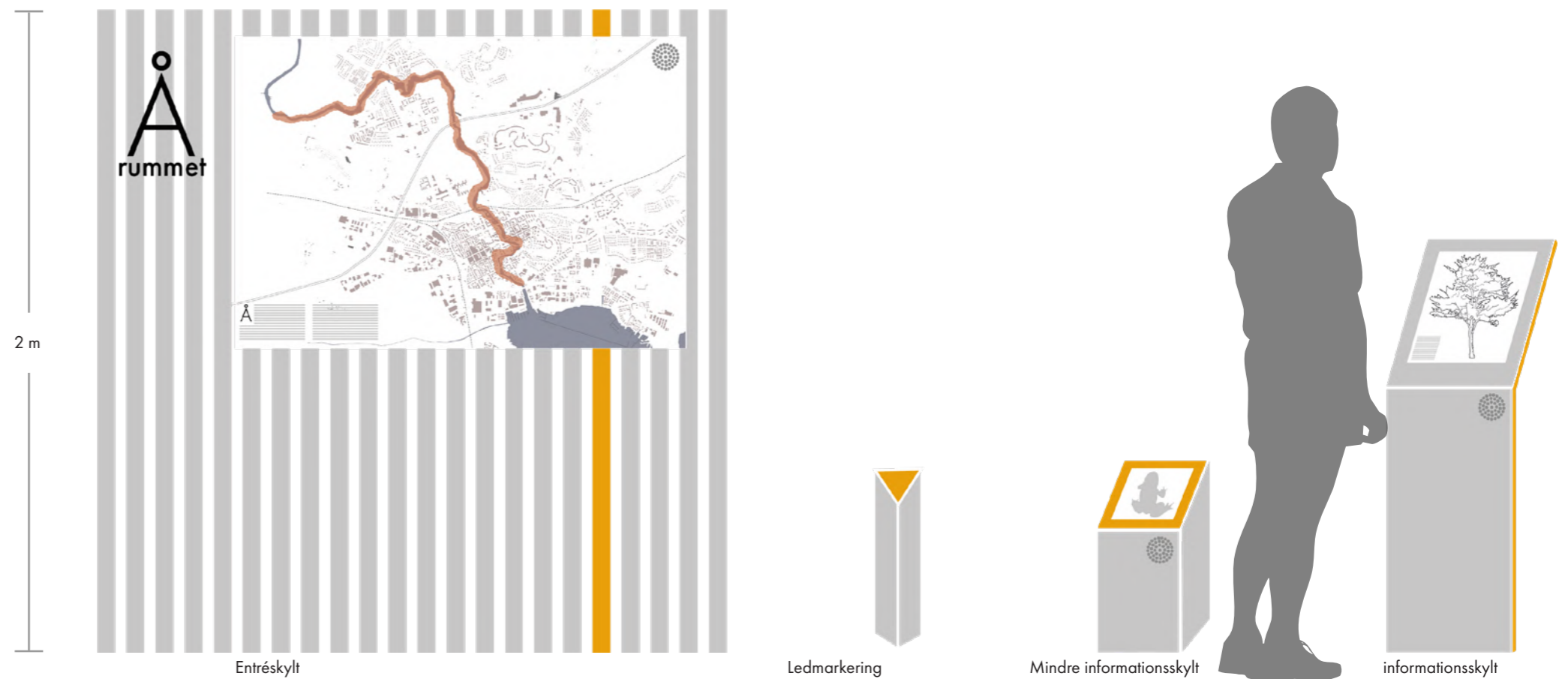
Figur 161
Illustration över utrustning med enhetligt formspråk och material. T.v. bänken utan arm- och ryggstöd. I mitten, vilobänken med arm- och ryggstöd som alltid ska vara tillgänglighetsanpassade. Sedan följer de föreslagna lyktstolparna och t.h. den 10 m höga lyktstolpen som föreslås vid BKC.

UNDERHÅLL

Längs stråket ska det tydligt framgå vilka ytor som ska underhållas. Ett enkelt trästaket skyddar vegetationen under etableringsfasen. Gräsmattan ska vara lättillgänglig med gräsklippare. En gång per år går man in och rensar de partier där vegetationen växer fritt för att öppna upp sikten. Träplankor i bänkar, scenen, borden, informationsskyltarna och på bryggan ska vara lätta att byta ut. För att motverka svampangrepp kan ytor regelbundet ytbehandlas. Perennplanterarna vid Entré Musslan och Prästportsentrén kräver något högre underhåll. Äppelträdens frukt kan med fördel användas i BKC:s verksamhet och fallfrukt ska rensas bort.

SKYLTNINGSPROGRAM

För att nå ut till så många som möjligt ska informationen kommuniceras på ett varierat sätt. Vi föreslår att det ska placeras skyltar i marknivå för att nå ut till de yngsta samt att informationsskyltarna ska innehålla mycket bilder, punktskrift och möjlighet till att spela upp ljud. Skyltningen ska fungera som en indikator på att man rör sig längs åpromenaden och tillhandahålla information om ekologins och människans samband med Nyköpingsån. Denna skyltning föreslår vi ska finnas längs hela årummet. Den orangea färgen knyter an till Sörmlandsleden och betonar att det är något att vara uppmärksam på.

Figur 162

Illustration över skyltningen längs åpromenaden. En större entréskylt placeras vid viktiga entréer längs årummet och tillhandahåller en mer om-fattande information om årummet. Ledmarkeringen tydliggör rörelsen längs åpromenaden. Den mindre informationsskylten riktar sig huvudsakligen till barn och innehåller mer lättillgänglig information med mycket bilder. Informationsskylten innehåller en mer djupgående information.

ENTRÉ FORS

UNDER BRON

ENTRÉ PRÄSTPORTEN

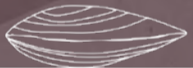
BARNKULTURCENTRUM

ENTRÉ MUSSLAN

IDENTITET

Konceptet för vår gestaltning är att låta Nyköpingsån ta sig upp på land. Med det vill vi förtydliga människans och ekologins koppling till ån. För att ge stråket en sammanhängande identitet, har flera element som kopplar till ån och platsens historia placerats ut längs med åpromenaden.

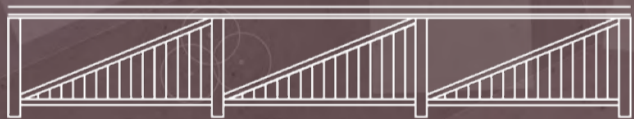
Entréerna har smyckats med varsin staty. Entré Musslan med en staty i mörk granit som avbildar den tjockskaliga Målarmusslan, granitskulpturen fungerar som sittmöbel, är uppvärmd samt har infälld belysning. Vid Prästgatan står en bronsstaty föreställande två glada badare, som knyter an till det historiska kallbadhuset. Vid Entré Fors placeras ett lämpligt objekt från den tidigare industrin ut som staty.

Figur 163, Entréstatyer

Samtliga entréer ges en enhetlig markbeläggning i form av ljusgrå smågatsten med mönstret av ringar på vattnet i mörk smågatsten, centrum för ringarna är statyn på respektive plats. Torgytan utanför BKC ges en liknade markbeläggning.

Staketet längs med ån, bryggan och bron har ett enhetligt formspråk, inspirerat av tygprover från Fors Ullspinneri.

Figur 165, Brostaket.

Figur 166, Staket på bryggan.

Figur 167, Räcket ovan stödmur.

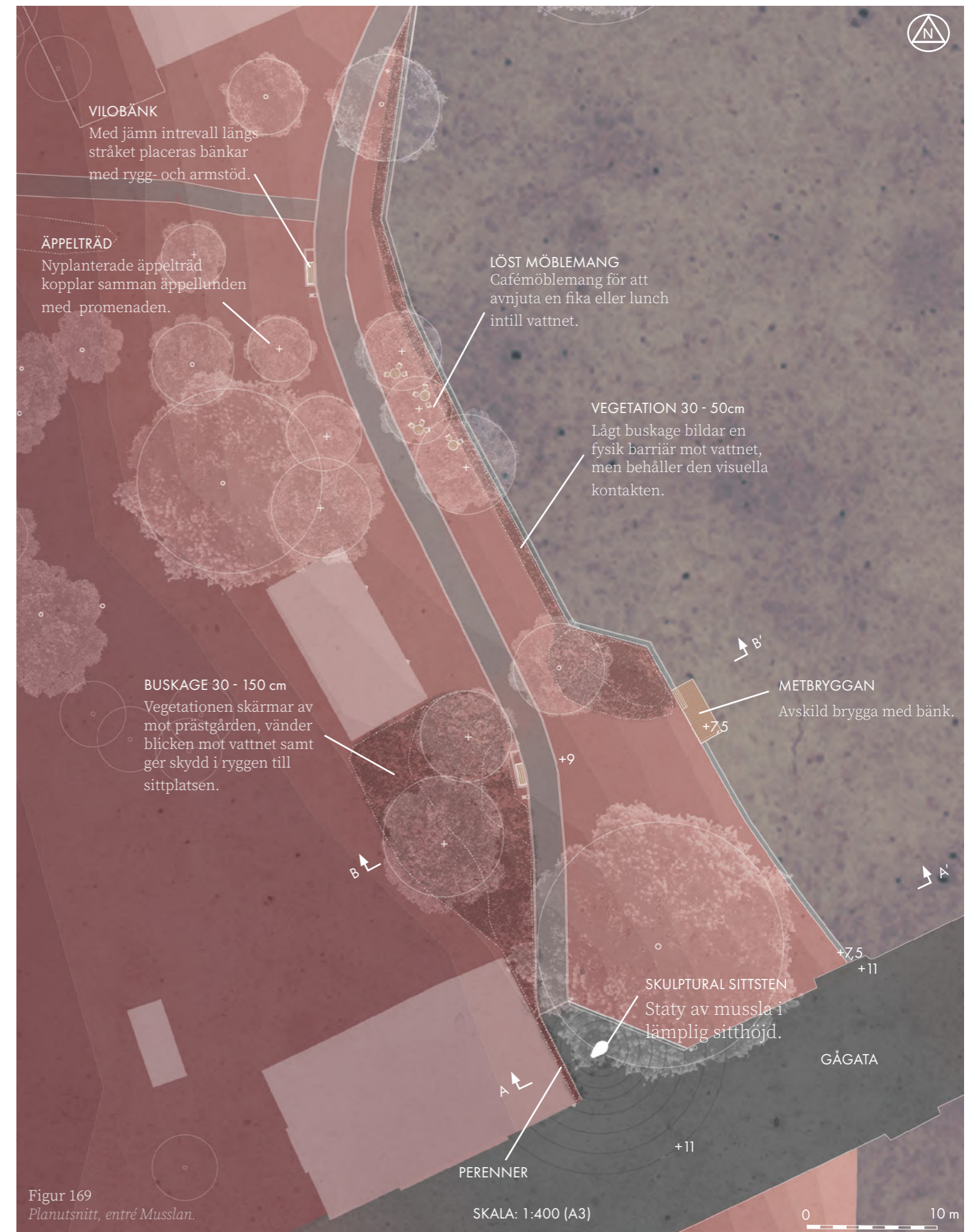
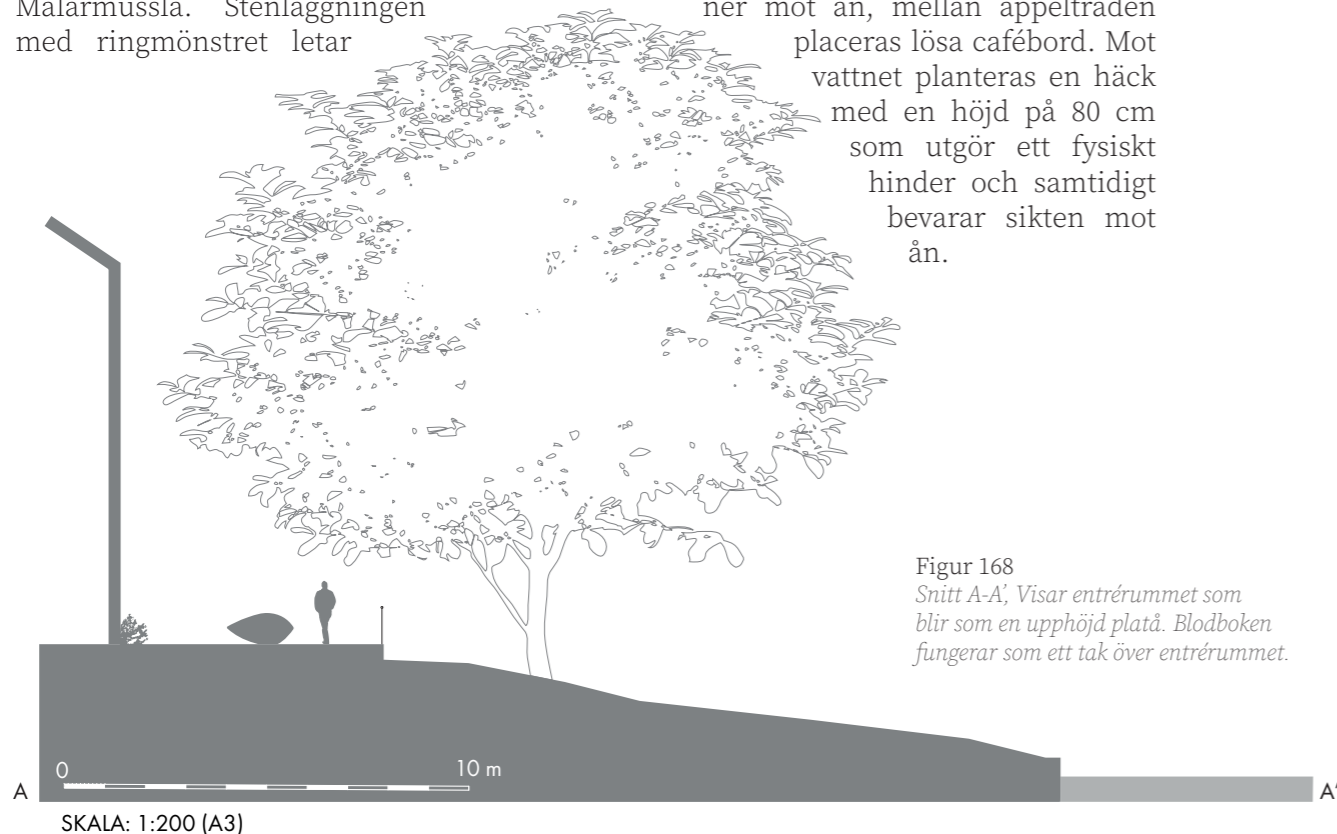
Enhetlighet i utrustningen längs med hela stråket, bänkar, stolar och bord i gråmålat stål med sitt- och bordsyta i linoljebehandlad furu samt enhetliga belysningsstolpar med armaturer i samma gråa färg.

1. ENTRÉ MUSSLAN

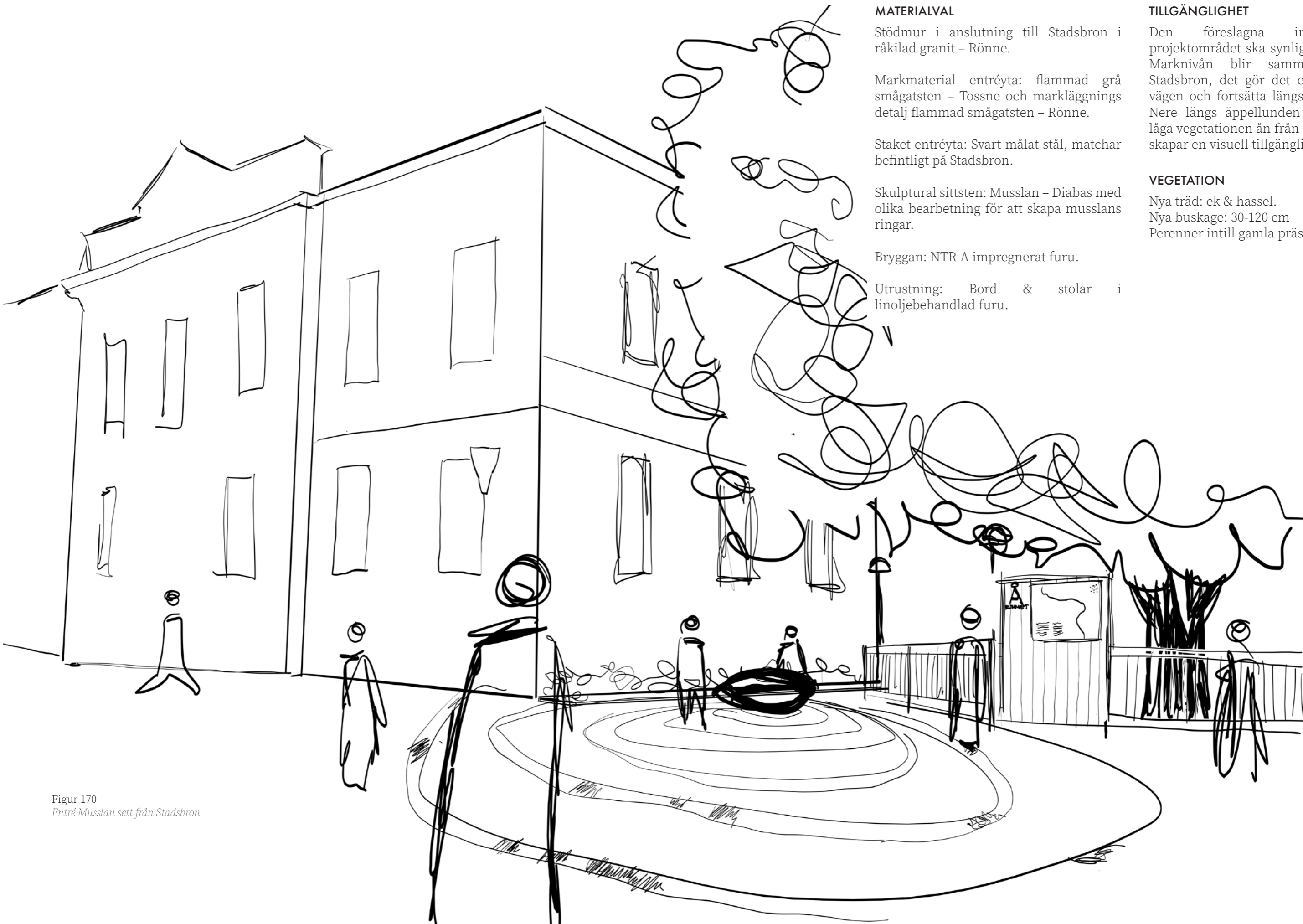
Den södra entrén från Stadsbron har vi identifierat som den viktigaste för stråket, Stadsbron är en av Nyköpings mest trafikerade gator för fotgängare. För att skapa ett tydligt entrérum föreslås en gågata i samma marknivå. Vi föreslår också att gatan höjs upp till samma nivå som trottoarerna, med en enhetlig markbeläggning som fortsätter över Stadsbron, som vi anser bör vara en gågata året om. Entrén till projektområdet breddas och kompletteras med en inskjuten vistelseyta. Det skapar en plåtå, Stadsbrons mörka granitgrund matchar plåtåns. Markbeläggningen är ljus smågatsten i granit som fått en karaktäristisk stenslagning inspirerad av ringar på vattnet. Ringarna utgörs av mörk smågatsten i granit. I det centrum ringarna utgår ifrån placeras en granitskulptur inspirerad av Nyköpingsåns tjockskaliga Målarmussla. Stenslagningen med ringmönstret letar

sig ut över Stadsbron för att möta stråket längs med årummet som fortsätter söder om bron. Med inspiration från Gleisdreieck park i Berlin föreslår vi att entrén till stråket söder om Stadsbron breddas linjeras med den i detta arbete. Både sittplatsen längs stenslagningen och på badbryggan föreslås få utblick över vattnet och mot sparbankshuset. Boken som nu är över 100 år gammal bevaras och dess lågt hängande grenar beskåras för att öppna upp sikten genom entrérummet och samtidigt utgöra ett tak på ca tre meters höjd. I buskaget norr om prästbostaden föreslår vi att två ekar planteras för att säkra successionen av stora gamla träd i projektområdet. När man passerat boken längs stråket behålls sikten öppen mot BKC och den gamla hasseln. Mellan Södra entrén och BKC planteras äppelträd för att förlänga känslan av en äppellund ner mot ån, mellan äppelträden placeras lösa cafébord. Mot vattnet planteras en häck med en höjd på 80 cm som utgör ett fysiskt hinder och samtidigt bevarar sikten mot ån.

Figur 168
Snitt A-A', Visar entrérummet som blir som en upphöjd plåtå. Blodboken fungerar som ett tak över entrérummet.

Figur 169
Planutsnitt, entré Musslan.

Figur 170
Entré Musslan sett från Stadsbron.

MATERIALVAL

Stödmur i anslutning till Stadsbron i råkilad granit – Rönne.

Markmaterial entréyta: flammad grå smågatsten – Tossne och markläggnings detalj flammad smågatsten – Rönne.

Staket entréyta: Svart målat stål, matchar befintligt på Stadsbron.

Skulptural sittsten: Musslan – Diabas med olika bearbetning för att skapa musslans ringar.

Bryggan: NTR-A impregnerat furu.

Utrustning: Bord & stolar i linoljebehandlad furu.

TILLGÄNGLIGHET

Den föreslagna ingången till projektområdet ska synliggöra årummet. Marknivån blir samma över hela Stadsbron, det gör det enkelt att korsa vägen och fortsätta längs åpromenaden. Nere längs åppellunden separerar den låga vegetationen ån från gräsmattan, det skapar en visuell tillgänglighet till ån.

VEGETATION

Nya träd: ek & hassel.
Nya buskage: 30-120 cm
Perenner intill gamla prästbostaden.

TRYGGHET

Genom att öppna upp siktlinjer mellan Stadsbron och åpromenaden tar vi tillvara på det stora flödet människor som rör sig längs Storgatan. Det bidrar till en ökad trygghet genom den visuella kontakten. Belysningen till entrén och vidare in längs åpromenaden är extra viktig att anpassas så att den inte bländar. Genom att anlägga en gågata året om minskar vi kontakten mellan de gående och biltrafiken.

SÄSONG

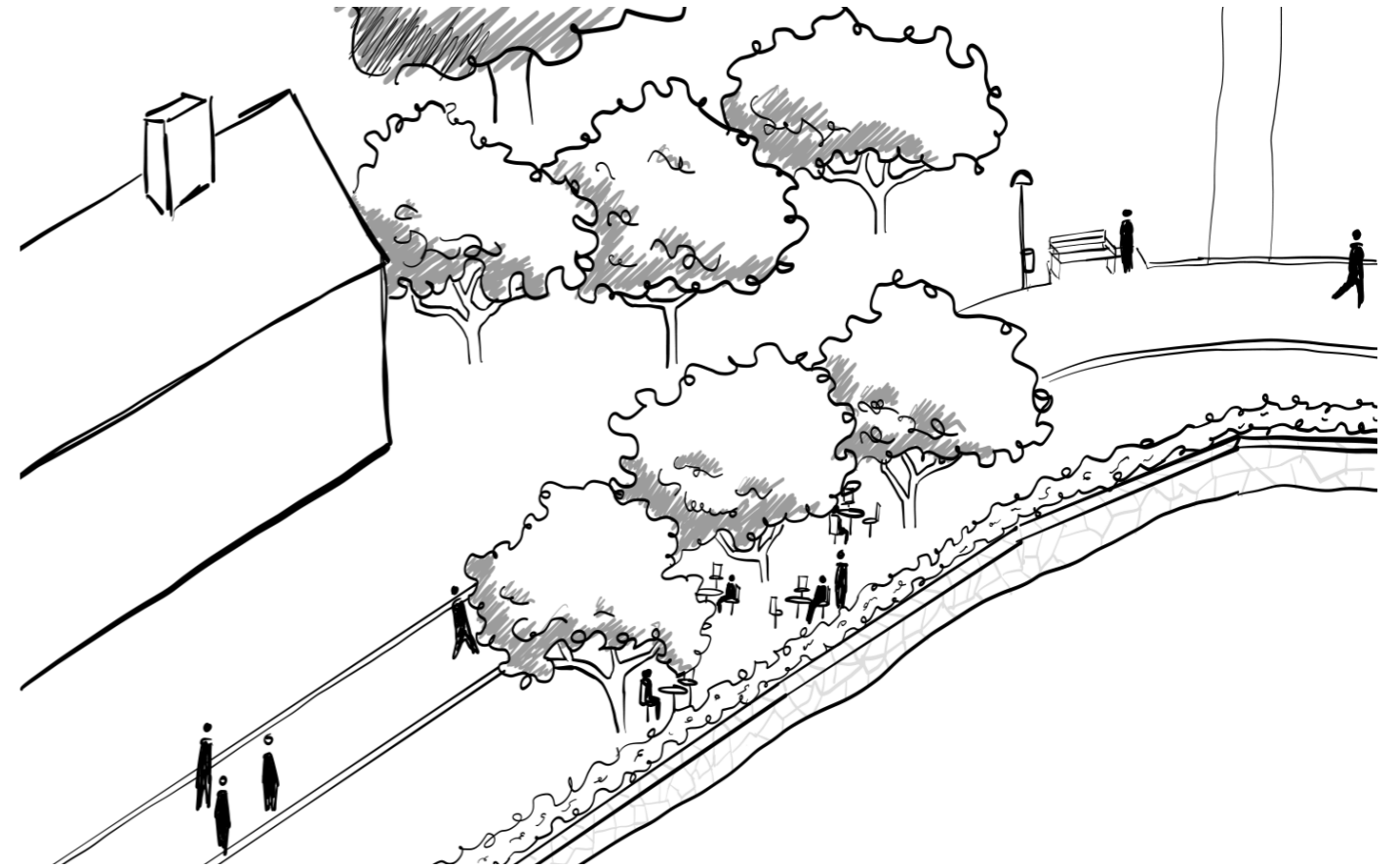
Musslan är, liksom skulpturen Jona och den stora fisken av Kajsa Mattas i Uppsala, uppvärmd under vinterhalvåret. Under äppelträden och upp längs slutningen planteras vårlökar som ger en intressant vårblomning. På sommaren pryds entrén av perenner som blommor.

IDENTITET

Identitetsskapande element är den skulpturala sittmöbeln som inspireras av den tjockskaliga Målarmusslan. Markbeläggnings detaljer som kopplar till ringar på vattnet. Planteringarna som påminner om åns vegetation.

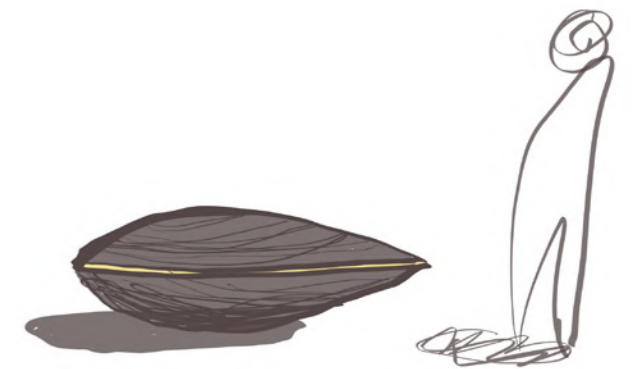
Figur 171
Sektion B-B', visar sittplatsen, gångvägen och den föreslagna metbryggan som sträcker sig över ån.

Figur 172
Perspektiv över förslaget på den nya äppellunden med löst möblemang under träden.

Figur 173
Detaljskiss över metbron där endast fisketekniken mete är tillåtet.

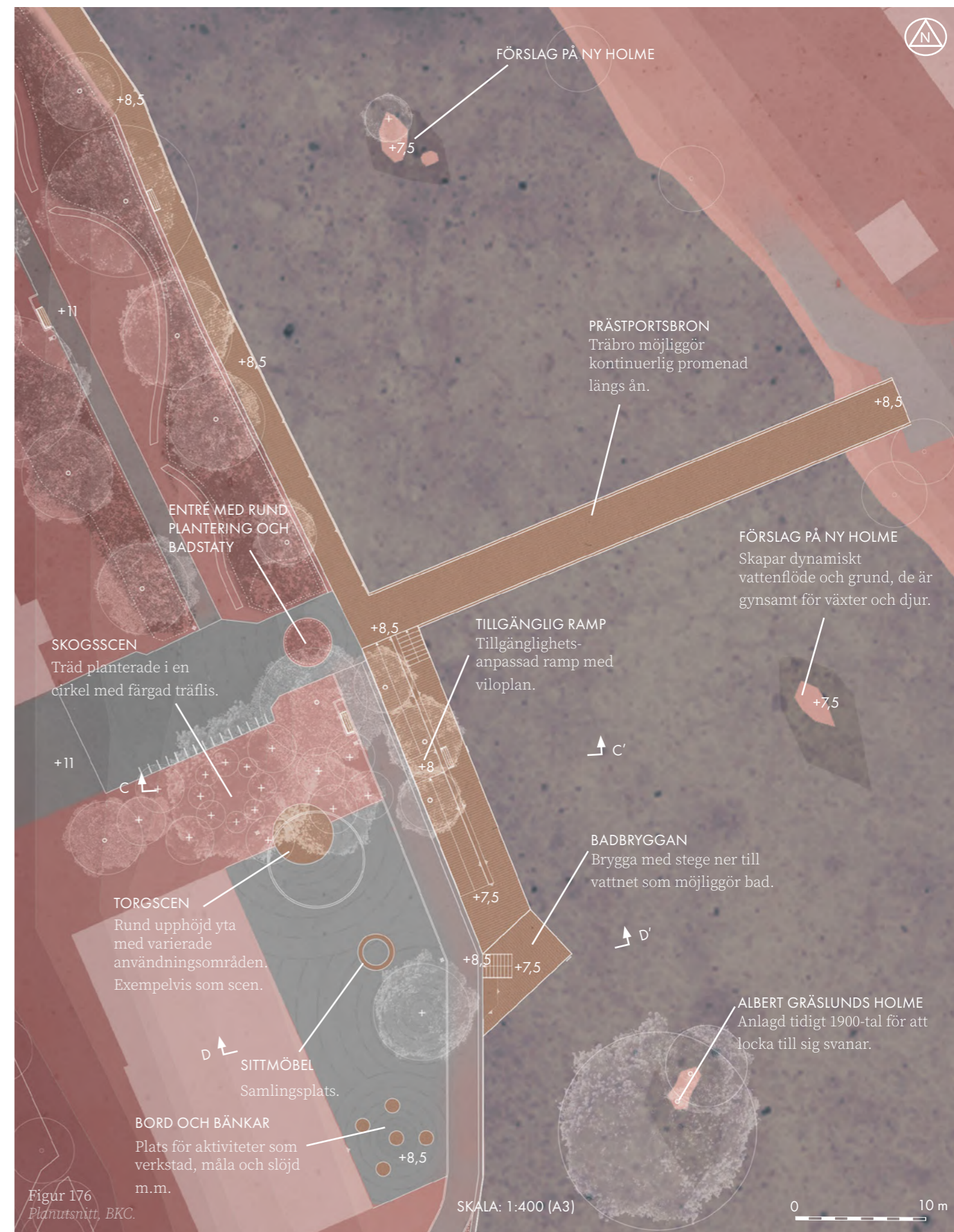
Figur 174
Detaljskiss över den skulpturella sittstenen av en tjockskalig målarmussla. Den ska fungera som en mötesplats och samtidigt förtydliga entrén till årummet.

2. BKC

Genom att flytta ut gångvägen från huset och ner till vattnet skapas en stor aktivitetsyta i direkt anslutning till BKC. Torgytan förses med runda bord för skapande och utomhusverkstad, en rund bänk för samling och en scen. Platsen lussätts med en hög belysningsstolpe med riktade spotlights för att minska mängden stolpar, runt scenen finns en cirkulär stålställning med nedåtriktat ljus. I Ställningen föreslår vi infästning och montering av scenbelysning. För att skapa känslan av magi på platsen görs styrning av utvalt ljus möjligt via en app, där både styrka och färg på ljuset kan justeras. Scenen med stålställningen är tänkt att vara en mångfunktionell yta för teater, musik och häng. Ett vårdträd planteras på torgytan, ett träd som är tänkt att ges möjligheten att växa sig stort och gammalt. Siktlinjer ut mot vattnet och mellan BKC, Sparbankshuset och Stadsbron öppnas upp.

Nedan för torgytan föreslås en tillgänglig badbrygga. Bryggan förses med sittplatser, krokar och stege. Tre större träd sparas genom att man tar upp hål i rampen ner till bryggan.

Vi föreslår att koppla samman Prästgatan och Tullportsgatan med en gång- och cykelbro. Bron möjliggör, för fotgängare på den östra sidan ån, att fortsatt kunna röra sig längs åpromenaden och bevara kontakten med vattnet. Med ökad genomströmning på platsen ökar vi tryggheten och samtidigt hoppas vi att fler får upp ögonen för BKC, Culturum och årummet. Vid slutet av Prästgatan ner mot vattnet anläggs ett av stråkets entrérum med samma markbeläggning och mönster som vid Södra entrén och en staty föreställandes två badare från kallbadhuset på platsen, det belyser både kopplingen till vattnet och platsens historia.

BEVARADE ALAR
Genom att såga upp delar
i bryggan kan några av de
befintliga alarna bevaras och
bidra med rumslighet till
platsen.

PRÄSTPORTSBRON
Cykel- och gångbro som
är gjord i trä och knyter
samman den östra delen av
Nyköpingsån med den västra.

Figur 177
Badbryggan i impregnerat trä med Prästportsbron i bakgrunden.

MATERIALVAL

Markmaterial markbeläggning BKC & Entré Prästporten: flammad grå smågatsten – Tossne och markläggnings detalj flammad smågatsten – Rönne.

Staket längs stödmuren: Svart målat stål.

Skulptur Entré Prästporten: Brons.

Skulpturer BKC: Brons.

Bryggan: NTR-A impregnerat furu.

Utrustning: Bord & stolar i linoljebehandlad furu.

Sittplats BKC: Linoljebehandlad furu med grund i råkilad grå granit – Tossne.

Scenen: NTR-A impregnerat furu med grund i råkilad grå granit – Tossne.

Upphöjd stålcirkel: Målat stål, grå.

Belysning BKC: Målad stål stolpe 10m, grå.

Belysning brygga: infällda spotlights.

TILLGÄNGLIGHET

Den öppna ytan, borden och scenerna tillgängliggör uteverkstad för Barnkulturcentrums verksamhet. Cykelställen möjliggör hållbara transporter till platsen. Det är möjligt att nå ån med den tillgänglighetsanpassade badbryggan. Prästportsbron knyter samman Nyköpings mest tätbebyggda område med centrum.

VEGETATION

Nya träd: ek, hassel & björk.

Vårlök

Perenner runt skulptur prästporten.

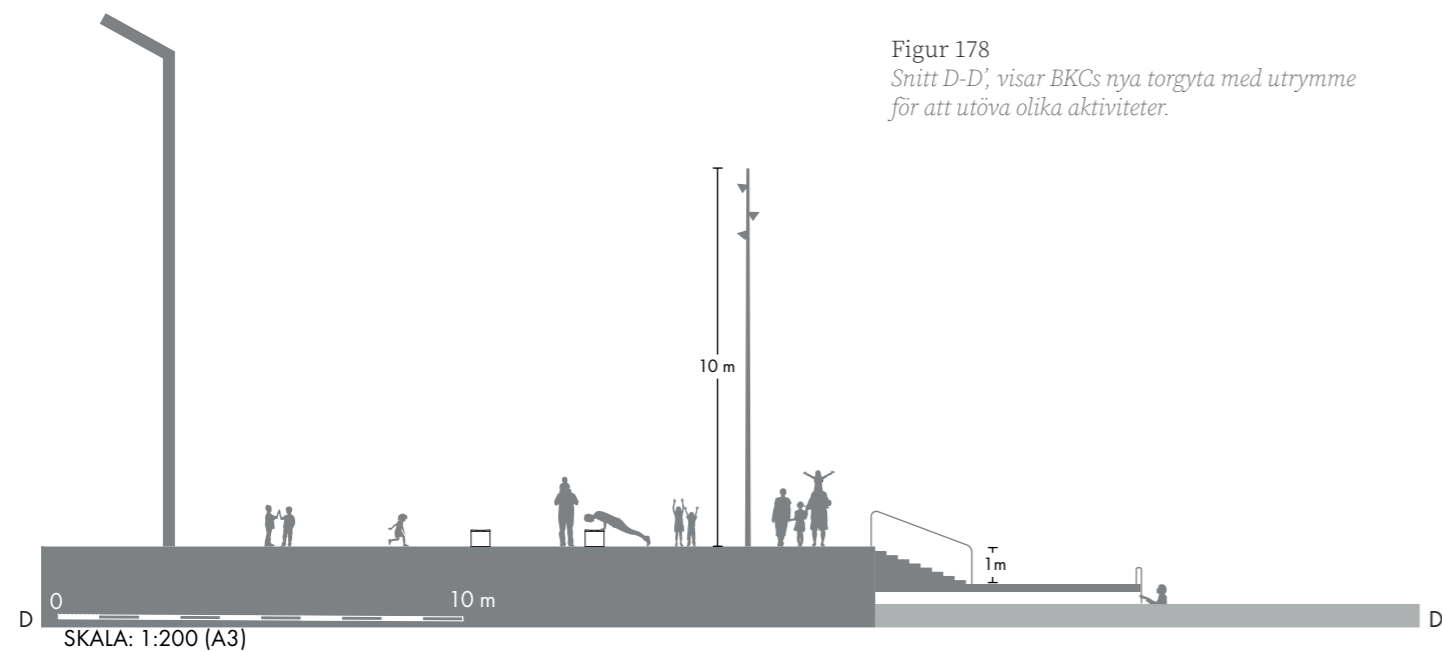

Figur 179

Torgytan en sommarkväll, scenen kan fungera som en scen med den betraktande publiken runt om. Den 10 meter höga lyktstolpen lyser upp hela torget. Både scenen och den runda sittplatsen har en grund i granit och trä ovanpå.

Figur 178

Snitt D-D', visar BKC:s nya torgyta med utrymme för att utöva olika aktiviteter.

Figur 180

Detaljskiss över entréplanteringen med en staty av två badentusiaster i brons.

TRYGGHET

Eftersom BKC ska fungera som en ny nod med mycket aktiviteter för bar och unga vuxna är det också viktigt att de som vistas här ska känna sig trygga. Därför har vegetationen rensats upp mot ån för att ha insyn från Stadsbron och den nya Prästportsbron. Tillgängligheten till stråket och dom adderade anslutningarna ska öka aktiviteten och rörelsen på platsen vilket också ökar tryggheten. Även här har vi flyttat upp vändplanen för att minska kontakten mellan gående och biltrafiken.

IDENTITET

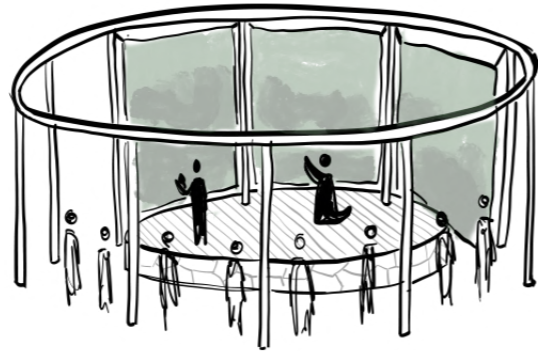
Statyn som efterliknar badande personer och den nya badbryggan kopplar an till den badkultur som historiskt sett funnits på platsen. Mönstret i markbeläggningen finns vid entrén och BKC, cirklarna plockas även upp i möbler, de två scenerna och mötesplatsen. Även här har perennplanteringarna inspirerats av Nyköpingsåns vegetation. I den lilla björk- och hasseldungen placeras mindre bronsstatyer med djur som kopplar an till Nyköpingsån.

SÄSONG

Att bada fungerar året om, så kan även en mobil bastu placeras på den öppna torgytan för att värma en nedkyld vinterbadare. Torgytan kan fungera som marknadsplats året om där det kan anläggas en eldstad. På våren och hösten täcks björk- och hasseldungen med vårlökar som blommar i blått. Entrén vid Prästgatan har en liknande plantering som entré Musslan som blommar under sommaren.

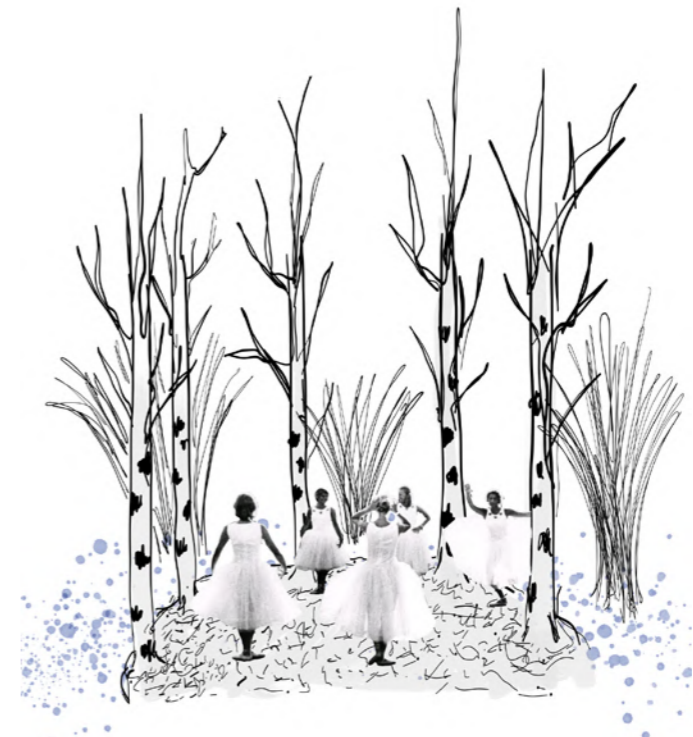
Figur 181
Detaljskiss över den runda utomhusscenen som kan anpassas efter behov. I denna skiss illustreras en scen med musik, dans och belysning i olika färger som kan styras med mobilen.

Figur 182
Här illustreras scenen som har byggts om till en teaterscen med back drop och den betraktande publiken runt scenen.

Figur 183
Här illustreras scenen som har byggts om till en utomhusbio.

Figur 184
Detaljskiss över skogsscenen en tidig vårdag med dom kala björkstammarna och scillorna som blommar på backen.

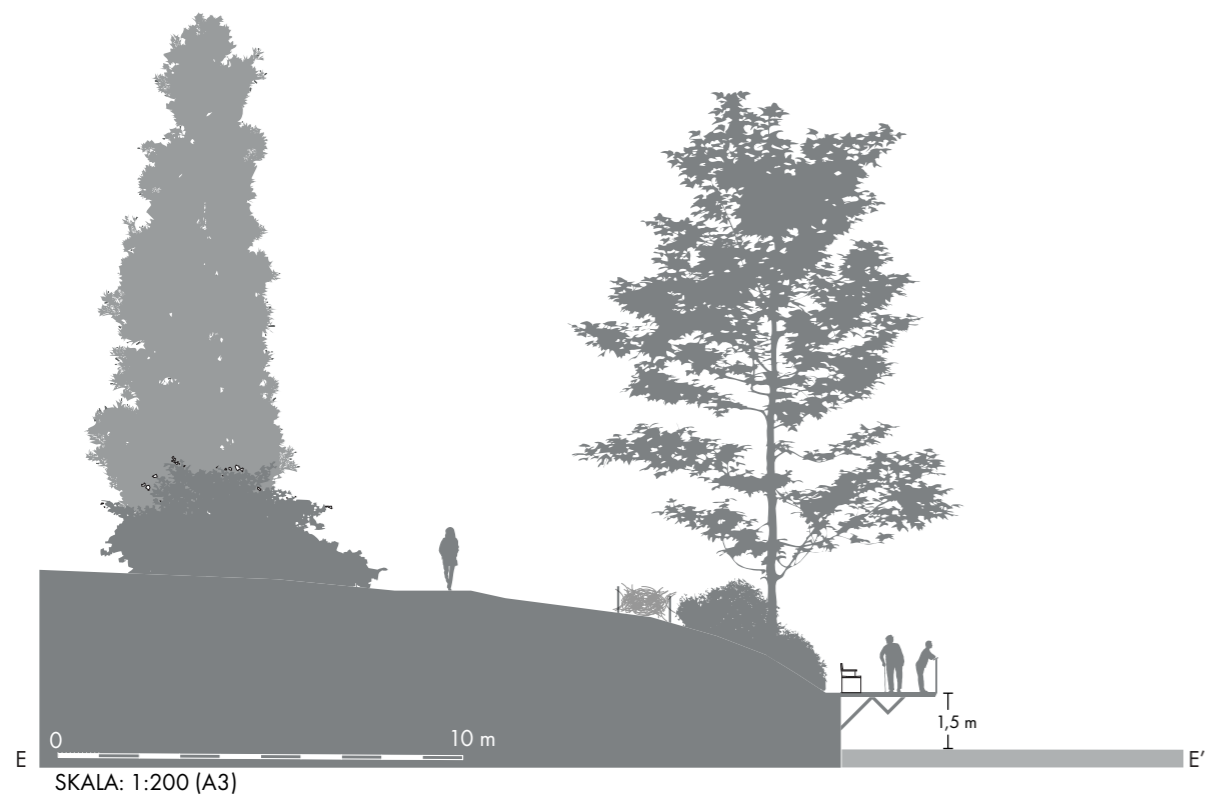
Figur 185
Detaljskiss över badbryggan och Prästportsbron. För att bevara några av dom större alarna har badbryggan sågats ut runt träden.

3. BRYGGAN

En brygga byggs längs åkanten, ovan ån, mellan Prästgatan och Fors Industriområde. Bryggan möjliggör rörelse hela sträckan längs ån, som vårt projektområde avser. Den gör också sträckan mer tillgänglig då det inte är någon nivåskillnad mellan de två målpunkterna. Tillgänglighetsanpassningen görs med särskild tanke på äldreboendet som ligger strax norr om Fors Industriområde. Stråket ovan bryggan behålls men ses inte längre som sträckans huvudstråk. Sträckan kompletteras med mer belysning och

sly röjs för att ta vara på utblicken över vattnet. Slyet som rensas upp längs med hela åpromenaden samlas här i avlånga faunadepåer. Dessa depåer fungerar både som rumsbildande element och som ett pedagogiskt grepp för att synliggöra kretsloppet med död ved. Vägen som tidigare gått intill den privata bostaden har dragits om för att få ett längre avstånd mellan bostad och gångväg. Det har även kompletterats med buskage mellan 1,5 - 2 meter för att minska insynen.

Figur 186
Snitt E-E', visar nivåskillnaden mellan "omvägen" och den nya stråket längs bryggan. Vegetationen är anpassad att öppna upp för sikt över ån och slystaketet ramar in rummet.

Figur 188
Bryggan mellan Fors industriområde och
prästgatan.

TILLGÄNGLIGHET

Bryggan gör det möjligt för personer att röra sig från Fors industrier till Prästgatan. Parkeringen vid Fors industrier gör det möjligt att ta sig nära åpromenaden med bil. Det tillgängliggör även äldreboendets brukare att få kontakt med ån.

TRYGGHET

I södra delen av delområdet planteras lägre buskage för öka sikten. Bryggan som sträcker sig längs åkanten är upplyst och är väl synlig från andra sidan och vägen längs det gamla stråket får ytterligare belysning.

IDENTITET

Vegetationen bevaras och större träd får växa till sig, det som rensas bort är endast mellanskiktet som hindrar sikten över årummet. Faunadepåerna skapar en identitet genom att synliggöra naturens nedbrytningsprocess. Bryggans utformning har en koppling till Fors industriers gamla tygprov. Precis som Albert Gräslunds holme ska de föreslagna holmarna få etablera sig fritt och utgöra en tilltalande vy för de förbipasserande.

Figur 190
Fotografi över ett tygprov från Fors ullspinneri.

MATERIALVAL

Markmaterial markbeläggning gång: Stenmjöl.

Faunadepå: Stödpålar i obehandlad furu, fylls med sly från platsen.

Staket längs: Svart målat stål med räcke i linoljebehandlad furu.

Bryggan: NTR-A impregnerat furu med infästning av stål i berghäll.

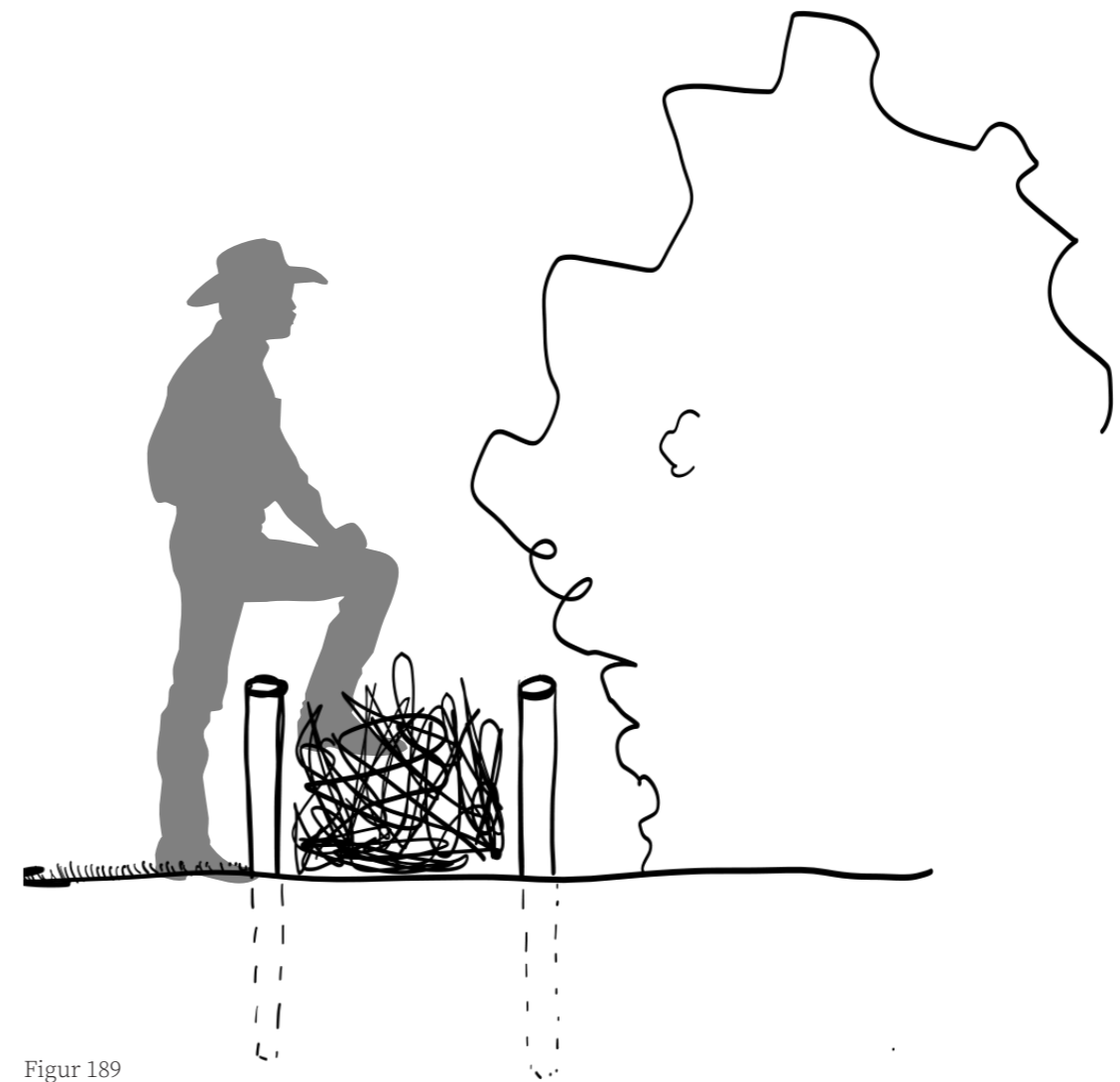
Utrustning: bänkar i linoljebehandlad furu med underrede i grå målat stål.

Belysning bryggan: infällda spotlights.

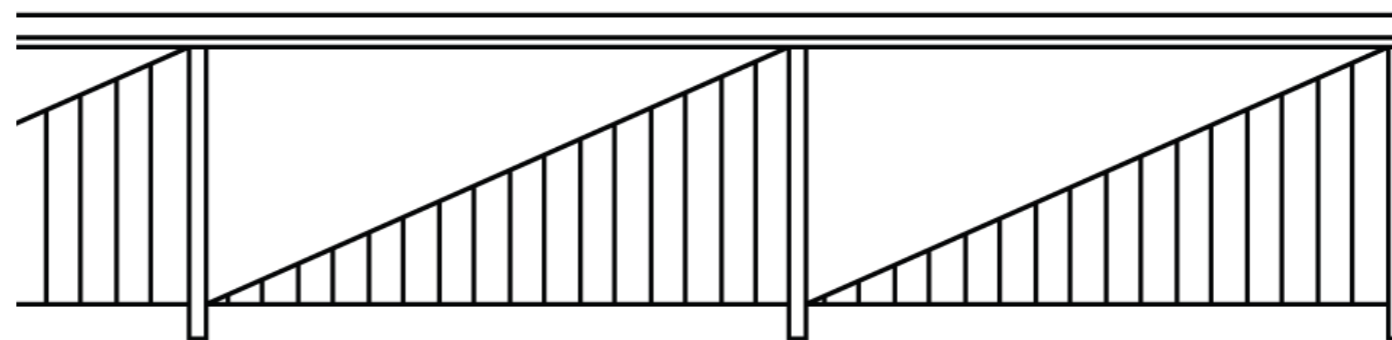
VEGETATION

Nya buskage: 30-120 cm

Låga buskage 10-30 cm

Figur 189
Slystaketet som utgörs av pålar från grövre grenar som bankas ner och fungerar som ram för staketet. Sly som rensas i projektområdet fylls på i staketet efterhand.

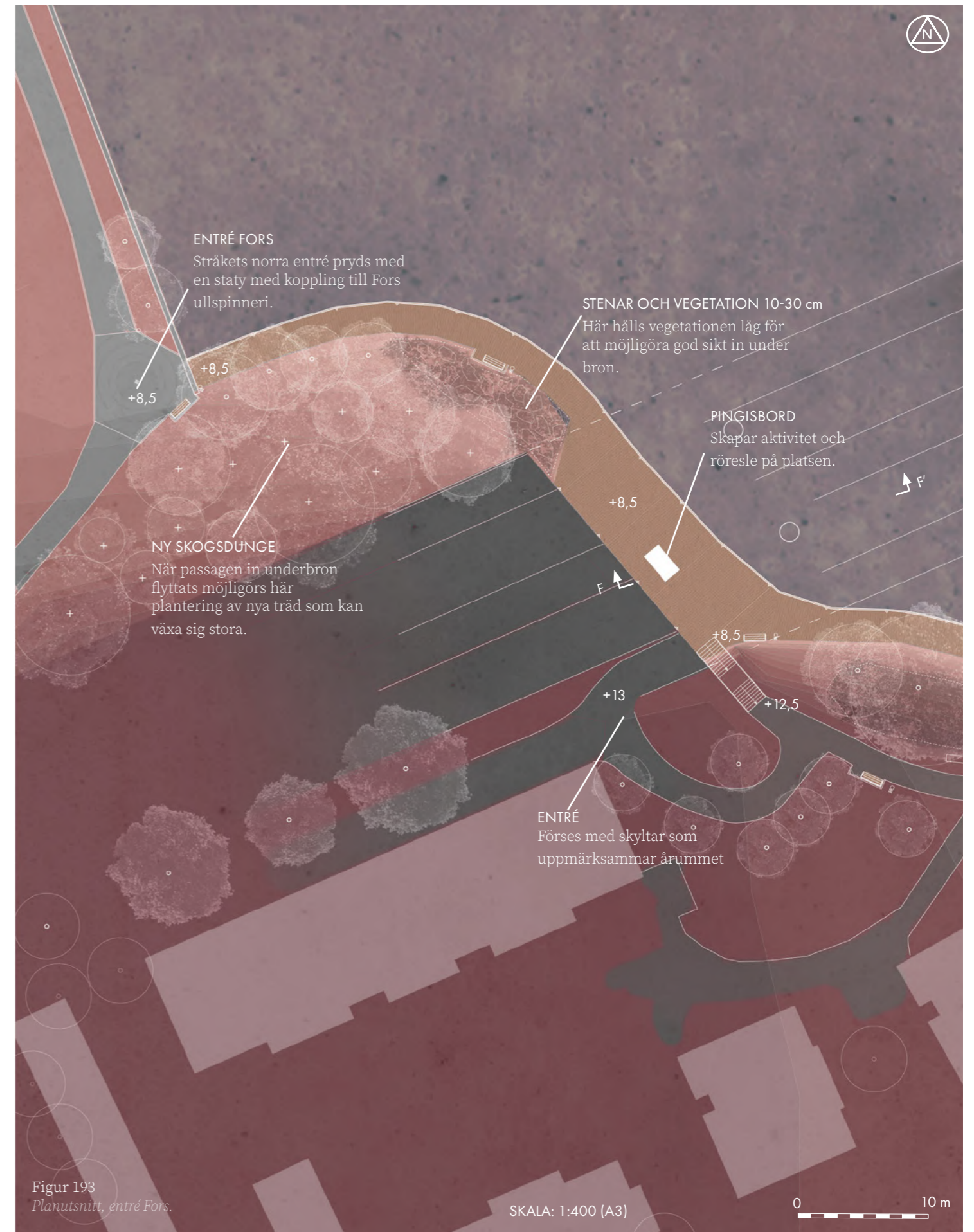
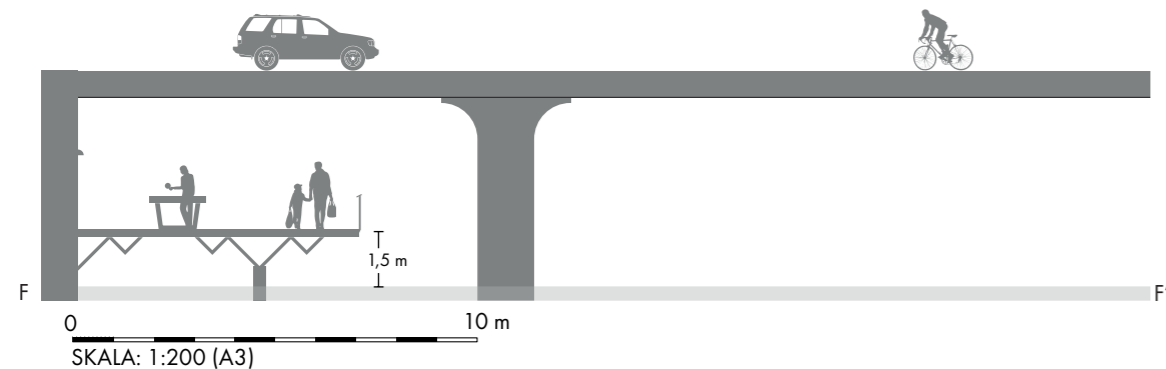
Figur 191
Inspirationen till staketets utformning har hämtats från ett gammalt fotografi på ett av tygproverna från Fors ullspinneri.

4. ENTRÉ FORS

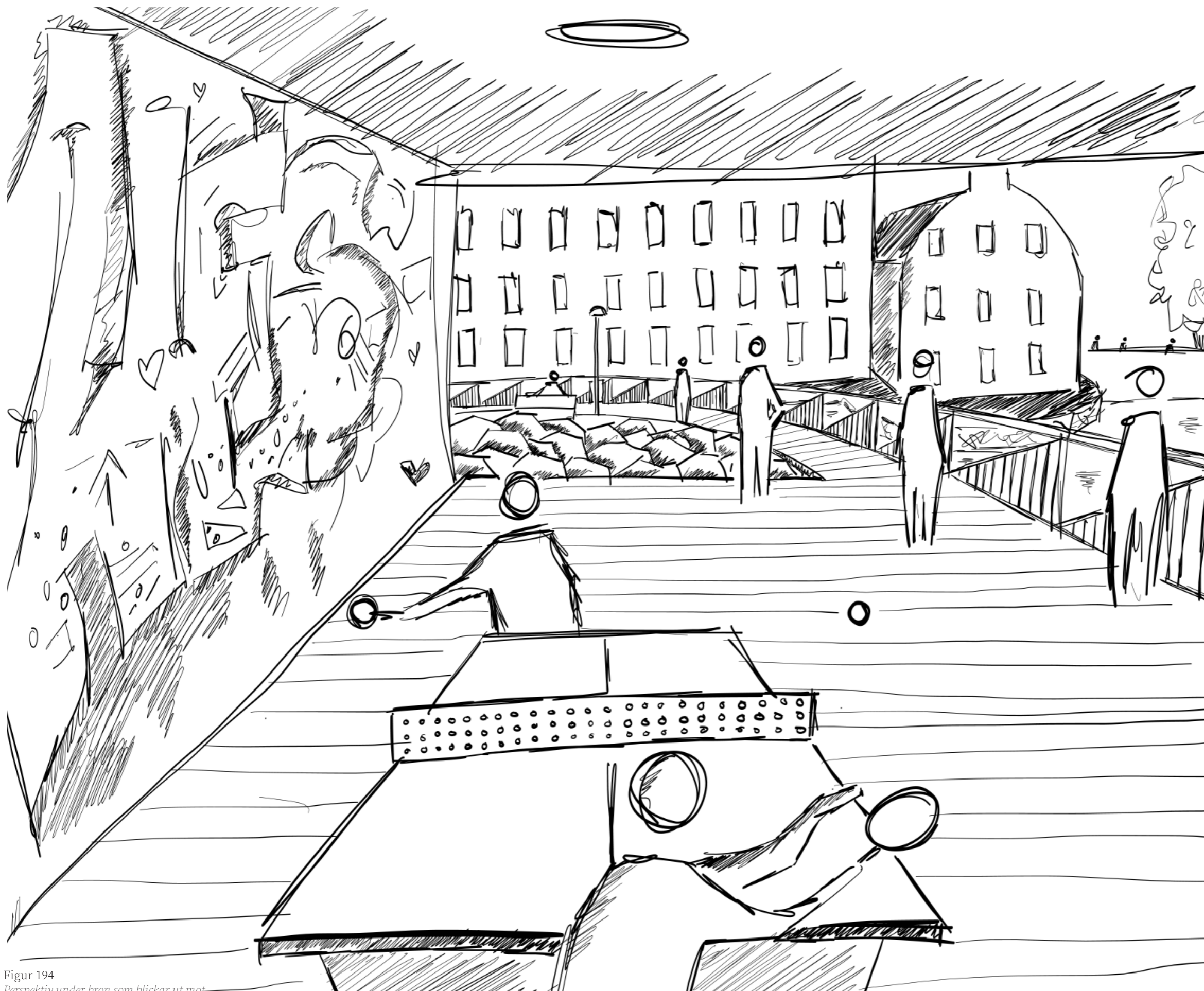
Norra entrén ansluter direkt från Fors Industriområdes parkering, platsen ligger på samma nivå som den vid Prästgatan vilket möjliggör att man kan röra sig mellan dessa punkter i ett plan. Genom att flytta ut stråket som leder in under bron ut på en brygga över ån, möjliggörs att sträckan mellan Entré Fors och Prästgatan ligger i samma nivå. Där vägen ner under bron ligger idag föreslås plantering av fler talet träd som skapar en ny skogsdunge. Dragningen av bryggan är gjord att minimera snäva hörn för att öka uppsikten. Vegetationen i hörnet, norr om bron, inspireras av Uppsalas plantering med stenar och lägre vegetation för att öppna upp sikten. Entréplanet får samma markbeläggning som de andra två entrérummen, ett konstverk placeras i mitten med inspiration hämtat från industrin och dess koppling till ån. Entrén från Repslagarbron förtydligas med skyltning till årummet.

Platsen under bron har en unik karaktär värd att bevara med graffiti, stora betongfundament som reser sig ur vattnet, stor öppen vy ut över vattnet och forsen samt att bron fungerar som tak över huvudet. För att kunna ta vara på det väderskydd bronns tak utgör, skapas en aktivitetszon med pingisbord. Det är viktigt att platsen upplevs som trygg och därför föreslås att den belyses dygnet runt. Under dygnets senare timmar ljussätts hela bronns undersida och betongpelare med en konstinstallation inspirerad av vattnets rörelser och ljusspel. Trappan upp från platsen behålls men den nya tillgänglighetsanpassade bryggan blir huvudentrén in under bron. Så att sikten in under bron är god, när man går på bryggan från Fors Industriområde föreslås att vegetationen hålls låg närmast bryggan. Bron kompletteras med nya dagvattenrör som inte leder vattnet direkt ner i ån utan föreslås ledas till en filtrerande dagvattenhantering.

Figur 192
Snitt F-F', situationen under bron. Den breddade bryggan ger utrymme för aktivitet.

Figur 193
Planutsnitt, entré Fors.

Figur 194
 Perspektiv under bron som blickar ut mot
 Fors industriområde.

MATERIALVAL

Staket längs: Svartmålat stål med räcke i linoljebehandlad furu.

Bryggan: NTR-A impregnerat furu med infästning av stål i berghäll/betongvägg.

Utrustning: Bänkar i linoljebehandlad furu med underrede i grå målat stål.

Belysning bryggan: Infällda spotlights och väggarmatur under bron.

Pingisbord: Stålkant med skiva i terrazzo (ljus) och underrede i ljusgråmålat stål. Stålnät.

Markmaterial markbeläggning: Flammad grå smågatsten - Tossne och markläggnings detalj flammad smågatsten - Rönne.

Staket längs bryggan: Svartmålat stål med räcke i linoljebehandlad furu.
 Skulptur: Brons.

Bryggan: NTR-A impregnerat furu med infästning av stål i berghäll.

Utrustning: Bänkar i linoljebehandlad furu med underrede i gråmålat stål.

Belysning bryggan: Infällda spotlights.

TRYGGHET

Situationen under bron har vi fokuserat extra på för att rummet ska upplevas mer tryggt. Bryggan gör att det finns flera "flyktvägar" vilket kan öka upplevelsen av trygghet. Platsen under bron belyses alla dagens timmar då den upplevas mörk även under dagen. Bryggan går hela vägen bort till Fors industrier, den nya dragningen minskar snäva vinklar och skapar bättre uppsikt. Stenar och lågt växande vegetation i hörnet ökar sikten över de som rör sig längs bryggan.

TILLGÄNGLIGHET

Den nya bryggan gör det möjligt att enkelt ta sig in under bron från Fors industrier. Från Repslagarbron görs en tydligare entré till åpromenaden.

SÄSONG

Repslagarbron fungerar som ett tak och kan därför användas under alla väder, året om.

Figur 195
Fotografi på solens reflektion som skapar ett ljusspel på betongelementen. Det har vi använt som insåiration till ljussättningen under bron.

VEGETATION

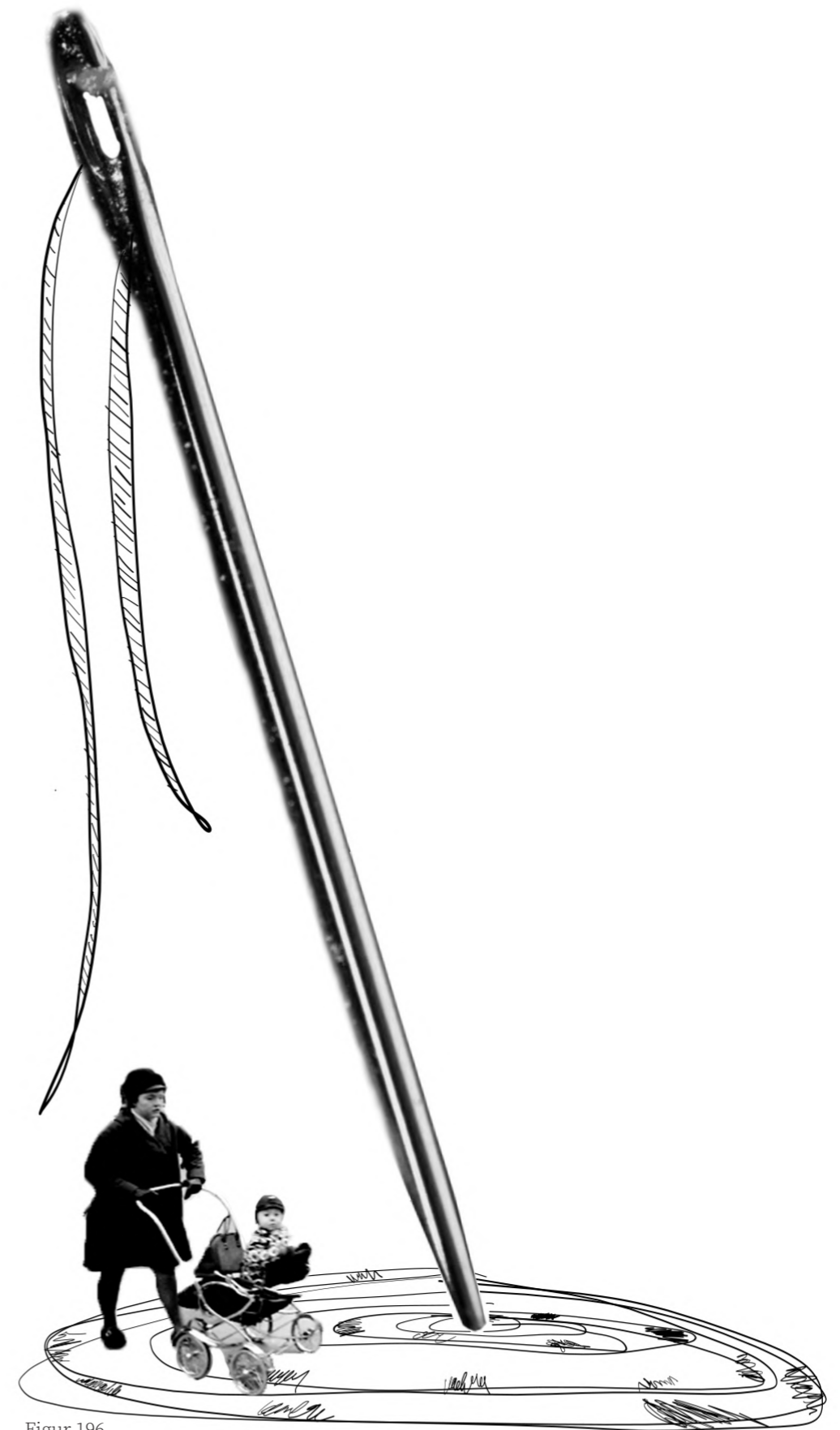
Nya buskage: 30-50 cm
Nya träd: Ek, bok, al och hassel
Nya buskage: 10-30 cm

IDENTITET

Entré Fors får en industrirelaterad staty som ska belysa industrins koppling till ån, även här har markbelägningen cirklar.

EKOLOGI

Den nya dragningen av bryggan gör det möjligt att kompensera för de träd vi tagit bort på andra delar av projektområdet.

Figur 196
Exempelskiss över statyn som finns vid entré Fors som ska ha en koppling till ullspinneriet. Här i form av en uppskalad synål.

LJUSINSTALLATION

Figur 197, med inspiration från solens strålar som reflekteras i vattenytan, föreslås en ljusinstallation under bron. Installationen är tänkt att synliggöra kopplingen till vattnet samt skapa en mer levande plats.

DISKUSSION

DISKUSSION

RESULTATDISKUSSION

Syftet med arbetet har varit att utforma ett gestaltningsförslag som visar hur Nyköpingsåns årum kan tillgängliggöras, upplevas tryggare, skapa en starkare koppling till och förståelse för vattnet och vad det betyder för staden och människorna som bor där. Det presenterade gestaltningsförslaget uppfyller arbetes syfte genom att skapa ett sammanhängande stråk längs med ån som ökar tillgängligheten, har ett sammanhållet formspråk, vänder blicken mot vattnet och skapar fler platser för aktivitet längs med vattnet.

Historiskt har man badat i ån, inom projektområdet har det funnits kallbadhus. Under industrialiseringen släpptes avfall ut i vattnet vilket ledde till att badandet i ån upphört, det är vår idé om vad som har hänt. Idén om att vattnet i ån inte är säkert att bada i lever kvar än idag och gör att det inte reageras så starkt på att dagvatten släpps ut i ån och vi tror att barriären för nedskräpning av ån är lägre än om man hade sett det som badvatten. Därför har bryggorna i vårt förslag fått stegar och krokar för handduk. Genom att möjliggöra bad är vår förhoppning att det ska ändra synen på ån från något ogästvänligt till något vi ska ta hand om.

BRUKARE

Vårt sätt att använda våra egna kroppar och preferenser när vi utforskar proportioner i referensprojekten är problematiskt, när syftet är att skapa inkluderande offentliga rum. Hur mycket vi än vill försöka sätta oss in i andra människors situation, blir det aldrig samma sak som att inkludera personer med olika förutsättningar. Ett alternativ i en vidare undersökning skulle kunna vara fokusgrupper med personer i olika åldrar, personer med olika funktionsvariationer, olika kön och olika kulturell bakgrund. Att anordna workshops och panelsamtal kan vara ett sätt att involvera och lära sig om deras uppfattning.

Några frågor som skulle kunna ställas till fokusgruppen är:

- Hur upplevs tryggheten under kvällstid längs olika delar av stråket?
- Hur upplevs tryggheten under bron trots ökad belysning?
- Vad efterfrågar du i det offentliga rummet?
- Vad vill du göra på vintern längs stråket?

EKOLOGI

Det har varit en avvägning mellan de ekologiska insatserna, platsens centrala läge och den historiska stödmuren. Huvudsakligen består de ekologiska insatserna av att skapa grund och holmar i ån, faunadepåer, plantering av inhemska träd samt kompletterat med informativa skyltar. Valet att restaurera stödmuren stod emot att ta bort den och göra slänter ner mot vattnet för att skapa ytterligare biotoper, en insats vi inte valde till gestaltningen av projektområdet men som vi ser som lämplig på andra ställen längs med ån norr om projektområdet. Ett annat dilemma med upprustningen av stödmuren var mängden stora träd som växte direkt ur eller ovanpå muren och underminerade dess konstruktion. Det tar emot att föreslå att dessa träd behöver avverkas men vår bedömning är för att i framtiden kunna säkra platsen mot ras så är det nödvändigt samt att det då öppnas upp ytor där man kan planera in en succession av träd som kan placeras mer långsiktigt hållbart.

RESEARCH BY DESIGN

Som övergripande metod har vi valt att jobba med Research by design (RBD) som inspiration. RBD har fungerat som bryggan mellan teori och det praktiska designarbetet, förtydligat arbetets process och struktur. Under detta arbete har vi tagit vara på möjligheten att bygga vår gestaltning förankrad i teori och där vi under arbetets gång fått nya frågor som krävt att vi sökt svar i litteratur som i sin tur väckt nya idéer, som testats i modell och skiss. Det har därför varit en utmaning att begränsa sitt faktainsamlande till det som är direkt relaterat till projektet, för att logiskt kunna väva samman teori med gestaltning, inom tidsramen för examensarbetet. Att arbeta så sammanflätat och hoppa mellan gestaltning och teori har varit mycket lärorikt, inspirerande och något vi tar med oss ut i yrkeslivet.

SKISSARBETE

Att skissa har varit en självklar metod redan från första dagen då vi började fundera över examensarbetet. Skissandet fungerar både som ett kommunikationsverktyg och ett idéverktyg. Vi har använt oss av skisspapper, digitalt skissande på iPad och skissande i fysisk modell. Vi började skissa på övergripande flöden, i stora drag och gick sedan successivt ner i detaljeringsgrad. När vi stötte på situationer vi upplevde var för komplexa att skissa i plan eller i sektioner valde vi att bygga fysiska modeller. Fysiskt modellbygge som arbetsmetod var något vi kom i kontakt med i kursen Experimental student project in landscape architecture, där vårt gemensamma projekt gick ut på att utforska modellbyggande i olika material och skalor. Projektet gav oss en god erfarenhet av modellbygge som både skiss- och presentationsverktyg.

LITTERATUR

Utvecklingsprogrammet var det första dokument vi tog del av i utvecklingen av årummet i Nyköping. Det har fungerat som en bra grund för analysen av årummet, men den omfattar den 7,5 km långa sträckan och har inga djupare analyser av dom olika delsträckorna. Därför kom utvecklingsprogrammets analys inte till så stor användning i projektområdet, utöver de allmänna önskemålen för hela årummet. Vi diskuterade även problematiken med att ta över någon annans analys, vi märkte att när vi gjorde vår platsanalys skilde den sig mycket från kommunens analys i utvecklingsprogrammet.

Översiktsplanen hjälpte oss att få en överblick över kommunens riktlinjer och hur dom ser på framtiden med en ökad befolkning och ett ökat tryck på stadens grön- och blåstruktur. Att få en grund och förstå kommunens målpunkter i översiktsplanen och den fördjupade översiktsplanen hjälpte oss att underbygga argumenten för vår gestaltning. Översiktsplaner är däremot inte juridiskt bindande och fungerar därför bara som kommunens riktlinje, därför valde vi att inte fördjupa oss mer i dem.

I litteraturgenomgången har vi förhållit oss till relativt få källor per avsnitt. Det vi tänkt är att källorna vi använder är etablerade och används inom vår yrkeskår. Som exempel är Routledge handbook, en sammanställning av många aktuella

forskningsrapporter.

Kapitlet om harmoni var från början inte tänkt att ta en så stor plats i arbetet, det handlade mer om att göra kortare analyser av ordet för att se hur vi skulle kunna tolka ordet. Det blev en grundläggande inspiration som vi tog med oss in i studieresorna, analysen och gestaltningen.

REFERENSPROJEKT

Att använda sig av referensprojekt är något vi återkommit till inom utbildningen samt på våra praktikplatser. Det fungerar som ett sätt att bygga upp ett bibliotek med inspiration för bland annat tekniska lösningar, estetiska uttryck och funktioner. Vi har alltid haft med oss måttband och anteckningsblock för att direkt få ner tankar och mått. Det som kan vara svårt är att göra research innan resan för att veta att resmålet kommer vara inom ramen för det vi ska undersöka. Berlin, som vi tänkt skulle öppna upp och ha mycket kontakt med de många kanaler som finns i staden, visade sig vara likt Nyköping, där kontakten med vattnet hindrades genom att staket hade satts upp. Vi riktade då om våra besök till att titta på enhetliga uttryck och materialmöten i parker. Det vi tar med oss från alla studiebesök är att vi alltid lär oss något, även om vi inte hittar direkta referensprojekt vi vill lyfta in i vår gestaltning kan vi i stället ta lärdom av mindre bra referenser eller misstag vi inte vill återskapa.

PLATSBESÖK OCH ANALYS

När vi började skriva trodde vi att vi kunde utgå från Nyköpings kommuns analys från utvecklingsprogrammet. När vi valt plats förstod vi att den befintliga analysen inte var tillräckligt omfattande och började därför undersöka vilka analyser vi ville lyfta in. Vi använde oss av Kevin Lynchs metod för att visuellt beskriva flöden, Jan Gehls metod till att analysera människan som brukare av stadsrummet och Trafikverkets övergripande checklista har en tydligare ekologisk fokus, lyfter problem och potential samt en checklista som hjälper till att inte missa några grundläggande punkter i en platsanalys.

Vi utgick från kartmaterialet vi blev tilldelade från Nyköpings kommun under hela analysdelen. När vi kom till gestaltningen av platsen började vi se att kartmaterialet inte stämde överens med verkligheten och gjorde då vissa justeringar till gestaltningen. Det vi lärde oss var att det kan vara bra att be om en inmätning av platsen innan man börjar med projektet.

För oss har det varit av stor vikt att besöka platsen. Det ger en djupare förståelse av projektområdet och synliggör möjligheter som är svåra att identifiera via kartor och analysmaterial. Ett tydligt exempel på vikten av att uppleva platsen var är vi under mötet med Lisbeth Sommarström² går igenom utrymmet mellan BKC och ån. En plats vi efter vårt första besök på platsen och under

skissande i plan, uppfattade som en passage. Men vi alla tre fick upp ögonen för möjligheterna platsen besitter och i vårt gestaltningsförslag platsen blivit en av de mest centrala. Under arbetets gång har vi träffat stadsträdgårdsmästare Pat Radestedt¹ och enhetschef för barnkulturcentrum Lisbeth Sommarström². Dessa möten tillsammans med medborgardialogen, i Utvecklingsprogrammet från 2015, utgör i detta arbete vår kontakt med de tänkta brukarna av platsen vi gestaltat. Inom ramen för examensarbetet upplever vi det som en rimlig nivå men vi tror att gestaltningen hade gynnats av ytterligare och mer plats specifik medborgarinvolvering.

EXEMPEL PÅ FRÅGOR FÖR VIDARE FORSKNING

- Hur ser man på badmöjligheterna i vattendrag som går genom svenska städer. Om bilden är negativ, vad beror det på och går det att ändra förutsättningarna. I syfte att öka rekreativvärde på våra centrala vattendrag.

- Vad är viktigast för att ett fragmenterat stråk ska upplevas som enhetligt.

- Hur främjar man bäst ekologiska värden i ett centralt beläggat vattendrag. Vilka är de mest effektiva åtgärderna som är möjliga att genomföra i stadsmiljö.

- Hur kan Nyköpingsåns vattenkvalitet förbättras. Avseende brunifiering, gifter och övergödning.

SLUTSATSER

Att skapa ett sammanhängande stråk kräver kontinuitet eller någon form av repetition för att enhetlighet ska upplevas. Vi har identifierat entréer och vägskal som viktigast för att bibehålla kontinuiteten. Det är som störst risk att stråket upplevs som slut när det bryts av, exempelvis av en korsande väg. Det är i dessa situationer som det är av stor vikt att det är tydligt vart stråket fortsätter hen ska inte behöva gissa eller leta sig vidare.

En viktig lärdom är synen på hur vi underhåller våra parker i centrala städer. Små enkla misstag kan på sikt leda till stora och kostsamma konsekvenser. Vi uppfattar att det handlar om en kombination av ekonomiska nedskärningar men huvudsakligen okunskap. I projektområdet har bland annat sly från pionjärarter som al och björk missats att rensas bort och på några år har deras rötter deformerat stödmuren. Att restaurera stödmuren kräver god kunskap och är mycket kostsamt, det hade kunnat undvikas av ett kontinuerligt underhållsarbete.

¹ Pat Radestedt, stadsträdgårdsmästare, Nyköpings Kommun, samtal 2021-08-25.

² Lisbeth Sommarström, chef Barnkulturcentrum, Nyköpings Kommun, samtal 2021-10-06.

REFERENSER

REFERENSER

Andersson, H. (2012). *Spinna vidare på historien om Fors ullspinneri*. Nyköping: Textilhistoriska gruppen i Nyköping.

Douglas, I. & Routledge (Firm) (red.) (2021). *The Routledge handbook of urban ecology*. Second edition. London ; New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

Eco, U. (2005). *Om skönhet*. Stockholm: Bromberg.

Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Washington, DC: Island Press.

Gehl, J. (2011). *Life between buildings: using public space*. Washington, DC: Island Press.

Karavan (2021). Norrtälje Å-rum | Karavan Landskap. <https://karavanlandskap.se/norrtalje-a-rum/> [2021-10-10]

Landezine (2013). Schöneberger Südgelände Park by Odious. Landezine. <https://landezine.com/schoneberger-sudgelände-park-by-odious/> [2021-10-10]

Landezine (2021). Wald.Berlin.Klima. Utställning i skogen. Landezine International Landscape Award LILA. <https://landezine-award.com/wald-berlin-klima-exhibition-in-the-forest/> [2021-10-10]

Lynch, K. (2008). *The image of the city*. 33. print. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press. (Publication of the Joint Center for Urban studies)

MSB (2021). MSB riskområden. <https://www.msb.se/sv/aktuellt/nyheter/2021/juni/har-ar-sveriges-storsta-riskomraden-for-ras-skred-erosion-och-oversvamning/> [2021-10-04]

Nassauer, J.I. (1995). Messy Ecosystems, Orderly Frames. *Landscape Journal*, 14 (2), 161–170. <https://doi.org/10.3368/lj.14.2.161>

Norén, H. & Josephson, M. (2010). Nyköpings historia. 2: En ny stad växer fram Nyköping: Hembygdsföreningen.

Nyköpings kommun (2015). Utvecklingsprogram för Årummet (Del 1). Nyköping: Nyköpings kommun.

Nyköpings kommun (2018). Årummet. <https://nykoping.se/bo-bygga--miljo/byggprojekt/arummet> [2021-10-20]

Nyköpings kommun (2019). Nyköpings historia. <https://nykoping.se/kommun--politik/kommunfakta/nykopings-historia> [2021-10-04]

Nyköpings kommun (2021a). Nyköping 2040: Bebyggelse Nyköpings centralort. <https://nykoping.se/mot-framtiden/nykoping2040/temakapitel/bebyggelse-nykopings-centralort> [2021-09-23]

Nyköpings kommun (2021b). Nyköping 2040: Miljö och riskfaktorer. <https://nykoping.se/mot-framtiden/nykoping2040/temakapitel/miljo-och-riskfaktorer> [2021-10-04]

Nyköpings kommun (2021c). Nyköping 2040: Natur, vatten och friluftsliv. <https://nykoping.se/mot-framtiden/nykoping2040/temakapitel/natur-vatten-och-friluftsliv> [2021-10-04]

Nyköpings kommun (2021d). Nyköping 2040: Om översiktsplanen. <https://nykoping.se/mot-framtiden/nykoping2040/overgripande-kapitel/om-oversiktsplanen> [2021-10-04]

Nyköpings kommun (2021e). Nyköping: Utvecklingsstrategier. <https://nykoping.se/mot-framtiden/nykoping2040/overgripande-kapitel/utvecklingsstrategier> [2021-10-04]

Nyköpings kommun (2013). Fördjupad översiktsplan. Nyköping: Nyköpings kommun.

RiverBlue (2017) [Film]. Regissör: McIlvrade, D. & Williams, R. Kanada: Paddle Productions.

Robinson, N. & Wu, J.-H. (2016). *The planting design handbook*. Third edition. London ; New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

Roggema, R. (2016). Research by Design: Proposition for a Methodological Approach. *Urban Science*, 1 (1), 2. <https://doi.org/10.3390/urbansci1010002>

SGU, Sveriges geologiska undersökning (2021). Jordartskarta, Nyköping Jordartskarta. <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-jordarter-25-100.html> [2021-09-30]

Sheldrake, R. (2017). Why is there so much beauty in the world? [Video]. https://youtu.be/fidhVu_7W3c?t=1265 [2021-10-14]

SMHI (2021). Sveriges klimat | SMHI. <https://www.smhi.se/kunskapsbanken/klimat/sveriges-klimat> [2021-10-04]

Sportfiskeguide (2019). Nyköpingsån | Sportfiskeguide. <https://sportfiskeguide.se/nykopingsan/> [2021-10-04]

Svensk mäklarstatistik (2021). Bostadspriser i Nyköping » Svensk Mäklarstatistik. Svensk Mäklarstatistik. <https://www.maklarstatistik.se/omrade/riktet/sodermanlands-lan/nykoping/> [2021-10-04]

Sydväst (2021). Norrtälje Hamn – Sydväst. <http://sydvast.se/projekt/norrtaljehamn/> [2021-10-10]

Sörmlands museum (2021). Sörmlands museum: Historien i Sörmland. <https://www.sormlandsmuseum.se/a/historien-i-sormland/nykoping/> [2021-10-04]

Whyte, W.H. (1980). *The social life of small urban spaces*. Washington, D.C: Conservation Foundation.

FIGURFÖRTECKNING

Sida 20

Figur 20: "NKBFA VYGE597 - Skola," Nyköpings kommuns Bildarkiv, hämtad 28 november 2021, <https://bildarkiv.nykoping.se/items/show/38224>. Fotograf: okänd (1937-1968)

Figur 21 (A1). "NKBFA SL77 - Sunlight," Nyköpings kommuns Bildarkiv, hämtad 28 november 2021, <https://bildarkiv.nykoping.se/items/show/50164>. Fotograf: okänd (1961)

Figur 22 (A2). Generalstabskarta 1877, källa: Nyköpings kommun, Nyköpingskartan.

Figur 23 (A3). Eget fotografi (2021)

Figur 24 (A4). "NKBFA GBGE244 A - Rådhuset," Nyköpings kommuns Bildarkiv, hämtad 28 november 2021, <https://bildarkiv.nykoping.se/items/show/46828>. Fotograf: okänd (1970-80)

Figur 25 (B1). "NKBFA-G&E69 - Nyköpings Gas- och Elverk ," Nyköpings kommuns Bildarkiv, hämtad 28 november 2021, <https://bildarkiv.nykoping.se/items/show/49814>. Fotograf: okänd (1943)

Figur 26 (B2). "NKBFA EK03 - Gamla stadsbron med Nyköpings Sparbank," Nyköpings kommuns Bildarkiv, hämtad 28 november 2021, <https://bildarkiv.nykoping.se/items/show/33191>. Fotograf: okänd (1910- 30)

Figur 27 (B3). "NKBFA DS619 - Sparbanken t.v. invigdes 1/10 1898. Th. Berns Konditori som öppnades 1942.," Nyköpings kommuns Bildarkiv, hämtad 28 november 2021, <https://bildarkiv.nykoping.se/items/show/35614>. Fotograf: Dan Samuelsson (1942-60)

Figur 28 (B4). "NKBFA DIB931 - Stadsbron med Prästgården byggd 1888 till vänster , " Nyköpings kommuns Bildarkiv, hämtad 28 november 2021, <https://bildarkiv.nykoping.se/items/show/34808>. Fotograf: okänd (1888-1935)

Sida 21

Figur 29. "NKBFA DS369 - Nyköpings gamla badhus år 1925. " Nyköpings kommuns Bildarkiv, hämtad 29 november 2021, <https://bildarkiv.nykoping.se/items/show/35862>. Fotograf: Dan Samuelsson (1925)

Figur 30 (A1). "NKBFA VYGE01 - Vykort Fabrik," Nyköpings kommuns Bildarkiv, hämtad 29 november 2021, <https://bildarkiv.nykoping.se/items/show/37297>. Fotograf: okänd (1903-57)

Figur 31 (A2). "SLM A30-366 - Fors fabriker år 1949," Sörmlands museum, hämtad 29 november 2021, <https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/items/show/403262>. Fotograf: PerErik Berg (1949)

Figur 32 (A3). "SLM RKu-0454 - Fors Ullspinneri, 1950-tal," Sörmlands museum, hämtad 29 november 2021, <https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/items/show/431769>. Fotograf: Rolf Kukacka (1950-tal)

Figur 33 (A4). "SLM M027386 - Gräslunds holme," Sörmlands museum, hämtad 29 november 2021, <https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/items/show/364922>. Fotograf: okänd (1935-37)

Figur 34 (B1). "NKBFA DS371 -

Nya badhuset. Varmbadhuset invigdes söndagen den 29/11 1936," Nyköpings kommuns Bildarkiv, hämtad 29 november 2021, <https://bildarkiv.nykoping.se/items/show/35860>. Fotograf: Dan Samuelsson (1936)

Figur 35 (B2). "NKBFA EK182 - Nya varmbadhuset ," Nyköpings kommuns Bildarkiv, hämtad 29 november 2021, <https://bildarkiv.nykoping.se/items/show/33341>. Fotograf: okänd (1937-65)

Figur 36 (B3). "NKBFA ELGE84 - Vatten," Nyköpings kommuns Bildarkiv, hämtad 29 november 2021, <https://bildarkiv.nykoping.se/items/show/38533>. Fotograf: okänd (1905-37)

Figur 37 (B4). "SLM F1-27 - Gamla kallbadhuset i Nyköping 1902," Sörmlands museum, hämtad 29 november 2021, <https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/items/show/407155>. Fotograf: Maria Werner (1902)

Sida 53

Figur 173. Källa skalgubbe: Sörmlands museums bildarkiv. Fotograf: okänd

Sida 56

Figur 179. Källa skalgubbe: Sörmlands museums bildarkiv. Fotograf: okänd

Sida 57

Figur 184. Källa skalgubbe: Sörmlands museums bildarkiv. Fotograf: okänd

Sida 60

Figur 190. "SLM 29534 - 72 tygprover uppklistrade på kartongblad, Fors Ullspinneri och Sahströmska Lingodsfabrikerna Aktiebolag, Nyköping," Sörmlands museum, hämtad 9 december 2021, <https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/items/show/429346>.

Sida 63

Figur 196. Källa skalgubbe: Sörmlands museums bildarkiv. Fotograf: okänd